Paškal Cvekan, franjevac

Krapinski Franjevci

Paškal Cvekan, franjevac

Krapinski Franjevci

Povijesno-kulturni prikaz djelovanja Franjevaca u Krapini prigodom 340. obljetnice njihova dolaska u »Stolicu Zagorja«.

Krapina, 1980.

Izdaje i odgovara Paškal Cvekan
Trg Republike 7, Virovitica

Tisak: »Plamen« grafičko poduzeće Slavonski Brod

Na spomen O. Vjenceslavu Szklenskom, Franjevcu, učenom teologu i prvom povjesničaru Krapine i Franjevačkog samostana i crkve, u znak poštovanja i pažnje posvećuje ovu monografiju

Pisac

PREDGOVOR

Godine 1981. navršit će se 340 godina od onog 17. travnja godine Gospodnje 1641., kad su u »Stolicu Zagorja«, a tako je vrlo slikovito Ratkaj nazvao staro i slavno mjesto Krapinu, došli sinovi Franje iz Asiza, Manja braća od opsluživanja zagrebačke kustodije a Ugarske provincije Svete Marije, i nastanili se u Krapini kao siromašni i jednostavni, ali ipak kroz sve to vrijeme kao postojano kulturno djelatni čimbenici u središnjem dijelu hrvatskoga Zagorja.

Ova na oko samo neskromno postavljena tvrdnja opravdan je razlog i snažan poticaj, da se o »Krapinskim Franjevcima« pomno istraži — vjerno zapiše sve ono, što se upravo danas na temelju izvorne arhivske građe o njima i njihovu djelovanju u Krapini može doznati i već zna. Ovo tim više i opravdanije, jer ljudi našega vremena poštivaju i cijene kulturnu baštinu prošlih stoljeća, smatrajući je s pravom i opravdanc snažnim dokazom samostojnosti i izvornosti kulturnog djelovanja naših ljudi i njihove vrlo razvijene i potvrđene osjećajnosti za istinito, lijepo i dobro, za vrijednosti uma i srca, za tehničku kulturu, kojom uspješno vladaju zakonima prirode, i za duhovnu kulturu, kojom gospodare sami sobom. Dodamo li, da se u Krapini i danas još u izvornom stanju nalaze tristo i četrdeset godina stare građevine, franjevački samostan i crkva Svete Katarine, svjedoci prvih početaka baroknog graditeljstva iz prve polovice 17. stoljeća, jedan je povijesno i kulturno značajan osnov za još veće utemeljenje i zamah »Tjedna kajkavske kulture u Krapini«, a po tome i zahtjevnost, da se napiše jedan objektivan i utemeljen uvid i u kulturnu baštinu, što se pohranjena čuva — nalazi u samostanu i u samostanskoj crkvi »Krapinskih Franjevaca« ispod onoga Vrbca, na kojemu je nekada stajao utvrđeni grad Psari. To pak Krapini kao središnjem mjestu »kajkavske popevke« i mekanog kajkavskog govora može poslužiti na ponos i diku!

Nije nepoznato, da je Krapina u naše vrijeme uspješno prešla uske okvire Zagorja i po otkriću pretpovijesnog čovjeka, neandertalca — Krapinca i njegove kulturne djelatnosti ušla u znanstvene knjige svijeta. No, do nedavno nije bilo tako. O Krapini se malo pisalo i malo znalo, premda je Krapina povijesno značajno mjesto.

Zanimanje za Krapinu probudio je Dr Ljudevit Gaj svojom idejom o Iliriji, a posebno oživljavanjem Čeha, Leha i Meha, koji su iz Krapine pošli na Sjever i osnovali slavenske narode Čehe, Poljake i Ruse, pa je Krapina tako postala kolijevka slavljanstva.

Rođen u Krapini (8. 7. 1809.) od oca Nijemca (Ivana Gaj) i majke Nijemice (Julijane Schmidt) dobio je ime Ljudevit a zvali su ga Ludvig, oduševio se još kao dječak pričom o Čehu, Lehu i Mehu i za njihovu nesretnu sestru Vilinu, koja je živjela na ustima stanovnika Krapine. Probudila se u njegovoj dječačkoj mašti živa želja, da o svemu tome dozna i neke pouzdanije i povijesno utemeljenije podatke. Priliku za ta saznanja pružila mu je upravo samostanska knjižnica, jer mu je otac Ivan, ljekarnik, bio povezan s Krapinskim Franjevcima kao njihov samostanski sindik, a uz to su upravo Franjevci privatno poučavali Ljudevita Gaja u latinskom jeziku, te je brigom o. Eugena Rebića završio dva potrebna razreda od 1819. do 1821. kao uslov za upis u varaždinsku gimnaziju u studenomu 1821.

U svojoj »Autobiografiji« Gaj priznaje, da je dolazeći kao gimnazijalac kući na praznike zalazio u samostansku knjižnicu »prem neveliku«. Nadao se, da će tu naći zabilježeno nešto o onim događajima, što su ga o Čehu, Lehu i Mehu zanimali. »I evo, kako sam se zaradova, kad sam već bio vješt latinskomu jeziku (V razred gimnazije), kad li mi je prvom bilo dopušteno da pretresam stare one zaprašene knjižurine, a osobito kad na jedanput nađoh neke povjesne bilješke od pripovijesti o postojbini mojoj (otac mu je došao iz Češke) i o svih grana našega naroda, koje je neki Otac Sklenski bio popisao. Isporediv ove bilješke s nekimi kronikami češkim i poljskimi, sve ovo dakako na latinskom jeziku, pripravih knjižicu, da je tiskom na svijet izdam« (F. Šišić, Školovanje Ljudevita Gaja u domovini, Hrvatsko kolo XIX, str. 66.). Dosljedno, Gaj je u samostanskoj knjižici našao rukopis o. Vjenceslava Szklenskog, jubilarnog lektora generalnog studija teologije, Franjevca, koji je devet godina predavao teološke predmete na generalnim učilištima Ladislavske provincije u Pećuhu i Zagrebu, rodom Čeha iz Novog Mesta. Za vrijeme svoje službe u Krapini od 1777. do 1780. Szklenski je napisao dva svoja povijesna rukopisa: 1. Compendium historicum, Krapina 1777. i 2. Brevis descriptio loci Krapina ejusque oppidi nec non conventus Franciscanorum in hoc oppido collocati, Krapina 1779. Da li je Gaj ova dva rukopisa Vjenceslava Szklenskog kriomice sam iz samostanske knjižice odnio ili ih je možda i dobio, a o tome se može opravdano sumnjati, činjenica je, da su se ova dva spomenuta uz ovaj treći »Historia de regnis Croatiae, Dalmatiae et Sclavoniae cum additamento de regnis Bosnae, Serviae et Bulgariae, Krapina 1789.« našli i danas se nalaze u Sveučilišnoj knjižnici, kamo su dospjeli kao knjige iz Gajeve knjižnice.

U svojoj spomenutoj »Autobiografiji« Gaj nije napisao potpunu istinu o postanku svoje mladenačke knjige »Die Schlösser bei Krapina«, tiskanu 1826. godine njemačkim jezikom u Karlovcu. Da se istakne, napisao je, kako je tobože navode Vjenceslava Szklenskog — »neke povjesne bilješke od pripovijesti o postojbini mojoj i o svih grana našega naroda« — isporedio s nekimi kronikama češkim i poljskimi, a sve to na latinskom jeziku i onda sastavio svoju knjižicu. To, međutim, ne stoji. Uvid u »Kratki opis mjesta Krapine, njegova grada i franjevačkog samostana u tome gradu smještena« pokazuje zorno, da je Gaj sve iz rukopisa Vjenceslava Szklenskog prepisao, a da svome djelu dade privid znanstvenosti dodao je, kako je on sve navode oca Szklenskog uporedio s nekim češkim i poljskim kronikama. Povjesničar Szklensky je zapravo iznio kao potvrdu, što češki i poljski povjesničari o Čehu i Lehu drže. Zagrebački cenzor knjiga otac Franjo Klohammer je ispravno postupio, kad je za Gajevu knjižicu u Varaždinu latinski napisanu rekao, da je treba spaliti, jer: »Deranom se učiti lekcijama, a nije pisati knjige«. Gaj nije odustao od svoje namjere, koju je konačno i ostvario, kad je iz Varaždina prešao na karlovačku gimnaziju, koju su vodili Karlovački Franjevci i susreo se s ocem Aurelijem Hörmann, ravnateljem na toj školi i Gajevim razrednikom u šestome razredu. Razlog njegova dolaska u Karlovac Gaj označuje »da se usavrši u njemačkoj retorici i pjesništvu«. Kao odličan đak svidio se Hörmannu i ovaj mu je preporučio, da svoje napisano djelo prevede na njemački i kao takovo izda pod naslovom »Die Schlösser bei Krapina, sammt einem Anhange über die dortige Gegend in botanischer Hinsicht« (15 stranica).

Budući da je izvorni rukopis o. Vjenceslava Szklenskog »Brevis descriptio...« bez njegove prve stranice sačuvan upravo u Gajevoj knjižnici i tako pohranjen u Sveučilišnoj knjižnici, dužnost nam je istaknuti, kako je upravo Szklensky napisao prvu povijest o Krapini i o franjevačkom samostanu u njoj. Kao učena Franjevca njega je zanimala povijest Krapine, u kojoj je više godina službovao i djelovao. A posebno stoga, što je rodom Čeh i poznata mu je bila veza Krapine s njegovom domovinom Češkom.

Rukopis nije službeno još nigdje objavljen, a značajan je izvor, jer je Szklensky pisao služeći se arhivskom građom iz gradskog krapinskog arhiva i arhivskim podacima krapinskog samostana. Uz to je donio i nekoliko vrlo vrijednih podataka između 1760. i 1779. godine, što ih je sam kao suvremenik i očevidac doživio i zabilježio.

»Brevis descriptio...« Vjenceslava Szklenskog ima 11 i pô stranica velikog formata s latinskim tekstom 27 x 17 cm, pisan vrlo čitkom kurzivom, koja potpuno odgovara načinu pisanja i u ostalim sačuvanim rukopisima Szklenskoga, gdje se punim imenom potpisao. Rukopis je podijeljen u 5 (pet) paragrafa i nosi naslov: »Brevis Descriptio Antiquissimi et Famosi Loci Krapina, ejusque Oppidi Privilegiati, in Zagoria comitatuque Varasdinensi situati: nec non Conventus Nostri hoc in Oppido collocati. Krapina 1779. To jest: »Kratak opis vrlo starog i glasovitog mjesta Krapine, njegova povlaštena grada, smještena u Zagorju i varaždinskoj županiji, zatim o našemu samostanu u tome gradu smještenome.«

Prvi paragraf govori: »O vrlo starom mjestu Krapini i o njegovu povlaštenu gradu«. U drugom se opisuje početak krapinskog samostana. Treći opisuje crkvu Svete Katarine i njeno unutrašnje uređenje, zatim kapelu Svetog Antuna prigrađenu uz crkvu, te podizanje i uređenje kapele Svetoga Josipa na Vrbcu iznad samostana. Četvrti je posvećen nekim slavnim muževima, koji su sahranjeni u kripti samostanske crkve te o pobožnom životu i smrti nekih od njih. U petom se paragrafu opisuju neke pobune i kažnjavanje počinitelja.

Ovaj spis o Krapini i franjevačkom samostanu stvarno je kratak, ali objektivno točan i sadržajan, povijesno utvrđen izvorima i zato pouzdan. Završava opisom ustoličenja krapinskog župnika Emerika Raffaya 11. veljače 1779. Daje dojam, da je o. Vjenceslav Szklensky napisao ovaj »Kratak opis« kao neke vrsti osnovnih podataka za samostansku kućnu povijest (Liber memorabilium), jer je samostanski poglavar o. Fortunat Pintarić,

rođen u Varaždinu, preteča Čakovčanca Fortunata Pintarića, glazbenika, nastavio u tome rukopisu pisati značajne događaje od 1800. do 1815. Od 1800. do 1809. bio je poglavar samostana u Krapini, a do smrti (13. 8. 1815.) kao dušobrižnik. I tako je rukopisu Szklenskog dodano onih 17 stranica, što započinju opisom ustoličenja krapinskog župnika Adama Markovića, a završavaju konačnim padom Napoleona Bonaparte. Nakon Pintarićeve smrti rukopis se našao u samostanskoj knjižnici, odakle ga je oko 1824. odnio Ljudevit Gaj i tako se posredno našao u Sveučilišnoj knjižnici pod oznakom R 4419, a jedan kseroksirani primjerak posjeduje i pisac ovih redaka.

Nekako u isto vrijeme, kad je Vjenceslav Szklensky pisao svoj »Kratak opis«, napisana je i knjižica »Zercalo Marianskog kipa Jeruzalemskoga vu Krapine«, koja je 1768. tiskana u Zagrebu. Pisac je nepoznat, ali se smatra, da je to najvjerojatnije Nikola Gorup, tadašnji krapinski župnik, koji je gradio i uređivao crkvu Majke Božje Jeruzalemske na Trškom Vrhu od 1750. do 1762., kad je ta crkva posvećena.

Najcjelovitiji opis Krapine i njene prošlosti sastavio je i tiskom izdao Dr Stjepan Ortner, rođeni Krapinac. Naslovio ga je: »Povjest gradine i trgovišta Krapine«, a tiskano je kod F. Bogovića 1899. (5—205 stranica). Ortnerovo djelo je sigurno najbolje napisana monografija Krapine, kojom se služe svi, što o Krapini žele pisati. Danas je to djelo već teško naći, a neke postavke nisu točne.

U novije vrijeme o Krapini piše i Antun Kozina. Objelodanio je monografiju »Krapina i okolica kroz stoljeća«, u izdanju Gradskog muzeja u Krapini, tiskana u Varaždinu 1960., a zatim spomen knjigu »Sto godina DVD Krapina«, tiskanu u Krapini 1975. Obje knjige su vrijedan prilog poznavanju bogate prošlosti Krapine i okolice.

Naša nakana nije pisati monografiju o Krapini u stilu Ortnera i Kozine, ali ne možemo i ne smijemo mimoići najznačajnije činjenice iz predpovijesne i povijesne Krapine, jer se djelovanje »Krapinskih Franjevaca« odvijalo u Krapini. Nama će povijest Krapine poslužiti samo kao okvir, u koji onda želimo smjestiti pojavnost i kulturno djelovanje »Krapinskih Franjevaca«. Ne želimo ništa osporiti ili umanjiti, što su drugi prije nas svojim savjesnim povjesničkim istraživanjima pronašli, utvrdili i napisali. Poštivajući sve znanstvene napore, želimo samo pridodati svoja vlastita zapažanja i proširiti točnije i objektivnije poznavanje kulturno-povijesnih činjenica u vezi s djelovanjem Franjevaca u Krapini, služeći se pri tom arhivskom građom i ostalim pisanim svjedočanstvima kao i osobnim provjeravanjem, mjerenjem i opisivanjem sačuvanih kulturno vrijednih predmeta, skromne samostanske kulturne ostavštine. Utvrđivanje pak povijesnih činjenica pomoću izvora i literature donositi ću u samom tekstu, premda se mnogima više sviđaju tako zvane zabilješke, bilješke ili fus-note ispod teksta. Dobronamjerni čitatelji neće zamjeriti tu malu slobodu, koja se meni osobno više sviđa od fusnota ispod teksta, jer će i na kraju knjige naći i izvore i literaturu, kojom sam se služio kod pisanja monografije, što sam je nazvao: »Krapinski Franjevci.«

Pisac

Krapina - legenda i stvarnost

1. Položaj i ime

Ako se bregovito područje omeđeno rijekama Savom na Jugu, Sutlom na Zapadu, planinama Maceljom i Ravnom Gorom na Sjeveru, Ivančicom i Zagrebačkom gorom na Istoku zove Zagorje, naselje Krapina smješteno ispod Strahinščice uz rječicu Krapinščicu ili Krapinicu zauzima središnji položaj cijeloga Zagorja, i premda se povijesno ne može utvrditi, da je bilo središte zagorske županije, vrlo dobro joj pristaje Ratkajeva oznaka »Stolica Zagorja«. Krapina je neraskidljivo povezana sa Zagorjem. A jer je u Zagorju, svojim položajem na brežuljcima i proplancima Strahinščice, posjeduje sve oznake pitomog i dragog Zagorja, koje je nepoznati pjesnik vrlo plastično dopadljivo i točno, bez i jednog samo glagola, ovako opisao:

— Mali bregi. Cirkva i beli oblaki. Stara lipa, farof i sunčani traki...

Kumek z voli. Cesta. Potok vuz živicu. Kumice na zdencu. Trači. Smeh na licu...

V trsju klopotec. Kleti. Krave na paši. Na njivi orači. Plugi. Zagorci naši...

Stara birtija. Lampaš. Litrene flaše. Cimer na plotu. Gmajna. Zagorje naše.

Smještena uz Krapinščicu u dolini u smjeru Sjevero-zapad i Jugo-istok ima dosta hladnu klimu s mnogo jakih vjetrova, a uz to predstavlja naravni pristup, neke vrsti vrata iz Celja i Maribora za Zagreb, što svjedoči i zagorska magistrala koja preko Krapine povezuje Zagreb s Grazom i Bečom i dalje za zapadnom Evropom.

Naziv Krapina povezano je s imenom rječice Krapinščice ili Krapinice, koja kod Zaboka utječe u Krapinu i s njom kod Podsuseda u rijeku Savu. Ta se rječica u starim poveljama naziva Krapina.

U hrvatsko-kajkavskom govornom području slatkovodna riba **šaran** naziva se — **krap.** Odatle na tome području pomoću dodatka — **ac** nastaju prezimena — **Krapac.** Nazivi naselja i rijeka nastaju dodatkom — **ina.** Odatle i ime: **Krapina.** (Petar Skok, Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, knjiga II, str. 179., Zagreb 1972.).

Nekada je rijeka Krapina od svoga izvora u Ivančici kod Zajezde i sabirući na svome putu dolinom kroz Zagorje do Podsuseda sve potoke i rječice Ivančice, Strahinščice i Zagrebačke gore obilovala vodom više nego danas, kad je stisnuta u regulirano svoje korito. Obilovala je i ribom, a osobito šaranima, koji se tu zovi krapovi i nije neobično, da su je stanovnici Zagorja prozvali Krapina. I Krapinica, nešto manja od Krapine, bila je obilnija vodom nego danas, a i u njoj je bilo više riba i krapova nego danas, zato su je također zvali Krapina, a onda i Krapinica, pa dosljedno i naselje kroz koje protječe Krapina. Posebno pak utvrđeni grad na lijevoj obali iznad Krapinice.

Naziv je taj vrlo star. Stariji od prvog pismenog spominjanja 1193. Vjerojatno iz vremena Ilira, kad su i mnoge druge rijeke, mjesta i planine, dobile svoja imena, a Rimljani su ih uglavnom preuzeli i dodali svoje jezično obilježje. O tome se može samo nagađati, jer dokaza nema.

2. Otkriće Krapinca — neandertalca

Početkom dvadesetog stoljeća znanstveni je svijet uzbudila vijest o otkriću pračovjeka, neandertalca, u srcu Krapine ispod Vrbca, koji je u Krapini poznatiji kao Josipovac radi kapele Svetog Josipa, koja je u 18. stoljeću bila na njegovu vrhu. Tragove prepovijesnog boravišta neandertalca u pećini Hušnjakovo prvi je otkrio Franjevac o. Dominik Antolković, rođeni Varaždinac, koji je od 1884. do smrti 1907. službovao u Krapini. Bilo je to 1897. Nakon toga je zagrebački sveučilišni profesor Dragutin Gorjanović-Kramberger nalazište neandertalaca — Krapinca iskapanjem istražio, obradio i svjetsku znanstvenu javnost svojim otkrićima upoznao. I tako Krapina ulazi u sve svjetske geološke, paleontološke i prehistorijske priručnike i znanstvene knjige. Postaje slavna i poznata, ali se ipak ne može reći, da je ona radi toga otkrića najstarije mjesto u Evropi, jer je sigurno, da se u vrijeme Krapinca — neandertalca nije zvalo Krapina.

Naša zadaća nije da u pojedinostima opisujemo nalazište iz pećine Hušnjakovo. Stručnjaci su o tome iznijeli svoja mišljenja i zaključke, a muzej Krapinca na Hušnjakovu je svakomu dostupan i pruža uvid u pronađeno oruđe, ukrasne predmete, kosti ljudi i životinja. No, zamjerit nam se ne smije, ako iznesemo nekoliko zapažanja, koja su također znanstveno utvrđena, a korisno ih je iznijeti, jer se radi o neandertalcu — Krapincu, u kojemu bi se pod svaku cijenu ipak htjelo gledati nekog prelaznog uzorka između životinje i čovjeka.

Ne iznenađuje i ne treba iznenađivati, što pračovjek Krapinac kao neandertalac iz srednjega međuglacijara ili iz početka zadnjeg glacijara u pleistocenu ima oblik **pitekoidne** lubanje (lubanja slična majmunskoj) i stanuje iznad korita rijeke Krapinice, hrani se mesom snažnih životinja — nosoroga, jelena i medvjeda, špiljskih lisica — i živi u skupini. Živjeti u glacijaciji i hraniti se mesom ogromnih životinja čovjek je mogao samo u skupini, jer je to tražio vrlo zamršen način lova. I ne samo to. Način života u spomenutim uslovima — jedenje mesa, odijevanje u životinjske kože, zaštićivanje djece krznima uz majčino tijelo — nužno je dovodilo i do iznakaženja lubanje, jačanje ličnih kostiju i donje vilice (mandibule). No, uza sve te deformacije, koje za evoluciju nemaju snagu dokaza, Krapinac je ipak samo čovjek kao i mi, jer pozna vatru, pravi oruđe i oružje, hvata na vrlo zamršen način ogromnu divljač, izrađuje i ukrase za tjelesno poljepšavanje, slika, u koliko su sve te radnje vidljivi dokaz, da shvaća odnos između uzroka i posljedice, da je razumno biće i upravo svojim razumom uspješno nadomješta svoju tjelesnu nediferensiranost. Treba znati, da izraz — nediferensiranost — znači: čovjek je živo biće, koje za razliku od ostalih životinja pa i najsavršenijih čovjekolikih majmuna, od kojih bi se kao savršeniji životinjski oblik trebao razviti, od prirode nema ni zaštitu za tijelo, ni sredstva za obranu, a ni sredstva za pribavljanje potrebne hrane, dok sve životinje to imaju i zato su diferensirane. Čovjeku to i nije potrebno, jer se od svoje pojave na zemlji, javlja uvijek kao čovjek — razumno i voljno biće — koje svoju tjelesnu nediferensiranost uspješno nadomješta razumom i voljom.

Svaki i najmanji ostatak oruđa, oružja, upotreba vatre i slična djelatnost potvrđuje čovjekovu razumnost, a po tomu i prisutnost jednog višeg, duhovnog izvora djelovanja u čovjeku. Otvoreno ostaje pitanje volje kao sposobnosti sebe sama usmjerivati u djelovanju. A i to se u pitanju neandertalca — Krapinca može utvrditi. Poznato je naime, da Krapinac upotrebljava oruđe **iveraške** industrije tipa Musterien starog kamenog doba, o čemu u nalazištu Krapina dovoljno svjedoči njegovo pronađeno oruđe Dodamo li, da u isto vrijeme njegov usporedni (paralelni) pratilac prehistorijski pračovjek, šumski frugivora (hrani se plodovima) stanovnik subtropskih šuma, pripada tipu **jezgraške** industrije, dokaz je to, da Krapinac neandertalac **iveraš** nema drugog razloga za svoj način obrade kamena istog materijala do svoje slobodne volje — sâm tako hoće. Snaga dokaza za postojanje slobodne volje kod neandertalca Krapinca sastoji se u činjenici, da ove dvije industrije u obradi kamena u staro kameno doba ne slijede jedna iza druge nego su istovremene, jedna uz drugu.

I još nešto: Krapinac živi zajedničkim životom, ima obitelj, služi se govorom, umjetnik je, pokazuje sve odlike čovještva — razumnost i slobodu, shvaća odnos između uzroka i posljedice, stvara kulturu. Budući da njegova prehistorijska iveraška industrija ima sličnosti s etnološkim i danas još sačuvanim starim prakulturama u etnološkoj prakulturi paleolitskih lovaca, dade se sigurno dokazati, da je i neandertalac Krapinac bio religiozan. To jest — priznavao je Najviše biće, kojemu je prinosio žrtve prvina — glavu prve uhvaćene životinje, i to kao znak priznanja vrhovništvu Najvišeg bića nad svim onim čime je svoj život uzdržavao. I premda su u špilji Hušnjakovo nađene razmrskane ljudske cjevanice isključena je mogućnost, da bi Krapinac bio ljudožder. Do razbijanja ljudskih kostiju moglo je doći i na drugi način.

Tko želi previše dokazati, ne dokazuje ništa. Neandertalac Krapinac je potpun čovjek, a ne neki prelazni tip od životinje k čovjeku. Razumno je i slobodno biće, predstavlja određeni stupanj kulturne djelatnosti i religiozno je biće. Njegova starost je vrlo relativna stvar i godine od njegove pojavnosti do danas mogu biti smiješne. Za nas je dovoljno da je živio i bio čovjek a ne životinja, jer je ostavio svoje ognjište i svoju iverašku industriju. Sve ostalo su puka nagađanja, po kojima Krapina neće biti ni poznatija ni manje slavna.

3. Čeh, Leh i Meh — Krapina, Psari i Šabec

Priče su lijepe i kad nisu istinite. Njihovo nastajanje, postojanje i usmeno prenošenje svjedoči, kako je velika i živa stvar čovjekova mašta, koja nepoznato i tajnovito želi odgonetnuti, oživjeti i zaodjenuti odijelom stvarnosti. Priče su dokaz, da u svakome čovjeku ima nešto od dječje neposrednosti, iskrenosti i lakovjernosti.

Ana Marija Keglević — Erdödy, utemeljiteljica samostana i crkve

I Krapina ima svoju priču, po kojoj je oduševljenjem Ljudevita Gaja postala kolijevkom slavenskih naroda i središtem jednog idejnog i narodnosnog gibanja. Ima svoju legendu o Čehu, Lehu i Mehu i njihovoj sestri Vilini. I da nije lijepa ne bi živjela na ustima naroda i ne bi se se pripovijedala. A što učeni ljudi kažu, da je neistinita, jedan razlog više da se o njoj govori i da je se čuva novim naraštajima.

Spomenuti Krapinu to odmah iz sjećanja vadi Čeha, Leha i Meha, tri brata kraljevske krvi i njihovu sestru Vilinu. Nju prema narodnoj krapinskoj predaji, Ljudevit Gaj ovako zapisa:

— Na tri ova brijega što se nad ovim mjestom (Krapinom) dižu bijahu tri grada. Ovaj, od koga su se ovolike stare zidine još uzdržale, od negda zvaše se, a tako idanašnji dan, kao i samo mjesto **Krapina.** Na onom brdu, ondje nad franjevačkom crkvom, bijaše grad imenom **Psar,** a tu nad gospodskom (spahinskom) vodenicom, na brijegu Šabcu, bijaše grad istoga imena **Šabac.** U ova tri grada tri brata, po imenu **Čeh, Leh** i **Meh,** negda vladahu. Ova braća bijahu kraljevske krvi **našega** (slavenskoga) **naroda** te imahu sestru, koja se zvala **Vilina.** U ono vrijeme Rimljani gospodovahu ovom zemljom. Od njih naš narod za nevolju mnogo stradaše te podnošaše velike sile. Viteška se braća dogovarahu među sobom, kako bi se mogli oteti ispod teškoga jarma rimskoga. Kako najstariji ljudi još pripovijedahu, među krapinskim i psarskim gradom kožnat visimost višaše o lancih. Po ovom mostu brat bratu dolažaše na tajne dogovore. Utom sestra njihova bijaše u skrovitoj (tajnoj) ljubavi sa rimskim poglavarom, koji je zapovijedao ovom zemljom. Kad su se braća dogovorila sa ostalimi znamenitimi poglavicami narodnimi i okletvom (zavjerom) ujedinila protiv Rimljana te svijećala, da će na njih složno udariti, Vilina, prevelikom ljubavlju opojena, izdade okletvu ljubavniku svome. Okletnici ipak udare na njega te ga ubiju. A ona najprije uteče u Dupljaču u Strahinje, a odanle u Jame nad Žutnicom, koje se još i danas zovu Ljubine iliti **Vuline** (!) **Jame,** a ono zato, jer su ondje prebivale vile, koje su pod obranu svoju primile imenjaku svoju. Ondje ona rodi gospodsko čedo. Malo je vrijeme potom postojalo, kad se ona sunčala pred špiljom, braća, našavši se u lovu, zapaze je, uhvate, odvedu u grad Krapinu i uzidaju u onom tornju, koji je nad vratima drugoga dvorišta blizu pećinske pivnice, u jednom uglu. A od djeteta se njena osobito čudo stvori. Divlji vô, jedan dan kad su se vile po šumi bile razišle, utrči u špilju, gdje se dijete zlatnom jabukom sigralo. Divlji vô se u njega zaleti, digne ga na rogovima i divljim skokom proskočivši kroz podzemaljski put, koji je ispod gora Velikoga Žlijeba i Hajdinskoga Zrna vodio, ća na drugu stranu ondje onako iznese napolje u šumu, gdje ga je neki pustinjak sahranio. A ono se mjesto od onoga vremena do današnjega dana, po lijepoj glavi ovoga djeteta, zove **Lijepa Glava** (Lepoglava). Rimljani da osvete ubistvo svoga časnika i da pokore pobunjeni narod, započeše utom sa svih strana kupiti vojsku. Tri brata, videći kako ne mogu onolikoj sili kolika se dizala na Zagorje, gdje su se oni bili utaborili, ni prevrlom hrabrošću da odole, skupe sve starješine, župane i satnike narodne, svijećaju — odluče, da sa svimi odličnijimi pristašami svojimi ostave svoju domovinu i da se posve isele iz rimske države. **Oni su znali da se narod našega (slavenskoga) jezika daleko pruža preko Du-**

naja, i zato predoše sa vjernimi svojimi preko Dunava pa se tamo razidoše na tri strane i **utemeljiše tri države slavenske.** Čeh podiže stolicu svoju u Pemskoj zemlji Bohemiji, Leh u Poljskoj, a od Meha zadobiše Moskoviti (Rusi) svoj početak. **I ovako je prava korenika svega našega naroda slavenskoga izišla iz ove naše okoline.«**

Tako je Gaj oblikovao ovu priču oko 1851/52. u zrelim godinama i teško je s punom sigurnošću kazati, kako je ta priča nekoć zaista glasila u narodnim ustima (Vidi: Ferdo Šišić, Školovanje Ljudevita Gaja u domovini, Hrvatsko kolo, knjiga XIX, str. 54-56. i bilješka 4 na str. 74.).

Franjevac o. Vjenceslav Szklenszky, Moravac, rođen u Nové Mesto na Morave, nastoji u svome djelu »Brevis descriptio« prikazati ovo pripovijedanje o Krapini kao kolijevki Slavenstva s povijesnog gledišta i ne smatra, da je pripovijedanje o Čehu i o gradovima Krapini, Psariu i Šabcu samo priča bez neke povijesne utemeljenosti. Njemu kao Moravcu poznati su češki povjesničari, za koje kaže da su »pisci dobra glasa« (scriptores melioris notae). U njegovu opisu nema ni traga iz priče Ljudevita Gaja, a ne spominju se ni tri brata nego samo Čeh, kome su pripadali gradovi Krapina i Psari. On piše:

— Neki misle, da je Krapina nekoć bila slavan i prostran grad, sagrađen nekoliko stoljeća prije Krista te cvao kao kraljevsko sjedište i glavni grad Ilirije. No, to je prije neka priča nego stvarnost. Promatrajući smještaj ovoga mjesta jedva bi glas o tako prostranu gradu izblijedio. A ako je nekoć doista bio tako prostran i cvao kao središte — grad cijele Ilirije, posve sigurno ostale bi od njega neke ruševine (kao što su se vidjele i sada se još vide ruševine prostranih gradova Sirmija i Siska) a i najstariji pisci o Iliriji zapisali bi o njemu neki spomen kao što su to učinili i o prostranim gradovima Ilira Sirmijumu i Sisku. Međutim, ovo mjesto postaje poznato i slavno po vrlo starim i prostranim gradovima, smještenim na brdima i čvrstim stijenama. Prvi preko Krapinščice zvao se i sada se zove **Krapina;** drugi preko rječice nasuprot grada Krapine zvao se **Psari,** a sada **Vrbec,** dok treći nosi ime **Šabec,** a do danas ga je zadržalo brdo na kojemu je bio grad. Glavni grad od ovih gradova nazvan Krapina postoji do danas, premda vrlo ruševan. Od drugoga grada nekoć Psari a sada Vrbec prozvana danas se vide ruševine i opkopi, dok se na trećem zvanom Šabec ne vide više ni ruševine, jer ga je 1577. knez Petar Keglević s temelja dao srušiti radi zadržavanja razbojnika, a grof Julije Keglević je na ovome brijegu podigao gospodarske zgrade.

Tko i kada je ove gradove podigao ne može se doznati, premda iz postojane predaje znamo, da su oni postojali prije no što su Rimljani ove krajeve zaposjeli. Sačuvana veličanstvena struktura pokazuje, da ih je morao graditi neki vladar, jer bi tako čvrste i prostrane građevine jedva neki privatnik mogao podići niti bi mu to bilo dopušteno. Radi toga stari češki i poljski pisci otvoreno pišu, da je Čeh došao u Češku iz Ilirije, koji je ovdje držao dva grada Krapinu i Psari, između kojih u sredini bijaše rijeka Krapina, što kod Zagreba utječe u Savu. Tako: Weleslavinus Pulkava Cosmas Pragensis Decanus, Stransky, Hagetius i Bohuslaus Balbinus u povijesti Češke, vrlo slavni pisci. Od ovih Bohuslav u svojoj povijesti o knezovima i kraljevima češkim, poglavlje 1., piše: da je Čeh došavši u

Češku i nakon godina ondje pozdravljen kao knez (dux) sjećajući se stare domovine podigao je grad (arx) začudne veličine nedaleko **Casurgi** (češki danas zvanog **Kaurzim)** pokraj Bubienia na rijeci Moldavi, gdje danas postoji selo Bubni zvano, i dao mu ime **Psari,** koji je **Libuša,** kći Kraca II, trećeg češkog kneza (a taj je podigao češki grad Prag), po sebi prozvala Libin, a posljedni pak knezovi nazvaše **Wissehrad.** Budući da ovi pisci tvrde, da je Čeh iz Ilirije u Češku došao ostavivši ondje gradove **Krapinu i Psari** i u Češkoj sjećajući se stare domovine sagradio grad **Psari,** ne može se stoga nazvati pričom, što hrvatski pisci pišu o Čehu, da je Čeh u Iliriji posjedovao gradove **Krapinu i Psari,** sada **Vrbec** zvani i da je ondje upravljao (vladao).

O razlogu i vremenu Čehova odlaska u Češku pisci se ne slažu. Najvjerovatniji, čini se, jest ovaj razlog: kad je Atila, vođa Huna sa svojim bratom Bledom a združen s Gepidima, Gotima i Vandalima opustošio Traciju, Daciju, Mesiju i cijeli Ilirik, srušio rimska utvrđenja, provalio u Panoniju i preostali dio Ilirije i svojoj ih podvrgao vlasti, za vladanja Teodozija mlađega na Istoku godine 431., kako piše Prokopije, knjiga 4. poglavlje 5. i Prisko str. 37., Atilinom je tada naklonošću i pozivom, a Slavenima je bio naklon i uvijek je Slavene (stari ih njemački pisci zovu **barbarski narod,** a drugi opet **Spori,** jer su stanovali u raštrkanim nastambama) pomiješane u svojim gradovima imao, Čeh bi oko godine 430. u Češku došao. Tako pišu pisci boljega glasa: Cromerus, Welserus, Stromsky i Bohuslaus u povijesti Čeha. Došao je pak s velikim dijelom slavenskog plemstva. Prokopije u svome djelu: Stemmatographia, da je s Čehom došao Bssovios, pa Mielniko, Guttensteini, Wessoveci, Bigovii, Leoni, Hassenburgi, Kaunicii, Bileusi, Kaplirzi, Ossecani, Swabenski, Benadas. Zatim Grach ili Crac sin Hledijev, koji potječe iz porodice rimskih Graka, također je došao s Čehom u Češku i u provinciji Zatecensis u gradu **Wladarcu** postao gospodar. Tako piše Kuzma Praški u Kronici, knjiga I, Bohuslaus poglavlje 2., Dubravius knjiga 1. i Silvius u pov. Češke.

O Čehovoj obitelji pojedinci su malo pisali, a gotovo svi pisci boljega imena tvrde, da je Čeh potjecao od Slavena Ilira. Dovoljno je podataka, da je bio čovjek velika imena, a to drže po tomu, što je kod Slavena Čeha bio vladar, i po tomu, što je s njim u nepoznate zemlje došlo toliko slavenskog plemstva, jer bi bilo sramotno i zao znak slijediti Čeha neplemenitaša.« (Szklenszky, Brevis descriptio str. 1. i 2.).

Szklenszky navodi i Farlatijevu tvrdnju (Lukarius, tom 2. str. 181.), da su Čeh i Leh bili sinovi Semlata Gota i braća Selimiri, koji je na kraljevskom prijestolju Prevalitanskom naslijedio oca, ali od druge majke Slavenke. Željni vladanja, a očeva kraljevina je bila mala, Čeh i Meh su ostavili očevo kraljevstvo i pošli u druge zemlje tražiti kraljevstva. S njima je pošlo mnogo slavenskog naroda, a putem su im se pridružili i drugi, pa su s četama pješaka i konjanika prešli Dunav i osnovali: Čeh kraljevstvo u Češkoj, a Leh kraljevstvo u Poljskoj (o. c. str. 2.).

Za Szklenszkog je Farlatijeva tvrdnja važna samo toliko da pokaže, kako i Farlati smatra da su Čeh i Leh došli iz Ilirije. I dosljedno, da Čeh i Leh nisu imena iz priče nego sigurno povijesne ličnosti. Nemoguće je,

da bi se češka i krapinska predaja podudarale, kad zato ne bi postojao opravdan i povijesno stvaran razlog. Szklenszkom je samo to važno i on samo o tome piše. I premda je sigurno poznavao sadržaj krapinske predaje o Čehu, Lehu i Mehu i njihovoj sestri Vilini, on je nigdje ni ne spominje, a još manje prihvaća. Još više! Za njega postoji samo Čeh koji ima dva grada: Krapinu i Psari, a živi u petom stoljeću. Za provale Huna pod vodstvom Atile, prijatelja Slavena, prihvaća poziv i naklonost Atilinu te 430. ostavlja Iliriju i svoje gradove Krapinu i Psari, te s mnoštvom slavenskog plemstva odlazi u Češku, gdje postaje narodni vođa i vladar. U sjećanju svoje rodne postojbine i svojih gradova — Krapine i Psaria — podiže u Češkoj na rijeci Moldavi grad Psari, kome Libuša, kći Kraka II ,promijeni ime u Libin, a kasniji knezovi prozvaše **Wissehrad.**

Moravcu Szklenszkom bili su poznati češki pisci, a kao Franjevcu, koji djeluje u Krapini, nadala se prilika da svoje znanje o Čehu zapiše u kratkom opisu slavnog i starog mjesta Krapine. I premda je Ljudevit Gaj došao do rukopisa o. Vjenceslava Szklenszkog i zadržao ga u svojoj knjižnici, on se njime u toliko samo poslužio, što je onako samosvijesno napisao: »Isporediv ove bilješke s nekim kronikami češkimi i poljskimi, sve ova dakako na latinskom jeziku . . .« (Šišić, o. c. str. 66.). To jest iz pisanja Szklenszkog je saznao za češke pisce, koji su pisali o Čehu, pa je mladenački preuzetno rekao, kako je on sam svoje pisanje o Čehu, Lehu i Mehu, uporedio s »češkimi i poljskimi kronikami«.

4. Povijesna Krapina

Ako je već pračovjek neandertalac — Krapinac izabrao špilju Hušnjakovo u srcu današnje Krapine kao svoje vrlo prikladno životno boravište, a učinio je to upravo stoga, što je razumno i slobodno biće, sposoban shvaćati odnos između uzroka i posljedice i slobodno se odlučivati u vidu prikladne svrhe, nema nikakve sumnje, da je ta krapinska dolina između dva pitoma brijega Strahinščice s rječicom Krapinščicom u sredini, prikladna za osnivanje ljudskih naselja, a u isto vrijeme i kao prolaz za trgovački put, koji se izgradnjom utvrđenja na najvišem brijegu iznad te krapinske doline, dade vrlo dobro braniti.

Ako predpovijesno nalazište pračovjeka — Krapinca govori određenim jezikom, ali sigurno i pouzdano, da je ovo krapinsko područje bilo nastavano i da se na njemu odvijao život ljudskih zajednica na način čovjeku ondašnjih tehničkih mogućnosti pristupačan, ne treba sumnjati da i ruševine starih gradova: Krapine, Psaria i Šabeca s uščuvanom predajom dovoljno svjedoče, da su na krapinskom području susljedno dolazile i prolazile, nastajale i nestajale ljudske civilizacije do povijesnih vremena i dalje. Na ovome području su sigurno bili Iliri, koje su pokorili Rimljani, premda o tome neposredno pisanih dokaza nema. Da je tu bila neka ilirska naseobina, koju su Rimljani preuzeli od Ilira, i to je posve sigurno, jer poznati graditelji cesta i puteva — Rimljani, sigurno su od Ptuja upravo ovim prolazom napravili cestu prema Sisku, koja je iz Gornje Panonije preko Krapine, dolinom rijeke Krapine izbijala kod Komina na cestu iz Varaždina i odlazila prema Sisku i prema Dolnjoj Panoniji. Možda se već u vrijeme Ilira ovo naselje zvalo Krapina i slično tomu. Možemo samo nagađati. Jednako tako možemo samo nagađati i o postojanju na oba krapinska brijega podignutim gradovima. Ruševine njihove svjedoče, da su postojali i da ih je mogao dati sagraditi samo onaj netko, tko je na tome području imao vlast. Neki misle, da je dolaskom Slavena na ovo zagorsko područje u Krapinu bilo sjedište plemenske župe i dosljedno grad te župe. Položaj grada Krapine bi to možda mogao potvrditi. Kao dokaz za takvu tvrdnju obično se navodi »Petar knez iz Krapine« (ili točnije iz same povelje: »Presentibus **jobagionibus** nostris: Jula palatinus . . . Petro de Crapuna, Screcmerio de Zala, Cosma de Wolcou comitibus . . . Cod. dipl. III, 193., str. 219—220). Taj Petar je iz Krapine i nosi naslov knez (comes), ali ga herceg Bela u povelji iz 1222. godine zove »**iobago noster**«, što znači, da je kraljev službenik, a ne župan zagorske župe sa sjedištem u Krapini. Na to ćemo se kasnije vratiti. Sa sigurnošću na temelju pisana svjedočanstva znamo za postojanje mjesta Krapine tek 1193. godine, što potvrđuje, da ona i prije te godine kao naselje postoji.

Prvi pisani spomen — kraljevski grad

Poslije Varaždina (Garestin), koji se pismeno prvi put spominje 1181. za vladanja Bele III Arpadovića, spominje se među prvima 1193. upravo Krapina također za vladanja Bele III. U kaptolskom arhivu u Zagrebu sačuvalo se izvorno poveljno pismo, kojim pečujski biskup Kalan (Calanus) kao hrvatski i dalmatinski gubernator (Dalmatie atque Chroatie gubernator) dosuđuje zagrebačkom biskupu Dominiku i njegovim nasljednicima (Dominico Zagrabiensi episcopo et eius successoribus) pravo na sabiranje desetine, koju je prije vojvodstvo (ducatus) sabiralo u Krapini, Okiću i Podgorju (Krapina, Ohich et Pogoria). Pismo je sačinjeno godine 1193. po Gospodinovu utjelovljenju (anno dominice incarnationis MCLXXXIII). Povelju donosi Cod. dipl. II, 244., str. 259—260.

Da se pod onim **Krapina** razumijeva **mjesto,** a ne možda područje, slijedi iz naznake u povelji istaknute riječima da se ta desetina daje iz **različitih mjesta,** to jest: Krapine, Okića i Podgorja (ex diuersis **locis**, scilicet: Krapina . . .).

Nakon tog spominjanja Krapine nastaje praznina od trideset godina. Ne spominje se do 1222. godine. Za mene ova šutnja znači, da Krapina kao mjesto nije sjedište plemenske župe. Pozivanje na »Petra kneza iz Krapine«, koji se navodi kao prisutan u darovnici, kojom Bela IV kao herceg u Hrvatskoj nagrađuje zagrebačkog biskupa Stjepana I za to što ga je izmirio s njegovim ocem Anrijem II, kraljem, zapaziti treba, da ta darovnica doslovno piše: »U prisutnosti naših jobaga: Jule, palatina i Budroskog kneza, Petra iz Krapine, Skrecmerija iz Zale, Kuzme iz Vukova (Vukovara). Latinski tekst: »Presentibus jobugionibus: Jula palatino et Budrugiensi comite, Petro de Crapuna, Screcmerio de Zala, Cosma de Wolcou **comitibus** (Cod. dipl. III, 193., str. 219—221).

Oznaka **jobago** znači, da se radi o kraljevskim službenicima (Vj. Klaić: Povijest Hrvata, I, str. 156—157). Župani nisu kraljevski službenici. I dosljedno: Petar iz Krapine, nije župan zagorske župe nego samo kra-

ljevski službenik premda ima naslov **comes** — knez. Nazovemo li ga županom onda bi taj naslov mogao nositi samo kao kraljev službenik, koji upravlja gradom Krapinom i kraljevskim dobrima, što pripadaju gradu Krapini. Poznato je, da su Arpadovići osnivali i podržavali županije ugarskoga tipa u kojima su oni imali potpuno vlast nad županima. Međutim, sačuvana povelja iz 1225., koja je napisana upravo u Krapini 2. lipnja, svjedoči da je grad Krapina kraljevsko dobro. U toj povelji piše kako su nadbiskup splitski Guncel i krbavski biskup Martin u prisutnosti Bele IV tada hercega hrvatskoga, da je župan Domaldo priznao pred njima, kako zemlju Mogoš, jer nikada ne bijaše njegova, nije ni mogao pokloniti Templarima. Pismo je pak sastavljeno u prisutnosti gospodina kralja Bele u mjestu Krapina, na blagdan svetih Marcelina i Petra, u kapeli gospodina kralja godine Gospodnje 1225. 2. lipnja. Doslovno: Hec autem acta sunt in presentia domini regis B(ele) in loco Crapine, in festo beatorum Marcellini et Petri, in capella domini regis... Actum anno domini MCCXXV (IV) nonas iunii (Cod. dipl. III, 218., str. 244).

Ako je spomenuto pismo sačinjeno u kapeli gospodina kralja, u mjestu Krapini, dokaz je to, da u Krapini postoji zidani grad (castrum), koji ima i kraljevu kapelu. Dosljedno, da Bela IV kao herceg boravi u svome krapinskome gradu kao što je i njegov brat Koloman kao hrvatski herceg boravio u Čazmi. Krapina je kraljevski posjed, koji pripada kraljevskoj kući na vlasti u Hrvatskoj. I možda je upravo to i razlog, da se o Krapini malo zna u 13. stoljeću, što ne bi bio slučaj, da je sjedište zagorske župe ili županije.

Tvrdnja A. Kozine (Krapina i okolica, Varaždin 1960. str. 27), da su godine 1258. uređene granice krapinskog grada, ne stoji. Dva poveljna pisma bana čitave Slavonije i kapetana Štajerske Stjepana izdana 1258. ne govore o uređenju granica krapinskoga grada. Sadržaj prvoga govori, da podložnici grada Svetog Jurja (Belca) pred banom Stjepanom vraćaju Vratislavu i Noretu dva rala zemlje, koje su im bili oteli iza provale tatarske. Povelja ističe, kako je banu Stjepanu kralj Bela IV dao ovlast, da sudi o svim zemljama, koje su po Slavoniji bile otuđene. Ističe, da je došao takav sud donijeti u Zagorju. S njim su varaždinski župan Andrija i svi kraljevski službenici grada (Andreas igitur comes Vorosdiensis et secum, omnes iobagiones Castri de Zagoria). Jobagi grada Zagorja nisu kraljevi službenici u Krapini. Takav zaključak ne dopušta sadržaj povelje (Cod. dipl. V, 624, 109—112). Razlog je u tome, da se i u povelji, kojom Stjepan ban na molbu Andrije župana varaždinskog i graščana gradova Varaždina i Zagorja određuje međe ovim gradovima i posjedima sinova Selka. Početak te povelje ističe, da je banu Stjepanu kralj Bela zapovijedio, da zemlju gradova (terram castri) po cijeloj Slavoniji otuđenu a posebno u županiji varaždinskoj prosudi. I tu su s njim varaždinski župan Andrija i svi jobage (graščani, kraljevski službenici) grada, koji se navode po imenu i zatim jobagi Zagorja (Cod. dipl. V, 625, str. 112—117). Radi se o gradovima na području Zagorja, kojima je ban Stjepan imao ovlast urediti pitanje otuđenih posjeda. U pojedinom slučaju, kao što su spomenuta dva slučaja, s banom Stjepanom su morali biti prisutni i jobagi (graščani) tih

gradova u Zagorju i na području varaždinske županije. O određivanju granica posjedu krapinskog kraljevskog grada u spomenutim poveljama nema nikakva govora.

Ne stoji ni Ortnerova tvrdnja, da je za provale Tatara Krapinom upravljao neki Andronik, sin Andrije od plemena Katarkaluza (Ortner, Povijest gradine i trgovišta Krapine, Zagreb 1899. str. 28). Iz darovnice kralja Bele IV, kojom 26. 10. 1248. pismeno potvrđuje svoju usmenu darovnicu »magistru Androniku, sinu Andrijinu iz roda Kadarkaluz«, to nije vidljivo. Kralj izričito navodi, da dagistru Androniku daruje zemlju Pokoj i Prus-lov (Prišlin) u Zagorju zato, što se u čuvanju granice kraljevstva prema Štajerskoj pokazao budan i zauzet (ut idem in custodia confinii regni nostri uigilem et provuidam adhiberet diligenciam — Cod. dipl. IV, 329, str. 370—322). Kako se spomenute darovane zemlje nalaze na graničnom području Zagorja prema Štajerskoj, Andronik je tu negdje imao svoje sjedište, a ne u Krapini. Točnije, darovnica to ne spominje.

Šutnja, kojom je Krapina prekrivena do konca 13. stoljeća, govori u prilog mišljenju, da nije kao kraljevski posjed i grad igrala neku značajnu ulogu. Promjenom vladara iz kuće Arpadovića prelazila je u vladareve ruke i živjela svojim u to doba ustaljenim načinom života. Uz grad (castrum) Krapina zvanom postoji tada i naselje, u kojemu se nalazi katolička župa Svetoga Nikole. I upravo u vezi s tom župom doznajemo, da je 6. srpnja 1311. pred biskupom zagrebačkim Augustinom Kažotićem odgovarao župnik krapinski Nikola crkve Svetoga Nikole u Krapini, što je biskupu uskraćivao dužnu desetinu. Dakle, ono podavanje, koje je 1193. pečujski biskup Kalan kao gubernator u Dalmaciji i Hrvatskoj dosudio iz Krapine podavati zagrebačkom biskupu. Krapinski župnik Nikola priznaje pred biskupom da nema papina privilegija o nepodavanju desetine biskupu i kaptolu i spreman je nadoknaditi ne podavane desetine (Cod. dipl. VIII, 238, str. 286. i A. Kerchelich, Historiarum ecclesiae Zagrabiensis, str. 103).

U vezi s desetinom Krapina se spominje i kao grad i kao područje u Statutima zagrebačkog kaptola, a napisao ih je 1334. arhiđakon Ivan Gorički (Tkalčić, Monumenta II, pars I, str. 58—59, cap LIX; i Cod. dipl. X, 120, str. 179—181).

Povelja zagrebačkog kaptola izdana u Zagrebu 26. ožujka 1346. godine, kojom zagrebački kaptol obavještava kralja Ljudevita Anžuvinca, da je po njegovu nalogu od 1. 8. 1345. obašao i uspostavio međe grada Susjeda, spominje kod crkve Svetoga Križa (Začretje) zemlju, koja pripada gradu Krapini (tenendo metas cum terra Zagoria ad castrum Crapina pertinentem — Cod. dipl. XI, 214, str. 279—282).

Sva ova svjedočanstva govore s velikom sigurnošću, da grad Krapina s određenim zemljama, koje se sigurno ne mogu utvrditi, pripada kraljevima iz kuće Arpadovića, a iza njih kraljevima iz kuće Anžu — Robertu, a onda Ljudevitu I.

Franjo Keglević, utemeljitelj samostana i crkve

Poveljno povlašteno naselje

Krapinčani su pomno čuvali i od novih gospodara kaštela Krapine tražili potvrdu svojih prava što su ih poveljnim pismom izdanim 1. ožujka 1347. u Zagrebu dobili od kralja Ljudevita I. Pismo je značajan dokument, ne samo po povlasticama, koje je kralj Ljudevit podijelio Krapinčanima, nego i po tomu, što upravo ono svjedoči, kako ni kaštel Krapina ni naselje ispod kaštela, nijesu sjedište zagorske župe, nego kraljevski kaštel. Ljudevit I ističe, da poveljom označene sloboštine daje »građanima i došljacima svojim pod kaštelom Krapina« (civibus et hospitibus nostris sub castro Crapina existentibus et commorantibus — Cod. dipl. XI, 261, str. 344). One su znak kraljeve darežljivosti (liberalitate) i vrijedno ih je navesti:

1. Svaki građanin i došljak, koji posjeduje tri jutra (tria iugera) zemlje dužan je godišnje platiti 50 denara banskih; dvadeset i pet za blagdan Svetoga Mihovila (29. 9.), a dvadeset i pet banovaca za blagdan Svetoga Jurja, mučenika (23. 4.). Isto tako su dužni (građani i došljaci) dvaputa godišnje platiti zalazinu (discensus) pučki zvanu **zalas** na ovaj način: za svaki zalas jedno živinče s ispaše, vrijedno 60 banskih denara, sto kruhova, šest pilića, pet kubula zobi, tri kubula vina, jednu libru (funtu) papra i šafrana i soli. Jednako su dužni drugom zgodom iste godine, štogod bi njihov gospodar došao, pripraviti ručak ili večeru.

2. Za ubistvo naših građana i došljaka neka bude dvadeset i pet marki i neka se protegne do dvadeset i pet marki.

3. Bilo koji građanin i došljak može se zakleti na pola marke; ako upravi grada ne plati pola marke, neka se protegne na cijelu marku. Oni pak, koji upravi grada održe zakletvu na pola marke, mogu se zakleti na cijelu marku i zakletva takvih koji je upravi grada drže, vrijedi jednu marku.

4. Naš kaštelan kod njih može u tri slučaja suditi: u slučaju krađe, nasilja ili prisile, u slučaju ubistva ili krvi; u sva tri slučaja našemu kaštelanu neka se plate dva dijela birovine (birsagii — novčana kazna), a jedan dio upravitelju mjesta (villicus).

5. Za sve ostale slučajeve, koji se među njima pojave i nastanu, vlast suditi ima njihov upravitelj (villicus), kojega će zajednički izabrati i postaviti.

6. Ako slučaj, u ona tri spomenuta slučaja pridržana suđenju našega kaštelana, bude dosuđen na polaganje zakletve (prisizanje), tada onaj, koji će se zaklinjati, dužan je, na mjestu polaganja zakletve platiti 40 denara za svoje opravdanje. U slučajevima, koje sudi upravitelj, nisu dužni ništa plaćati (za zakletvu).

7. Ako tko od građana i došljaka umre bez utjehe nasljednika, ovakvi mogu sa svojim dobrima i posjedima posve slobodno raspolagati. Dužni su samo nešemu kaštelanu dati ferton (četvrtinu marke) ili jedno živinče s ispaše, rogato, da se može za rogove vezati (ligatura stare).

8. Dvoboj se ne može ni dosuditi niti održavati.

<< Franjo Keglević, utemeljitelj samostana i crkve.

9. Slobodno mogu dolaziti i slobodno mogu po danu sa svim svojim stvarima i osobama otići, ali svaki od njih neka za zemljarinu plati i položi dvanaest denara.

10. Ako neki u službi pod istim kaštelom žele podići zgrade i među njima boraviti, neka dođu i imaju iste sloboštine kao i ostali građani i došljaci ovoga našega slobodnog naselja i neka borave u istoj slobodi i snose sav teret s ovim građanima i došljacima.

11. Postavljamo im jednoga kaštelama a ne više i želimo, da naš kaštelan sada postavljen i u buduće postavljen ne usudi se protiv ove sloboštine od nas njima milostivo učinjene mučiti ih ili nekako preopterećivati.

Izdano u Zagrebu 1. ožujka 1347.

Kralj Ljudevit I, kao gospodar kaštela Krapine smatra stanovnike naseljene uz Krapinščicu ispod svoga kaštela građanima (cives) i došljacima (hospites) i njihovo naselje na neki način gradom u smislu ostalih srednjevjekovnih gradova, premda poveljno pismo taj naslov ne upotrebljava. U svakom slučaju stanovnici ispod kaštela Krapine primaju sloboštine kraljevskog povlaštenog mjesta. Ovisni su o kaštelanu, kojeg im imenuje sam kralj, ali imaju i svoga mjesnog upravitelja, kojeg sami biraju. Kralju kao gospodaru kaštela je stalo, da se stanovništvo ispod njegova kaštela povećava i zato dopušta, da se slobodno naseljavaju i kmetovi, koji su u službi kaštelu a i došljaci — redovito zanatlije — Nijemci. O sajmovima i trgovini, u povelji nema govora. Ortner je posve krivo postavio tvrdnju, »da je trgovina bila slobodna u krapinskom trgovištu« (o. c. str. 67). Povelja ističe »da građani i došljaci mogu slobodno dolaziti i po danu sa svim svojim stvarima i osobama odlaziti« (Item libere **veniant** et libere clara luce recedant salvis rebus et personis — Cod. dipl. XI, 261, str. 344.). Glagol venire u konjuktivu prezenta znači: neka dođu kao i glagol recedant (recedere) u istom obliku: neka odu. Isticanje pak onoga — clara luce — za jasna svjetla — po danu, s dodatkom, »salvis rebus et personis« — čitavim stvarima i osobama — to jest sa stvarima i osobama, koje im nitko ne smije dirati, najbolje svjedoči, da se ne radi o trgovanju, nego o slobodnom dolaženju i odlaženju stanovništva na područje krapinskog naselja.

Poveljne sloboštine su Krapinčanima bile vrlo drage i oni su nastojali, da im ih novi gospodari kaštela Krapine uvijek iznova potvrđuju.

Prvi je potvrđuje Stjepan, hrvatski herceg, brat Ljudevita I, kralja posebnom poveljom izdanom 12. 3. 1353. u Zagrebu, jer su ga zamolili građani i došljaci pod kaštelom Krapina. Originalna povelja na pergameni čuva se u arhivu grada Krapine (Cod. dipl. XII, 104, str. 141).

U 15. stoljeću sloboštine potvrđuje župan Đuro Zagorski, sin Ivana Vitovca, koji je 1469. dobio Krapinu. Zatim 1489. kralj Matija Korvin, a 1495. i njegov sin Ivaniš Korvin. Isto je učinila i njegova udovica Beatrica Frankopan 1506. i njezin drugi muž Đuro Brandenburški 1511. K njima

su se pridružili: 1534. Petar Keglević, 1547. Luka Sekelj, 1577. Mihajlo Sekelj i konačno 1588. kralj Matija II, koji je u Pragu 8. siječnja spomenute godine dao prepisati i potvrdio 13 listina stanovnicima Krapine (Izvornik u arhivu grada Krapine. Ortner, o. c. str. 74). Još jednom je gradu Krapini potvrdio svih 13 njihovih listina kralj Ferdinand II 26. ožujka 1627. (Izvornik u arhivu grada Krapine, Ortner, o. c. str. 78).

Održavanje prvog sajma u Krapini dopustio je Herman Celjski 1416. za Miholje. Kralj Matija Korvin 1489. dopušta sajam za Sv. Ladislava (27. 6.) i Sv. Florijana (4. 5.). I konačno kralj Franjo II poveljom od 14. 4. 1812. određuje Krapini održavanje sajmova: 19. 3., 16. 5., 15. 7., 22. 8., 16. 9. i 7. 12. s pravom godišnjih sajmova (Ortner, o. c. 79).

Gospodari kaštela Krapina

Prvi službeno zajamčeni gospodari kaštela Krapine i svih posjeda, koji pripadaju tome kaštelu, u 13. stoljeću su kraljevi iz kuće Arpadovića (Cod. dipl. III, 218, 244).

Nakon Arpadovića kaštel Krapina pripada kraljevima iz kuće Anžuvinaca, kako to svjedoči povelja Ljudevita I, kojom 1. 3. 1347. podjeljuje sloboštine građanima i došljacima ispod kaštela Krapina (Cod. dipl. XI, 261., str. 344.), a jednako i povelja Stjepana, hrvatskog hercega, brata kralja Ljudevita I, kojom 12. 3. 1353. potvrđuje sloboštine podijeljene Krapinščanima 1347. (Cod. dipl. XII, 101., str. 152.).

U dugoj borbi kralja Sigismunda s Hrvatima, koji su se protivili njegovu dolasku za hrvatskoga kralja, jer su pristajali uz napuljske Anžuvince, Sigismundu su mnogo pomogli bogati knezovi Celjski. Za nagradu Sigismund je celjskom knezu Hermanu, sinu Hermana Celjskog i kćeri bosanskoga kralja Stjepana, dao poveljnim pismom 14. 8. 1497. grad Varaždin, a poveljom od 17. 8. 1397. i dva grada u Zagorju: Vinicu i Vrbovec (danas Veliki Tabor). Tako piše Vj. Klaić, Povijest Hrvata, III, str. 330. Za dvije godine, to jest 27. siječnja 1399. izdaje kralj Sigismund novu povelju, kojom Hermanu II Celjskom knezu i njegovim potomcima dariva čitavu Zagorsku županiju i tvrdim gradovima: Krapinom (Corpona), Loborom, Oštrcom, Belcem, Trakošćanom (Trakhenstein), Lepoglavom, Kostelom i Cesargradom, a i sa svima selima i zaseocima, koja su spadala pod te gradove (Vj. Klaić, o. c. str. 339).

Celjski rado borave u Krapini, a posebno Fridrik i njegov sin Ulrik. Za nasilja i ratničke pohode ova su dvojica Čeha Ivana Vitovca, vješta ratovanju, postavili kapetanom svojih četa. Kad je 1454. umro Fridrik Celjski, a 1456. ubijen Ulrik Celjski, u borbi za imanja Celjskih grofova udovica Ulrikova Katarina Branković povjeri se Vitovcu kao hrvatskom banu i učini ga vrhovnim kapetanom. Od nje je dobio kaštel Krapinu. Vještom i lukavom igrom Vitovac je pristajući uz njemačkog cara Fridrika dobio 10. 11. 1459. poveljom izdanom pod zlatnim pečatom naslov baruna od Krapine za sebe i za svoje potomke, a 1460. naslov grof od Zagorja. Nakon izmirenja cara Fridrika i Matije Korvina lukavi Vitovac

zaigra na karte Korvinove i kralj Matija Korvin izda Ivanu Vitovcu darovnicu i županiju zagorsku s gradovima: Krapinom, Loborom, Oštrcem, Vinicom, Trakoščanom, Kostelom, Cesargradom i Kamenicom. U taj posjed ga je uveo po kraljevu nalogu Čazmanski kaptol. Matijev nalog je uslijedio pismom iz Ban Monostora 18. 5. 1463. (Ut banum Ianum Bithowecz de Greben in dominium comitatus Zagoriae introducat — Arhiv Jazu, 2498 D-XIII-95. Zbornik hist. instituta, Vol 3, str. 597.). Čazmanski kaptol obavještava kralja Matiju, da je naređenje kraljevo izvršio i Vitovca u spomenuti posjed uveo. Pismo je izdano 9. 10. 1463. (Arhiv Jazu, 2502 — D-XIII-95., Zbornik hist. instituta, Vol 3, str. 597.). Na molbu Vitovčevu kralj Matija 31. 3. 1464. novim pečatom potvrđuje svoje pismo od 18. 5. 1463. i preuzima pismo Čazmanskog kaptola od 9. 10. 1463. (Arhiv Jazu, 2521 D-XIII-97, Zbornik hist. instituta Vol 3, str. 598.).

Ivan Vitovac je umro 1468. Ostavio je tri sina: Đuru, Ivana i Vilima. Zagorskim županom se spominje Đuro u ispravi koju je izdao u Varaždinu 6. 5. 1469. (Arhiv Jazu, 2676 D-IV-9, o. c. str. 608.), a spominje ga i pismo kralja Matije 23. 11. 1469. kao župana Zagorja i Varaždina (Arhiv Jazu, 2686 D-X-73 Budim, o. c. str. 609.). Kao zagorskog i varaždinskog župana spominje Đuru Vitovca i povelja izdana u Varaždinu 18. 1. 1470. (2690 D-X-73, Arhiv Jazu, o. c. str. 609.). Pismo izdano u Požunu 23. 2. 1496. govori, da je župan Zagorski Đuro, sin Ivanov, u svoje ime i u ime svoga brata Vilima, pred požunskim kaptolom predao Tomi, biskupu Agrije i Sigismundu, biskupu u Pećuhu i njihovoj spomenutoj braći kaštele (castra) Ludbreg, Greben (križevačka županija), Krapinu, Lobor, Oštrc, Trakoščan, Kamenicu, Kostel, Belu, Vinicu, Tabor i kaštel Vrbovec u varaždinskoj županiji (Arhiv Jazu, 3344 D-XIX-36, o. c. Vol 4, str. 482.).

Treba, međutim, spomenuti, da su se Vitovčevi sinovi Đuro i Vilim pod kraj vladavine kralja Matijaša Korvina 1488. odmetnuli od Matijaša i priklonili caru Fridriku. Klaić naslućuje, da je ove zagorske knezove na pobunu protiv Matijaša, kralja, vjerojatno potaknulo to, što je na saboru u Budimu 25. siječnja 1486. člankom 50. ukinuta sudbena vlast zagorskih grofova i njihovo sudište u Varaždinu, te određeno da se sve tužbe te knežije ili grofovije imadu odsad iznositi pred sud slavonskih banova (Vj. Klaić, Povijest Hrvata, knjiga 4., str. 179.). Protiv kneza Đure Zagorskog, koji se isticao u pobuni, Matijaš, kralj, šalje 1488. svoga kapetana Jakova Sekelja, koji je iz Radgone provalio vojskom u Zagorje i oteo braći Vitovcima Đuri i Vilimu Krapinu, Trakošćan, Greben, Varaždin i zarobio kneza Đuru (Vj. Klaić, o. c. 5., str. 179.). Ove zagorske gradove Matijaš, kralj, darovao je svome sinu Ivanišu, hrvatskomu hercegu, kako to svjedoči pismeno utanačenje od 17. lipnja 1490. između hercega Ivaniša s 8 biskupa i 25 baruna za slučaj izbora češkoga kralja Vladislava nasljednikom Matijaša, kralja, gdje stoji zahtjev: »Neka dalje hercegu za sva vremena ostane knežija ili grofovija Zagorje s gradovima i kaštelima (Krapina, Varaždin, Vrbovec, Trakoščan, Vinica, Greben, Lobor, Oštrc), koji su nekad pripadali zagorskim grofovima Đuri i Vilimu (sinovima Jana Vitovca), ali su ih radi nevjere izgubili, te ih je kralj Matijaš darovao hercegu« (Vj. Klaić, o. c. 5., str. 199.). Taj ugovor je kralj Vladislav potvrdio 31. 7. 1490. (Vj. Klaić, o. c. 5., str. 207.). No, u borbi za prijestolje s kraljem njemačkim Maksimilijanom, koja je završila sklapanjem mira 22. 8. 1491. stoji

Sv. Ljudevit, 18. st. **Foto: D. Baričević**

odredba, koja glasi: »U pogledu Zagorja, radi kojega je bilo razmirica između hercega Ivaniša Korvina i zagorskih knezova Đure i Vilima, sinova Vitovčevih, određuje se da kapetan Jakov Sekelj izruči gradove zagorske kralju Vladislavu koji će po običaju kraljevstva redovitim sudom odlučiti kome pripadaju (Vj. Klaić, o. c. 6., str. 219.).

Ivaniš Korvin je konačno sudbenim putem dobio Krapinu 1494., kad je Jakovu Sekelju založio gradove Vinicu, Trakoščan i Kamenicu (Stj. Otner, o. c. str. 39.). Nakon ženidbe s Beatricom Frankopan 1496. preselio se u Krapinu, gdje je rado boravio. Napose, poslije odreknuća banske časti. U kaštelu Krapini je i umro 12. 10. 1504. u dobi od 35 godina. Sahranjen u samostanskoj crkvi pavlinskog samostana po vlastitoj želji, jer je Pavlinima za života učinio mnogo dobra, a obnovio im je samostan i crkvu (Vj. Klaić, o. c. 5., str. 277.).

Udajom Ivaniševe udovice Beatrice Frankopan za Jurja Brandenburškog, nećaka kralja Vladislava 1509., Krapina je kraljevom darovnicom 1510. zajedno s Vinicom i Loborom pripala Jurju Brandenburškom (Arhiv, Jazu, o c .3970 I d 170 sub K — Zbornik Hist. inst. Jazu, 4., str. 534.).

Beatrica Frankopan je već 1510. umrla, a njezin drugi suprug Juraj Branderburški gospodari Krapinom do 21. 12. 1523., kad je kaštel Krapinu i Kostel prodao Petru Kegleviću Bužinskom za 13.000 forinti (Arhiv Jazu, 4573 D-XXVI i 4574 D-XXVI-46; Zbor. Hist, inst. Jazu, 5., str. 566.). Kako Petar Keglević nije sam mogao isplatiti sumu od 13.000 forinti udružio se s Mihajlom Imreffy iz Sredica. Svaki je od njih platio 6.500 forinti. Dugo su se radi te kupnje među sobom svađali, dok su se konačno pred kraljem Ljudevitom složili i podijelili: Krapina je pripala Imreffyu, a Kostel Petru Kegleviću (Arhiv Jazu, 4641 D-XXVII-47 Budim 14. 3. 1525. i 4653 D-XXVI-100 Budim 14. 7. 1525. Zbor. Hist. inst. Jazu, 5., str. 572.).

Vrijedno je spomenuti, da je kralj Ljudevit 1526. podijelio pravo na upotrebu metala, ako se nađu na posjedima Petra Keglevića u Krapini, Kostelu i Loboru (Arhiv Jazu, 4721 I d 170 sub K; Zbor. Hist. inst. Jazu, 5., str. 578.).

Ortner piše, da je nakon smrti Mihajla Imreffya, udajom njegove udovice Katarine Bočkaj od Rasinje za Vuka Frankopana Brinjskoga, Krapina pripala Vuku Frankopanu, jer ju je na štetu kćeri svoje žene Katarine sebi prisvojio. Kad je 1536. Luka Sekelj oženio Katarinu, kćer Katarine Bočkaj Vukove žene, morao se Luka prigodom zaruka odreći Krapine. Kasnije je to opozvao i po sudu Krapinu dobio 1549. (o. c. str. 46-47), a kralj Ferdinand je barunu Luki Sekelju darovnicom za sva vremena predao Kostel i Krapinu. No, godine 1557. isti kralj se smilova sinovima Petra Keglevića i dariva im poveljnim pismom grad Kostel i polovicu Krapine. Između Keglevića (Matije, Šimuna i Petra) i Sekelja (Luke i Mihajla) nastale su razmirice i svađe. Godine 1573. nakon ugušenja seljačke bune poveo je Matija Keglević plemićku vojsku na Zabok i Krapinu, koju su branili Sekelji, ali je nije osvojio, jer su Sekelji iz Krapine pucali topovima. I nakon toga Keglevići su nastavili sudsku borbu sa Sekeljima. Mihajlo Sekelj se radi toga zadužio i svoj grad Krapinu je 1593. s dvorima u Mihovljanu, Trnovcu i Erpenji založio Ivanu i Petru Draškoviću za svotu od 18.400 forinti uz uvjet, da će imati pravo preuzeti Krapinu sa svim Sekeljevim dijelom, ako im Fridrik Sekelj posuđeni novac ne vrati za tri godine. Fridrik Sekelj ne isplati svoga duga u određenome roku i braća Draškovići su dopuštenjem hrvatskoga sabora mogli silom oduzeti Krapinu. Sekelj Fridrik silu odbije silom, a Krapinu i Kostel proda braći Keglevićima. No, Draškovići su kasnije ipak na neko vrijeme zauzeli Krapinu (Ortner, o. c. str. 51.). Godine 1596. kralj Rudolf II darova Ivanu Draškoviću dio gradova Krapine, Lobora, Kostela, Gorice, Novih dvora i Šapca.

Szklenszky o .Vjenceslav je zapisao, da je kaštel Krapinu s posjedima Ivan Keglević i žena mu Suzana Bay diobio zamjenom za posjed Devèn u Mađarskoj od Ivana Draškovića 1610. godine (o. c. str. 3b). Stj. Ortner pak tvrdi, da su kaštel Krapinu s posjedom Ivan Keglević i njegova žena Suzana Bay kupili za 78.000 forinti u zlatu i srebru od Fridrika Sekelja. Ban Toma Erded naloži 1610. zagrebačkom kaptolu iz Krapine, da Ivana Keglevića uvede u krapinski posjed, što je ovaj 27. lipnja 1610. i učinio (o. c. str. 55.).

Bilo kako bilo činjenica je, da su Keglevići od 1610. gospodari kaštela i posjeda Krapine. I u kaštelu Krapina umro je kod svojih rođaka Keglevića slavni hrvatski ban i pobjednik Turaka kod Siska u siječnju 1624. (Stj. Ortner, o. c. str. 55.).

Nasljedstvom Krapina od Keglevića prelazi u vlasništvo obitelji Lichtenberg, a onda u posjed baruna Ottenfels. Barun Franjo Ottenfels stari kaštel Krapinu 1919. poklanja općinskom poglavarstvu Krapine (Stjepan Belošević, Županija varaždinska i slob. i kralj. grad Varaždin, Zagreb 1926., str. 53.; Antun Kozina, Krapina i okolica, Varaždin 1960., str. 40.).

* * *

Ban Ivan Drašković kao gospodar kaštela Krapine sazvao je i održao sabore hrvatskih staleža u Krapini: 27. 8. 1598., zatim 4. 2. 1599., pa 13. 6. 1600., 18. 10. 1605. i 3. 8. 1607. godine.

Godine 1621. održao je u Krapini župan Sigismund I grof Erded, muž Ane Marije Keglević, dvije županijske skupštine Varaždinske županije: 25. veljače i 27. rujna (A. Kozina, o. c. str. 37-39.).

Građani Krapine imaju i svoj pečat. Prijepis povelje kralja Rudolfa II, koja je izdana 1588. a čuva se u krapinskom muzeju, svjedoči, da su Krapinčani svoj stari pečat dobili »od Sigismunda, cara rimskoga kralja ugarskoga« — dakle pod konac 14. stoljeća, i da je bio izliven u srebru u okruglom obliku, koji sadržava na štitu toranjske zidine i na njima tri tornja urešena stražarnicama i krovom, od kojih je srednji (toranj) ukrašen naročito visokim prozorima i vidljivom krunom na vrhu a koji se u vis diže; ima zatim široka vrata i na njemu se uzdiže manji toranj na sredini sa pripadnim rešetkama od željeza; na kutovima su dva mala tornja, koji ukrašuju zidove. Rudolfovo pismo ističe, da su građani Krapine za teških i burnih vremena za vrijeme opsade krapinske tvrđe (vjerojatno 1573.) pisanu povlasticu Sigismundovu za služenje spomenutim

pečatom izgubili, to sudac i prisežnici Krapine mole Rudolfa II, da im izda novo pismeno odobrenje za upotrebu svoga starog pečata. Kralj im tu povlasticu pismeno daje, kao što se u pismu izričito navodi: »Dano rukom vjernog našeg ljubljenog velečasnog Petra Heressinczi, izabranog biskupa u Győru, istoga mjesta vječnog župana, savjetnika i našega dvora vrhovnoga kancelara — u našem gradu Pragu — dvadeset i osmoga dana kolovoza godine Gospodnje tisuću petsto osamdeset i osme...«. (A. Kozina, o. c. str. 33. — prijevod Rudolfova pisma.).

5. Župa Svetoga Nikole

U naselju ispod kaštela Krapine nalazi se rimokatolička župa posve sigurno već u 12. stoljeću. Potvrđuje to najstariji pisani spomen Krapine iz 1193/94. godine. Ako pećujski biskup Kalan kao hrvatski i dalmatinski gubernator za vladanja kralja Bele III izdaje poveljno pismo, kojim zagrebačkom biskupu Dominiku dosuđuje desetinu u Krapini, Okiću i Podgorju, koju je do tada sabiralo vojvodstvo (ducatus), dokaz je to, da je u Krapini tada (1193.) postojala katolička župa (Cod. dipl. II, 244., str. 259-260.; i Ivan Tkalčić, Series episcoparum Zagrabiensium, Zgb. 1894. str. 2.). Dodamo li, da se u povelji hrvatskog hercega Bele, koja je izdana u Krapini 2. 6. 1225. izričito navodi kapela gospodina kralja, koja je bila u kaštelu Krapini, jasno je, da ta kapela nije mogla služiti vjernicima u naselju ispod kaštela Krapine, nego su imali svoju župnu crkvu u svome naselju (Cod. dipl. III, 218. str. 244.). I premda se u 13. stoljeću nigdje ne spominje krapinska župa, što ne začuđuje, jer u tom stoljeću i inače nema pismenih spomena ni o kaštelu Krapini, ona postoji i djeluje. O tome svjedoči pismeni dokaz od 6. srpnja 1311. godine.

Za biskupa Audustina Kažotića nastaje spor oko podavanja desetine u Krapini. Župnik Nikola crkve Svetoga Nikole u Krapini prisvojio je sebi desetinu, koja pripada zagrebačkom biskupu i kaptolu. Biskup Kažotić ga je pozvao na odgovornost. Župnik Nikola priznaje, da nema papine povlastice o nepodavanju desetine biskupu i kaptolu. Spreman je nadoknaditi uskraćenu desetinu i ističe, da će, nađe li takvu papinu povlasticu, nastojati tražiti svoje pravo o desetini (Cod. dipl. VIII, 238. str. 286., A. Krčelić, Hist. eccles. zagreb. str. 103.).

Početkom 14. stoljeća, dakle, spominje se u Krapini župnik Nikola, koji djeluje u crkvi Svetoga Nikole. Ta crkva je župna, jer su samo župne crkve plaćale desetinu zagrebačkom biskupu, a četvrtina od te desetine pripadala je arhiđakonu zagorskog arhiđakonata, kako to svjedoče Statuti zagrebačkog kaptola, što ih je 1334. napisao kanonik Ivan, arhiđakon gorički (Ivan Tkalčić, Monumenta II, Zgb 1874., Pars III, str. 76.). Spomenuti »Statuti« Ivana Goričkog 1334. izričito navode, da je u Krapini župna crkva Svetoga Nikole, jer nakon Pregrade, gdje je crkva Blažene Djevice, Kostela s crkvom Svetoga Emerika (Mirka) i crkve Svetoga Petra u Konobi (de Conoba — Petrovsko danas) slijedi: »Na isti način crkva Svetoga Nikole u Krapini« (Item ecclesia sancti Nicolai de Crapina — Tkalčić, Mon II, Pars III, str. 76., Zgb 1874.). Ban Mikić izdaje odredbu

21. 8. 1334., po kojoj građani Krapine (castrenses de Crapina) moraju plaćati desetine od posjeda i naselja (de terris et villis — Cod. dipl. X, 120. str. 181.).

Ako se 1311. spominje župna crkva Svetoga Nikole u Krapini, znači, da je ona prvotna, od koje se neki dijelovi nalaze sačuvani i u današnjoj župnoj crkvi, podignuta pod konac 13. stoljeća u gotičkom slogu. Profesor Đuro Szabo piše, da je »na jednom zaglavnom kamenu zapisano goticom ime majstora: Ich Joerg Creutz« (Hrvatsko Zagorje, str. 84.).

U vezi s desetinom u krapinskoj župi Svetoga Nikole spominje se, kako je 9. 8. 1420. Matija, prepošt i kanonik zagrebački u vrijeme nepopunjene biskupske stolice kao generalni vikar zaprijetio izopćenjem Ivanu Jägermeisteru, svećeniku akvilejskom, đakonu iz Tiffera, koji je u župnoj crkvi Svetoga Nikole u Krapini (qui in ecclesiam parochiam s. Nicolai de Krappina) svetogrdnim i laičkim načinom silom sebi prisvojio svu desetinu, koja pripada kaptolu. A jer je tim zlom opteretio cijelo Zagorje, pozvan je, da se u roku od devet dana pojavi pred prepoštom Matijom uz prijetnju izopćenja. Istom kaznom je zaprijetio i građanima Krapine, ako desetinu ne podadu kaptolu. Mihajlo Blažev iz Vlaškog sela kod Zagreba pismeno svjedoči, da su građani Krapine (cives Krappinae) 28. 8. 1420. opomeniti a slično pismo je pričvršćeno na crkvena vrata za vrijeme velike mise (Stipišić — Šamšalović, Isprave u arhivu Jazu (Inventar) Zbornik historijskog instituta Jazu, Zgb 1959. 1584 D-VIII-96, vol 2, str. 355.) Zagrebački biskup Ivan III de Alben držao je kapitul i protiv krapinskog župnika Ivana (parocho Krapinensi Joanne ratione occupatarum Decimarum — A. Kerchelich, Hist. eccl. Zagr. str. 162.).

Među župnicima, koji su 1440. zajedno sa svojim župljanima prisvojili desetinu i bili optuženi kod pape Eugena IV spominje se župnik i župljani Svetoga Nikole u Krapini (S. Nicolai de Krapina — A. Kerchelich, o. c. str. 172.).

Uz onaj popis Ivana Goričkog 1334. župa Svetoga Nikole u Krapini navodi se i u popisu župa zagorskog arhiđakonata 1501. godine, a od 1568. postoji sačuvan i redoslijed krapinskih župnika do danas. Među njima je bilo i vrlo obrazovanih ljudi kao što je pod konac 16. stoljeća bio Pavao **Jagustić**, doktor prava, odgojitelj Julija, nezakonitog sina kralja Rudolfa II. Stjepan **Fuček**, krapinski župnik od 1716. napisao je vrijednu knjižicu »Od četiri poslednjih (stvari)«. Njegov neposredni nasljednik Nikola **Gorup**, graditelj proštenjarske crkve Majke Božje Jeruzalemske na Trškom vrhu, vjerojatno je pisac poznate knjižice »Zercalo Mariansko kipa jeruzalemskoga vu Krapine pod bratovschinum sz. skapulara podignyenoga« Vu Zagrebu 1768. Mirko **Raffay** od 1779. krapinski župnik, doktor bogoslovlja i mudroslovlja, 1786. postade zagrebački kanonik a onda đakovački biskup 1816.

Vrijedno je spomenuti, da je u župnoj crkvi Svetoga Nikole u Krapini do 1901. postojao lijepo oblikovani barokni otar Svetoga Nikole u svetištu crkve. Njegov drveni retabl s inkrustiranim stupovima na dva kata svojom izradbom gotovo istovjetan, premda uži i niži, s velikim oltarom Svete Katarine u franjevačkoj crkvi, sigurno je podignut u drugoj polovi-

ci 17. stoljeća, a možda ga je izradio isti stolarski majstor kao i onaj u franjevačkoj crkvi. U središnjoj niši tog retala stajao je kip Svetoga Nikole, a u ravnoj plohi među stupovima najprije kipovi dvaju papa: Grgur i Leo Veliki, a s vanjske strane dva biskupa. Po oznaki dvije prekrižene svijeće — lijevi biskup je sigurno Sveti Blaž. U atici je središnje među dva stupića stajao kip Blažene Djevice Kraljice, a na vrhu retabla Sveti Ivan Krstitelj.

Taj oltar više ne postoji. Primjedba Vjekoslava Noršića, župnika: »Ako se već mora što takovo iz crkve odstraniti, neka se barem ne uništuje...« (Crkveni spomenici gotskog doba u kotarima: Krapina i Zlatar, Kat. list. 1916., broj 2. str. 17.).

Marija Jeruzalemska na Trškom vrhu

Uz Mariju Bistricu i Mariju Gorsku ispod starog grada Oštrca u loborskoj župi Marija Jeruzalemska na Trškom vrhu pripada značajnim proštenjarskim crkvama u Zagorju.

Povijest postanka ovoga proštenjarskog mjesta opisala je knjižica »Zercalo Marianszko«, tiskana u Zagrebu 1768., a iznio ga je i Dr Stjepan Ortner u svome djelu »Povijest gradine i trgovišta Krapine«, Zagreb 1899., str. 141-148.

Središnja pažnja je usmjerena na kipić Majke Božje, koji je franjevački brat **Joakim** donio iz Jeruzalema. Kako je taj Franjevac rođen u Krapini, a spomenuti izvor »Zercalo Marianszko« naziva ga Balagović, kipić Majke Božje postavljen na sva značajna mjesta u Svetoj zemlji, brat Joakim je donio kao dar svome bratu Nikoli Balagoviću, koji je imao kuću pokraj općinskog puta na Trškom vrhu. Nikola je darovan mu kipić smjestio najprije u svojoj kući, a kad mu je kuća nesretnim slučajem izgorjela i kipić Majke Božje ostao u pepelu neoštećen, postavio je Nikola taj sada već čudesan kipić u šuplje orahovo drvo, nedaleko od izgorjele svoje kuće na štovanje vjernicima. Nakon toga kipić je ukrao i odnio u taborsku župu neki čovjek, a onda ponovo vraćen na Trški vrh, gdje su ga vjernici štovali. Kad je pak 1743. pošast kuge zagovorom Majke Božje Jeruzalemske Krapinu poštedjela, zaključila je općina u Krapini, da se od Duhovne vlasti u Zagrebu zatraži dopuštenje za izgradnju zavjetne kapele u čast Majke Božje Jeruzalemske na Trškom vrhu. Bilo je to za župnika Stjepana Fučeka.

Brat Joakim je taj kipić Majke Božje Jeruzalemske navodno darovao svome bratu Nikoli Balagoviću 1669. piše »Zercalo Marianszko«. Brat Joakim je prema tomu izvještaju kao Stjepan Balagović postao Franjevcem u samostanu Marije Sniježne u Zlatnom Pragu, a kasnije dopuštenjem svojih poglavara prešao u Provinciju Sv. Ladislava sa sjedištem u Zagrebu.

Prezime Balagović postoji u Krapini (Ortner, o. c. str. 81.), ali postoji i prezime Mateić. Spomenuti brat Joakim, član Ladislavske provincije, nije Balagović nego Mateich, kako to tvrdi o. Vjenceslav Szklenszky (Brevis descriptio, str. 5a), a njegova tvrdnja je opravdana, jer ju potvrđuju

Sv. Elizabeta, 18. st. Foto: D. Baričević

službene knjige Ladislavske provincije (Matricula pod I i Necrologium za 30. ožujka). Jedini brat Franjevac s imenom Joakim rođen u Krapini, u Ladislavskoj provinciji u prvih 100 godina njena postojanja bio je brat Joakim Mateich, a službene knjige ga pišu »Matich«. Knjiga umrle braće (Necrologium) bilježi doslovno: 30. 3. 1704. Exorta in Hungaria Rebellione Schismaticorum ab eisdem Religiosos in odium Fidei persequentibus crudeliter decapitatus est Quinque — Ecclesiis Rel. Fr. Joachimus Mattich Croata Crapinensis, Laicus an. aet. 46 rel 27. To jest za vrijeme šizmatičke pobune u Mađarskoj od redovnika u pećujskom samostanu iz mržnje na vjeru, okrutno je odsječena glava bratu Joakimu Matiću, Hrvatu iz Krapine, laiku, 46 godina starom, a 27 godina u Redu.

Prema tomu podatku, koji je izvorno točan, Joakim Matić odnosno Mateić, rođen je u Krapini 1658., a u franjevački red je stupio 1677. godine, a umro je kao mučenik u Pećuhu 30. ožujka 1704.

Provincijske tabule (godišnji raspored braće) nisu u početku Ladislavske provincije navodile samostansku braću pomoćnike. No, tabula iz 1691. navodi i braću i među braćom pomoćnicima u Varaždinu nalazimo i »Fr. Ioachimus **Mateich,** Procurator contus« — brata Joakima Mateić, nabavljača za samostan (Mon I, str. 255.). Prema tomu naš Joakim iz Krapine preziva se **Mateić,** a ne Balagović. Szklenszky piše, da je kipić kao dar donio župniku Stjepanu Fučeku, što ne može biti istinito, jer je Stjepan Fuček s 26 godina postao župnikom 1716., a Mateić je umro 1704.

Ostaje tamno i nesigurno, kada je kipić Majke Božje Jeruzalemske donešen u Krapinu i kome je predan. Mišljenja sam, da je brat Joakim Mateić taj kipić kao dar donio krapinskom župniku Petru Karlo, rođenu u Krapini.

U srpnju 1750. župnik Nikola Gorup je blagoslovio temeljni kamen na Trškom vrhu i vodio njenu izgradnju i unutrašnje uređenje. Szklenszky piše »da je sav taj rad Gorup izvršio milodarima vjernika« (sola fidelis populi Eleemosyna perduxit — Brevis descriptio, str. 5a). Isti navodi, da je 1762. biskup beogradski i kanonik zagrebački Stjepan Pucz u franjevačkoj crkvi u Krapini dijelio potvrdu a posvetio je i proštenjarsku crkvu Majke Božje Jeruzalemske na brdu, koje se pučki zove **Jeruzalem** (vulgo Jerusalem — o. c. str. 5a).

Glavni oltar je izradio gradački kipar Filip Jakob Straub i postavljen je 1759. Dar je Josipa Jagušića i njegove supruge Franjice Pullay.

Oltar Svetoga Križa darovao je Josip Jelačić i njegova supruga barunica Vojnović. Izradio ga je i 1759. postavio rogatečki kipar Antun Mersi.

Oltar Sv. Četvrnaest pomoćnika darovao je Nikola Bedeković i žena mu Franciska Czindery, a izradio ga je i postavio 1759. rogateški kipar Antun Mersi.

Rogateški kipar Antun Mersi izradio je i postavio 1760. i oltar Sv. Ivana Nepomuka, koji je darovala udovica Barbara Završki.

I konačno 1760. postavljena je milodarima vjernika i propovjedaonica, djelo Antuna Mersi iz Rogateca.

Prikaz i vrednovanje svih ovih oltara opširno je prikazala Dr Doris Baričević pod naslovom »Štajerski kipari na Trškom vrhu« (Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske god. XXIV broj 1-6, str. 21-32.).

Godine 1772. slikar Antun Lerchinger iz Rogateca oslikao je crkvu na Trškom vrhu (Szabo, Hrvatsko Zagorje, str. 86. Zgb 1939. i 1977.).

Franjevci u Krapini

1. Prvi pokretač za dolazak Franjevaca u Krapinu

Prije svega treba potsjetiti, da je Franjevački red od svoga postanka u 13. stoljeću sastavljen od Provincija, a provincije opet od više samostana, u kojima zajedničkim životom žive redovnička braća — svećenici i pomoćnici. Na čelu provincije je provincijal sa svojim vijećem, a na čelu samostana gvardijan sa svojim samostanskim vijećem. Za otvaranje neke samostanske kuće u određenu mjestu traži se odobrenje mjesnog biskupa uz izričiti pristanak ostalih redovnika, u koliko se u tome mjestu nalaze i uz konačno odobrenje Svete Stolice na zahtjev vrhovne uprave franjevačkog reda. A da tako osnovana redovnička kuća bude samostan, traži se: određeni broj samostanske braće, koja će provoditi zajednički život i zajedničku molitvu (časoslov), crkva sa sakristijom i korom, te samostanska zgrada sa svim potrebnim prostorijama — blagovaonicom, sobicama za braću i s prostorijama za rad potreban braći.

Samostanske kuće u svakoj franjevačkoj provinciji od starine su zabilježene i redovito se navode po godinama njihova postajanja ili osnutka. Uobičajeno je nekoć bilo, da se i u samostanskom pečatniku nalazila godina, kad je taj samostan službeno proglašen samostanom, to jest — potpuno uređenom samostanskom zajednicom. Naravno, označena godina je vrlo značajan pokazatelj za povijest takva samostana.

Među samostanima Provincije Svetoga Ladislava, kralja, osnovane 1661. godine sa sjedištem u Zagrebu, samostan u Krapini se od samog početka nalazi na sedmome mjestu među njenim samostanskim kućama. Upisana pak 1657. godina u samostanskom pečatniku svjedoči, da je već u Kustodiji Sv. Ladislava, kralja, osnovanoj 1655. postao potpuno oblikovanom zajednicom, premda je već u Ugarskoj provinciji Svete Marije postao samostanom, jer se njegov samostanski poglavar o. Mojsije Kirali potpisuje kao gvardijan i sudjeluje s gvardijanima zagrebačkog, varaždinskog, ormoškog, križevačkog, ivanićkog i remetinskog samostana 15. 12. 1655. kod osnivanja spomenute Kustodije. A jer se u takvim službenim zgodama samostanski poglavari potpisuju od najmlađih prema najstarijima, ispred gvardijana u Krapini, koji se prvi potpisao, nalazi se gvardijan u Ivaniću. Ivanićki je samostan ušao u Marijansku provinciju 1639., pa bi već i ste strane bilo moguće odrediti polazište za početak samostana u Krapini (Mon I, str. 35.). Godina pak do koje je sigurno već osnovan jest upravo 1657., jer te godine dolaze Franjevci u Koprivnicu, koja se u popisu Ladislavske provincije nalazi kao osma samostanska kuća, a iza nje Čakovec 1659. kao deveti samostan.

Ovo smo spomenuli samo usput, jer za dolazak Franjevaca u Krapinu, za osnutak njihova samostana kao i za djelovanje Franjine braće u poveljno slobodnom trgovištu Krapini postoje izvorni arhivski podaci, kojima se korisno i vrijedno poslužiti, da se poda jasna slika o krapinskom franjevačkom samostanu i crkvi te o kulturnom značenju Franjevaca u njemu.

* * *

U blagovaonici krapinskog samostana na časnome mjestu visi slika Ane Marije Erdödy, rođene Keglević — Bužinski, jer se smatra da je ona osnovateljica samostana Franjevaca u Krapini. No, ovo je djelomično samo istinito. Možemo je smatrati utemeljiteljicom, jer je prva izrazila misao, da Franjevci dođu u Krapinu i testamentarno ostavila tisuću ugarskih forinti za izgradnju njihova samostana. Povezana bračnom vezom sa Sigismundom Erdödy, hrvatskim banom, sinom poznatog Tome Erdödy, koji je zagovorom Trsatskoj Gospi kao dijete čudesno ozdravio, pa su mu roditelji u znak zahvalnosti Majci Milosti poklonili srebrni kip Djevice Marije, sudjelovala je kod osnivanja franjevačkog samostana i crkve u Klanjcu 1630. za hrvatsku provinciju Bosnu Srebrnu, jer je Sigismund Erdödy bio vrhovni kapetan Pokupske vojne krajine. Kako su Keglevići, a posebno Ivan i Suzana rođ. Bay, roditelji Ane Marije i Franje, obnovili kaštel Krapinu (1610.) i često boravili u Krapini kao gospodari krapinskih posjeda, Ana Marija je došla na misao, kako bi bilo korisno i dobro, da u Krapinu dođu Franjevci i podignu samostan. Za ostvarenje ove svoje životne želje upotrijebila je svoje oporučno pismo, koje je njezin muž Sigismund kao hrvatski ban odobrio i posebnom poveljom objelodanio 1638. godine.

Posljednju volju svoje supruge Ane Marije Keglević Bužinske Sigismund Erdödy objelodanjuje poveljnim pismom na pergameni s visećim pečatom pred Martinje (11. 11.). 1638. za ravnanje bratu ženinu Franji Kegleviću i ostaloj rodbini Ane Marije. Povelja je sačuvana i izvorno i u ovjerenom prijepisu. Čuva se u samostanskom arhivu (ASK).

Poveljno pismo počinje: »Nos Comes Sigismundus Erdödy De Moniorokerek montis Claudii...«, a sadrži:

1. Ana Marija Erdödy rođ. Keglević daje do znanja bratu Franji i ostalim rođacima svoju posljednju volju. Promišljeno, svojevoljno i slobodno izražava pred svojim mužem Sigismundom, da za ispokoj svoje duše, jer pretpostavlja nebesko zemaljskom, a iz posebne ljubavi prema Djevici Mariji, koju je u životu posebno štovala, obvezuje svoga brata Franju i rođake, kako ona sve što joj pripada kao očinstvo i materinstvo u Krapini i Kostelu, želi dati kao legat.

2. Legat ostavlja braći Franjevcima strogog opsluživanja u Zagrebu (preporučujući se zaštiti Svetoga Franje), da podignu novi samostan u Krapini (pro erigendis fundamentis novi conventus seu Monasterii in oppido Crapinensi). Taj legat (zakladu) od tisuću ugarskih forinti (hungaricales) ostavlja za ispokoj svoje duše i za duše svojih roditelja (pro Refrigerio animae suae, majorunque suorum legavit, inscripsit). A kao znak svoga vlasništva (in signum Dominii) jedan dio svojih prihoda, što su joj dužni

godišnje davati njeni kmetovi iz Krapine i Kostela, njih deset poimence nabrojenih, daje, označuje i pismeno ostavlja spomenutoj braći Franjevcima zagrebačkog samostana do svoje smrti (tamdiu donec supervixerit).

3. Poslije njene smrti odmah i neposredno sa znanjem Sigismundovim Franjevci zagrebačkog samostana mogu zaposjesti i preuzeti spomenutih 10 kmetova i tako dugo uživati sve plodove i prihode, dok im se spomenuta suma od 1000 ugarskih forinti od zakonitih nasljednika ne preda.

4. Legat Ane Marije dužan je izvršiti njezin brat Franjo Keglević.

5. Ban Sigismund Erdödy kao zakoniti muž Ane Marije potpuno je sukladan s posljednjom voljom svoje supruge i u cjelosti je odobrava, a kao dokaz izdaje Franjevcima u Zagrebu spomenutu povelju s pečatom i svojim potpisom (Harum nostrarum, quas in ejusdem rei fidem et testimonium sigillo et chyrographo nostris communicavimus, praeallegatoque conventui Zagrabiensi juris ejusdem futuram ad cautelam concedendos duximus).

Iz ove izvorno sačuvane povelje Sigismunda Erdödy očito je, da je legat Ane Marije Erdödy rođ. Keglević obvezivao i poticao Franjevce zagrebačkog samostana, da uznastoje u Krapini podići svoj samostan. Svota od 1000 ugarskih forinti, založena još u materijalnim nekretninama očinstva i materinstva Ane Marije u Krapini i Kostelu, a Franjevci u Zagrebu su od kamata te svote primali za služenje svetih zakladnih Misa, velik je novac u ono vrijeme i moglo se započeti s osnivanjem samostana. No, od legata Ane Marije do ostvarenja njene želje, da Franjevci dođu u Krapinu prošlo je manje od tri godine. U međuvremenu Ana Marija je umrla i njezin brat Franjo Keglević je bio dužan posljednju volju svoje sestre ostvariti. Sačuvani dokumenti svjedoče, da je tu volju poštivao a i sam doprinio velik udio, da Franjevci dođu u Krapinu i nastane se upravo na onome mjestu, gdje se i danas nalaze samostan i crkva. I tako se uz svoju sestru Anu Mariju i sam pridružio utemeljiteljima krapinskog samostana, što mu Franjevci u Krapini sa zahvalnošću priznaju, jer u svojoj blagovaonici uz sliku Ane Marije čuvaju i sliku mladog Franje Keglevića.

2. Krapinski sudac i prisežnici pozivaju Franjevce

Legat grofice Ane Marije Erdödy obvezivao je zagrebačke Franjevce i oni su odmah započeli raditi na ostvarenju posljednje volje Ane Marije. Osoba povjerenja zagrebačkog samostana bio je Franjevac o. Dominik Nyth, zagrebački samostanski vikar, kako to svjedoči sačuvano izvorno pismo krapinskog suca i prisežnika s nadnevkom od 14. ožujka 1639. Pismo je toliko toplo i lijepo napisano, da ga je vrijedno u cijelosti prepisati, da se ne zaboravi.

Naslov je latinski, a u prijevodu glasi:

— »Mnogopoštovani u Kristu Oče i naš prepoštovani Zaštitniče preporučujemo trajno željeni pozdrav vjernih naših podložnika!«

A sada ondašnjim načinom govora u Krapini:

— Pokeh dob, da je to Gospod Bog hotel, da bi se Svetoga Ferenca red po vsem svetu majori numero augeret (u velikom broju raširio) na di-

ku svoju svetu i poštenje svetoga Ferenca. Prosimo zato vašu milost kako našega ufanoga gospona Patra poleg našega jur dokončanja, doidete, kako najbrže morete k nam. Ako se prem vaša vilost s gospum Špolaričkum za nje hiže neste pogodili, hoćemo mi sirote za svetoga kloštra zidanje lipo mesto taki polag oneh hiž dati i druge hiže dosta prilične kade bi tri ili četiri Patri i Fratri do zveršenja Kloštra prebivati mogli. A to Bog daj, hoćemo mi sirote koliko najveće budemo mogli, verni pomoćnici koliko v zidanju Kloštra toliko v drugom dugovanju biti da bi tada negda ovo ljudstvo barbaricos mores (barbarske navike) ostaviti i Bogu vernej služiti moglo; onda i drugač vašu milost prosimo poniznom zakonom naskoro doidete i koliko znate vaša milost depeljajte Patrov i Fratrov koji bi pri nas ostali. Nadalje dasmo vaše milosti ponizno preporučeni i najbolje v molitvah i Gospodin Bog vašu milost na mnogo let zdravo i veselo ad vota sua desideratissima (po svojoj najpoželjnijoj volji) derži i občuvaj.

Ex oppido Crapina die 14. martii 1639.

Pismo se čuva u originalu i u ovjerovljenom prijepisu. S prednje strane izvornika nalazi se adresa i pečat grada Krapine — okrugli — u sredini su tri razvedene kule, a sa strane po jedna mala kula. Na rubu je latinski: S. Crapina — čitko a ostalo je nečitko.

Sadržaj pisma svjedoči:

1. Upravi grada Krapine je dobro poznat o. Dominik Nyth, vikar zagrebačkog samostana, jer ga zovu osobom svoga povjerenja (ufanoga gospona Patra). Sigurno je dolazio u Krapinu radi ostvarenja legata grofice Ane Marije Erdödy Keglević, jer spominju neku gospođu Špoljarić iz Krapine, s kojom se o. Dominik Nyth trebao pogoditi o kupnji njene kuće (ako se prem vaša milost s gospum Špoljaričkum za nje hiže neste pogodili).

2. Predstavnici grada Krapine — sudac i prisežnici izričito mole o. Dominika Nytha, da što prije dođe u Krapinu, jer oni žele da što prije Franjevci dođu u njihov grad. Oni su spremni dati lijepo — prikladno mjesto za gradnju samostana (hoćemo mi sirote za svetoga Kloštra zidanje lipo mesto taki polag oneh hiž dati). Za stan trojici ili četvorici braće Franjevaca spremni su odmah dati i druge kuće, u kojima bi ta braća stanovala, dok se samostan ne izgradi. Uz to obećavaju svaku moguću pomoć kod zidanja samostana i kod ostalih potreba.

3. Razlog, zašto i oni kao predstavnici Krapine traže dolazak braće Franjevaca i izgradnju samostana u svome naselju, u tomu je, da stanovnici Krapine i okolice djelovanjem Franjevaca napuste svoje grube — barbarske — navike i običaje, na koje su se neprestanim borbama s Turcima navikli i da vjernije Bogu služe. Zbog toga će Franjevci i kasnije isticati, da su u Krapinu došli radi povećanja štovanja Boga i da propovijedanjem Evanđelja odgajaju narod u kršćanskoj vjeri i ćudoređu (ASK — Izvještaj o. Kerubina Pehma iz 1784.).

4. Želja im je, da o. Dominik Nyth odmah sa sobom dovede oce-svećenike i braću-pomoćnike, koji će ostati kod njih u Krapini. Nisu pomišljali da to ipak nije tako jednostavno i da se prije toga moraju obaviti mnoge pravne stvari.

3. Pismeno odobrenje Benka Vinkovića, zagrebačkog biskupa

Za osnivanje novog redovničkog samostana u nekome mjestu uz prethodno dopuštenje viših redovničkih poglavara potrebna je suglasnost i pismeno odobrenje mjesnog biskupa. Ako u mjestu osnivanja samostana postoje već drugi redovnici, biskup traži i njihovo mišljenje i suglasnost.

Za dolazak Franjevaca u Krapinu tvar je bila jednostavna. Dopuštenje Reda izradio je o. Gabrijel Kirinić, koji je tada sa samostane Provincije Svete Marije Ugarske na području tadašnje Slavonije zamjenjivvao o. Pavla De Tauris inače Jančića, rođenog u Karlovcu, provincijala te Provincije. Zagrebački biskup Benko Vinković iz Jastrebarskog veliki prijatelj Franjevaca, koji je 1639. Franjevcima iste provincije vratio njihov samostan u Ivaniću i uveo ih u ivanički samostan, bez ikakvih je poteškoća spremno podijelio odobrenje za osnivanje samostana u Krapini. Njegovo izvorno pismo, koje se čuva u samostanskom krapinskom samostanu s nadnevkom od 7. veljače 1640., osvjetljuje neke pojedinosti o osnivanju toga samostana i stoga ga u cijelosti donosimo.

Pismo je upravljeno sucu i prisežnicima u Krapini.

— Morete se n. m. spomenuti, kako ste obtom bili, da bi se Fratri Reda Svetoga Ferenca, med vami, u Krapinskom Varašu, nastanili, što se iz Vašega lista, koga su mi rečeni Fratri kazali, spoznava. Zato ovo sada u Krapinu iz med sebe poslaše, poštuvanoga Oca duhovnoga Dominikuša, uto ime da bi mesto pokazali i odlučili kadi bi se za Fratre reda Svetoga Ferenca Kloštar med Vami u Krapini načinil. Koji kada k Vam u Krapinu doide i ov moj list prezentuje prosim Vas, da mu mesto za nastanjenje odlučite i daste ktomu dostojno poštenje učinite, to Vam more kruto drago biti, da buste večije Redovnikov, med sebom imali, koji budu Vam i Vaših potribšninah i ostalomu okolušnomu ljudstvu, u Duhovnom dugovanju, hasnoviti mogli biti. Što ne dvojim da ste mojoj prošnji za svoga duhovnoga zveličenja vekšu hasan kako dobri kršćenici i duhovni sini za dosta čineći. Stim Gospodin Bog n. m. zdravo i veselo drži. Zagrabiae die 7. Februarii 1640.

Vašemu Gospodstvu Prelat i Brat u Kristu
Benedikt Vinković
zagrebački biskup vlastoručno.
Na prednjoj stranici je naslov i pečat (ASK 1640.).

Uprava Krapine dodjeljuje Franjevcima zemljište

Kopiju tog zaključka izdao je zaprisegnuti notar Nikola Fogl, a glasi ovako:

— Sudac Krištof Tharić grada Krapine i 12 prisežnika te ostali građani i pridošlice (hospites) grada Krapine daju na znanje svoju odluku za sva vremena, da su potaknuti željom da povećaju štovanje i čast Božju na svome izuzetom području i u želji da se još više razvije vježbanje u krepostima i u kršćanskoj pobožnosti no do sada, smatrajući, da je opravdano dovesti redovnike Oce braću, Reda Svetoga Franje, koji s velikom plod-

nošću djeluju svuda po svijetu i smjestiti ih među nama u Krapini. I zato određujemo za podizanje crkve i samostana u ovome gradu cijeli onaj komad zemlje, kome su granice: s Istoga gradski trg, s Juga kuća razboritog i uglednog Grge Czernelija, sa Zapada rijeka Krapinščica zvana, a sa Sjevera zidana kuća plemića Stjepana sina Petra Špoljarića, obje granične točke od kuća spomenutih Grge Czernelija i Stjepana Špoljarića protežu se do spomenute rijeke. Sve to dajemo trajnim i neopozivim pravom i bez ikakva prava vlasništva za nas i nasljednike naše na toj zemlji Redu Svetoga Franje strogog opsluživanja. Potvrđujemo to pečatom naše zajednice, koji su nam nekoć dali Ugarski kraljevi, da bude zakonita potvrda i svjedočanstvo.

Dano u našem gradu Krapini u srijedu pred blagdan Duhova godine Gospodnje 1640. (ASK 1640. — kopija).

Prema označenim granicama u zaključku uprave grada (varaša) Krapine zemljište za gradnju franjevačkog samostana i crkve nalazilo se ondje, gdje je kasnije sagrađena Keglevićeva »palača« u Krapini. To jest na lijevoj obali Krapinščice,

Za nepunu godinu dana, kako su krapinski sudac i prisežnici svojim pismom o. Dominiku Nythu zattražili dolazak Franjevaca i osnivanje franjevačkog samostana u Krapini, zagrebački biskup Benko Vinković pismeno obavještava gradsku upravu u Krapini:

1. Da je njihovo pismo upućeno Franjevcima u Zagrebu vidio i njihovu želju upoznao. No, da bi mogao dati potrebno svoje odobrenje za osnivanje franjevačkog samostana u Krapini, šalje i opunomoćuje o. Dominika, da im preda ovo njegovo pismo, kako bi sudac i presežnici o. Dominiku pokazali mjesto, koje su odredili za gradnju samostana.

2. Biskup Vinković hvali odluku grada Krapine, što žele trajno u svojoj sredini imati redovnike Svetoga Franje, koji će njima i svemu narodu u okolici Krapine biti na duhovnu korist u svim potrebama. U tome i u ovome pismu potvrđuje ono isto što je kod predavanja samostana u Ivaniću Franjevcima zagrebačkog samostana također istakao. Kao učen čovjek i dobar pastir zagrebačke biskupije vidio je potrebu prisutnosti redovnika u ona vrlo teška vremena neprestanih ratovanja s Turcima i širenja zabluda protestantskih propovjednika.

Kad je o. Dominik Nyth donio pismo Benka Vinkovića u Krapinu i izložio biskupov zahtjev, kako uprava grada Krapine mora prethodno doznačiti mjesto za gradnju budućeg franjevačkog samostana, sudac Kristof Tharić i 12 prisežnika spremno pokazaše mjesto, koje su odlučili dodijeliti za gradnju samostana. Izgleda da se o. Dominik u prvi čas složio s ponuđenim mjestom, jer su predstavnici vlasti u Krapini donijeli i službeni zaključak, kako je to vidljivo iz Protokola gradske uprave na blagdan Duhova 1640.

Samostan se ipak na tome zemljištu nije gradio. Najvjerojatnije se biskup Vinković ili možda župnik krapinski Marko Czeboczi protivio da se radi blizine župnoj crkvi na tome zemljištu sagradi samostan. Ovo je samo nagađanje, jer pisana svjedočanstva nema, a za godinu dana je došlo do nove odluke.

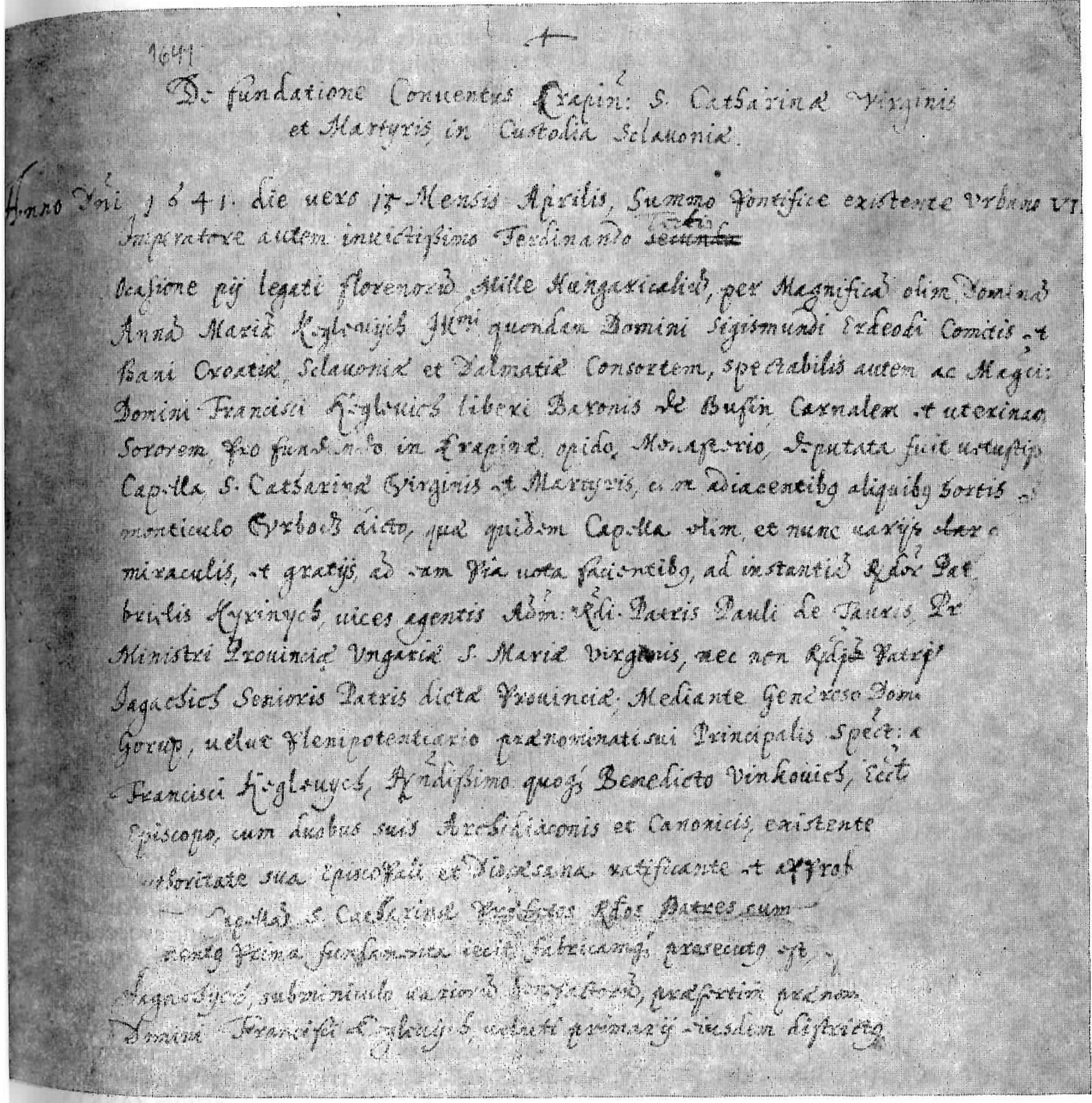
1641

De fundatione Conventus Krapin: S. Catharinae Virginis et Martyris in Custodia Sclavoniae.

Anno Dni 1641. die vero 15 Mensis Aprilis, Summo Pontifice existente Urbano VI[II] Imperatore autem invictissimo Ferdinando ...

Svjedočanstvo o osnivanju samostana 15. 4. 1641.

4. Osnivanje samostana Svete Katarine

U krapinskom samostanskom arhivu nalazi se ovjereni prepis dokumenata, koji nosi naslov:

— »De fundatione Conventus Crapinensis S. Catharinae, Virginis et Martiris in Custodia Sclavoniae« (O osnivanju krapinskog samostana Svete Katarine, Djevice i Mučenice u Kustodiji Slavonskoj).

Svjedočanstvo je to koje iznosi sve pojedinosti o osnivanju samostana u Krapini. Iz njega doznajemo:

1. Samostan je osnovan 17. travnja 1641. Crkvom je upravljao papa Urban VIII, a državom car Ferdinand III.

2. Toga dana sastala se u Krapini službena komisija da Franjevcima preda staru kapelu Svete Katarine, Djevice i Mučenice na desnoj strani Krapinščice, a uz nju i prikladno zemljište, vrtove i brdo zvano Vrbec (Urboc), a sve to uz pristanak Franje Keglevića, gospodara toga zemljišta i kao ispunjenje želje i ostavljenog pobožnog legata od 1000 ugarskih forinta grofice Ane Marije Keglević, rođene sestre baruna Franje Keglevića Bužinskog.

3. Komisiju su sačinjavali: o. Gabrijel Kirinić, zamjenik provincijala o. Pavla de Tauris (Jančića) Ugarske provincije Svete Marije za slavonske samostane, o. Đuro Jagačić, senior spomenute Provincije i gospodin Đuro Gorup kao opunomoćenik baruna Franje Keglevića. Prisutna su bila i dva kanonika arhiđakona kao predstavnici zagrebačkog biskupa Benka Vinkovića.

4. Predočeno je i pismo, kojim zagrebački biskup Benko Vinković svojim biskupskim i dijecezanskim ugledom potvrđuje i odobrava uvođenje Franjevaca u spomenutu kapelu Svete Katarine (Atque idipsum Authoritate sua Episcopali, et Diocaesana ratificante et approbante et in praenominatam Capellam S. Catharinae praefatos Rndos Patres cum Sociis introducente).

5. Dokumenat navodi dalje, da je temeljni kamen ovoga samostana postavio i s izgradnjom nastavio o. Đuro Jagačić uz pomoć različitih dobročinitelja a osobito spomenutog uglednog gospodina Franje Keglevića kao prvoga zaštitnika u Krapini i okolici.

Ovaj dokumenat, koji je sačuvan i izvorno, premda malo oštećen u prijepisu su potpisali poglavar i braća iz krapinskog samostana u Kustodiji Sv. Ladislava: o. Đuro Jagačić kao poglavar, o. Rafael Gorup, svećenik i ispovjednik, o. Maksimilijan, redoviti ispovjednik ondje, o. Franjo Vulanda, svećenik.

No, da stvar o dolasku Franjevaca bude još jasnija i iscrpnija, sačuvana je i izvorna potvrda o osnivanju Franjevačkog krapinskog samostana, što ju je službeno izdao Kaptol zagrebačke crkve tri dana kasnije — 20. travnja 1641., a čuva se u ovjerenom prijepisu samostanskog arhiva (ASK). Iz nje je vidljivo:

1. Franjo Keglević je osobno zamolio, da Kaptol zagrebačke crkve bude prisutan u Krapini prigodom utemeljenja franjemavčkog samostana, dok on sâm iz opravdanih razloga ne može prisustvovati.

2. Kaptol je Keglevićev poziv prihvatio i u Krapinu je poslao dva svoja kanonika: Andriju Suppanića, arhiđakona goričkog i Ivana Missića, arhiđakona varaždinskog. Poslao ih je da kod prenošenja darovnog zemljišta i kapele Svete Katarine i kod ostalih utanačenja budu prisutni i o svemu po savjesti nakon povratka u Zagreb podnesu Kaptolu pismeno točan izvještaj.

3. Spomenuti kanonici — Suppanić i Mišić — dali su izvještaj. Kažu, da su 17. travnja 1641. bili u Krapini na licu mjesta. Sa strane Franjevaca iz Zagreba bili su prisutni: Matija Bundić, katedralni arhiđakon kao sindik Franjevačkog Reda Blaženog Franje strogog opsluživanja (zagrebačkog samostana), o. Gabrijel Kirinić, gvardijan u Ormožu kao zamjenik oca Provincijala Marijanske provincije i o. Đuro Jagačić, propovjednik samostana u Varaždinu i otac Provincije. S druge strane bio je gospodin Đuro Gorup kao opunomoćenik gospodina Franje Keglevića, koji je sa sobom imao pismo zagrebačkog Kaptola i biskupa Benedikta Vinkovića, koji svojim biskupskim i dijecezanskim ugledom potvrđuje i odobrava, da se legatom od 1000 ugarskih forinti gospođe Ane Marije Keglević, supruge Sigismunda Erdödy, nekoć bana, a rođene sestre Franje Keglevića, osnuje samostan u Krapini.

4. Obostrano je utvrđeno, da Franjo Keglević preko svoga opunomoćenika daje Franjevcima i njihovim nasljednicima svoju posjedovnu česticu s kapelom Svete Katarine u Krapini za osnivanje samostana. Daje im i vrtove, što se nalaze uz tu kapelu. I sve to badava, da ondje promiču božansko štovanje i služe Svete mise. K tome dodaje istoj braći Franjevcima i vrtove ispod puta i brijega, što se protežu uz rijeku Krapinu, kao i neku zapuštenu zemlju za sađenje vinograda i brežuljak iznad kapele, koji je pošumljen. Jednako i zemljište iznad vrta od neke kruške s malim ribnjakom. Sve su to posjedovne čestice Franje Keglevića na području Krapine a pripadaju Kaštelu, koje on daje, prepisuje i trajno i neopozivo označuje Franjevcima za onaj označeni pobožni legat svoje sestre.

5. Opunomoćenik Franje Keglevića (Đuro Gorup) daje do znanja odluku svoga gospodina Poglavitoga, da se ovaj obvezuje za zidanje samostana dati Franjevcima: dvije opremljene vapnare s radnom snagom, uz to sto akova vina i sto centi različita žita kroz dvije uzastopne godine. Obvezuje se, da će za gradnju istog samostana njegovi podložnici dovesti tisuću kola komadnog kamena. Obećaje dati i pedeset ugarskih forinti.

6. Sve to Franjo Keglević daje uz jedan uslov, da bi oci Franjevci sebi pribavili neku drugu kuću za stanovanje, a ne onu ispred gradskog mosta ili da bi onu, što su im je građani dali zamijenili s drugom. Neka se isto tako obvežu,da neće sudbeno potraživati tisuću ugarskih forinti legatom njima ostavljenih nego će to prepustiti naklonosti i savjesti gospodina Poglavitoga. Ostvarenje svega obećanoga opunomoćenik je također prepustio naklonosti i savjesti gospodina Franje Keglevića.

I konačno: obje strane su sukladne u svemu, što je 17. travnja 1641. na licu mjesta u Krapini utanačeno, a Kaptol zagrebačke crkve svojim pismom i pečatom potvrđuje pravnu valjanost ovoga čina.

Dano dvadesetoga dana mjeseca travnja u subotu pred nedjeljom Jubilate. Godine Gospodnje tisuću šesto četrdeset i prve.

Pročitano u Kaptolu
Franjo Jančijević, lektor zagrebački.

Navedene dvije isprave ovjerovljene na temelju izvornika, sigurno potvrđuju, da je samostan Franjevaca osnovan 17. travnja 1641. godine, da su utemeljitelji: Ana Marija Keglević, supruga Sigismunda Erdödy, hrvatskoga bana, i njezin rođeni brat Franjo Keglević, gospodar krapinskog kaštela.

Velikodušnošću Franje Keglevića Franjevci su dobili staru kapelu Svete Katarine djevice i mučenice i uz nju neku komoru za stanovanje (certum hospitale = siromašni stan). U toj kapeli se kao čudotvorna štovala Sveta Katarina, a uz nju se nalazila siromašna kućica (ne ubožnica, kako to piše Ortner), gdje bi se sklanjali hodočasnici. Bila je na mjestu današnjeg samostana, a ne na brijegu Vrbcu, kako to posve krivo tvrdi Ortner. Razlog, što spomenuto svjedočanstvo Kaptola izričito kaže, da je Keglević Franjevcima dao i brežuljak iznad kapele (supra eandem Capellam situatum).

Na tome uistinu lijepome mjestu i s dosta prostranim zemljištem podugnut je samostan i crkva Svete Katarine. A jer je to mjesto s brijegom Vrbcem do rijeke Krapinščice poklonio Franjevcima Franjo Keglević, koji je bio i najveći dobročinitelj u izgradnji samostana i crkve i u dovršenju obojega, s punim pravom se i on uz svoju sestru Anu Mariju smatra utemeljiteljem krapinskog samostana i crkve, što potvrđuje i grb plemića Keglevića na pročelju ulaznih crkvenih vrata.

* * *

Članovi obitelji Keglević su u 17. i 18. stoljeću rado pomagali samostan i crkvu u Krapini. O tome postoje i pisana svjedočanstva, a navest ćemo ih kasnije na određenim mjestima.

Ovdje je radi potpunosti slike vrijedno spomenuti, da je grad Krapina pred blagdan Spasova 1643. Franjevcima prodao dva vrta, koji su se nalazili uz samostansko zemljište. To je onaj prostor od samostana prema Krapinščici — istočno i južno. Kupio ih je o. Đuro Jagačić, samostanski poglavar preko samostanskog sindika (zamjenika Svete Stolice u materijalnim stvarima samostana) Gašparu Buzjakoviću za 100 denara ili 13 ugarskih forinti.

Značajno je da se upravo u toj ispravi ističe, da je »u novije vrijeme preuzeti samostan ispod razorenog grada **Vrbca** zvanog« (sub castro destructo **Verbovecz** olim vocitato). A i rijeka Krapina naziva se »Krapinščica« (in dictum fluvium **Krapinščica** praeterflues . . . ASK 1643.).

Godine 1657. plemić Nikola Keglević Bužinski daje Franjevcima dva vrta u Krapini s južne strane njihove zemlje kao zamjenu za jednu konjsku ormu, posrebrenu i pozlaćenu te različitim dragim kamenjem ukrašenu, što su je Franjevci dobili kao legat (ASK 1657. — izvorna povelja).

Na krapinskom pak polju je Petar Keglević 1711. ostavio Franjevcima kao legat jednu livadu, a veličina joj je bila 15 kosaca.

5. Izgradnja samostana

Franjevci su službeno došli u Krapinu 17. travnja 1641., ali se ne zna, gdje su se nastanili. Došla su dvojica: o. Jakob Spolarić, kao predstojnik osnovane kuće i brat pomoćnik Luka Maltarić (Szklenszky, Brevis conscriptio str. 4b).

Novi samostan su Franjevci započeli graditi 1644. Gradnja je povjerena o. Đuri Jagačiću, koji je blagoslovio i postavio temeljni kamen, kako je to sam napisao i potpisao u sačuvanoj ispravi (ASK). Nešto pobliže u toj izgradnji nije poznato. Zna se, da je gradnju vodio o. Đuro Jagačić i da je samostan podignut doprinosima velikih dobročinitelja (majorum benefactorum) a osobito baruna Franje Keglevića, koji je prema danome obećanju (17. 4. 1641.) dao na raspolaganje svoje dvije vapnare, komadni kamen, žita i vina za uzdržavanje graditelja, dok su radnu snagu dali stanovnici Krapine i okolnih sela.

Teško je reći, da li je u isto vrijeme zidana i samostanska crkva. Po izgradnji samostana moglo bi se zaključiti, da su obje građevine nekako u isto vrijeme izgrađivane. Osnovna zamisao i nacrt je posve sigurno napravljen od istoga graditelja, koji ostaje nepoznat. No, meni se čini, da bi to mogao biti gradački majstor graditelj Peter Rabba. Razlog vidim u tomu, što je franjevačka crkva u Krapini arhitektonski vrlo slična varaždinskoj franjevačkoj crkvi, koju je Peter Rabba 1650. gradio, a o. Đuro Jagačić je prije Krapine djelovao upravo u Varaždinu, pa nije isključeno, da je mogao za izgradnju samostana i crkve u Krapini unajmiti Petera Rabba iz Graza. A da li je Rabba stvarno gradio u Krapini, ostaje nepoznato, jer pisana svjedočanstva nema.

Prihvatimo li mišljenje, da je uz kapelu Svete Katarine postojao gostinjac ili ubožnica, kako to piše Szklenszky (xenodochium pauperum — o. c. str. 4a), teško je ipak dokazati, da je ovaj sjevero-zapadni dio samostana prislonjen uz padinu Vrbca ostatak te stare ubožnice ili gostinjca. On doduše izgleda u današnjem sklopu samostanske zgrade kao samostalni dio, kojemu su dozidana dva samostanska krila — sjevero-istočno i jugo-zapadno krilo. Dokaz za takvo mišljenje trebali bi dati stručnjaci, što bi onda moglo potvrditi pomisao, da je na prostoru sadašnjeg samostanskog povrtnjaka do izgradnje današnje samostanske crkve stajala stara proštenjarska kapela Svete Katarine, kojom su se samostanci u Krapini služili dok nije sagrađena nova.

Izvanjski izgled

Radi svrhe samostanskog života u zatvorenoj zajednici uobičajilo se, da se samostanske zgrade podižu tako, da zajedno sa samostanskom crkvom sačinjavaju jednu zatvorenu cjelinu u obliku kvadrata ili pačetvorine. Jednu stranicu tog kvadrata zatvara crkva, uz koju je redovito samo hodnik, dok druge tri stranice sačinjavaju krila samostanske zgrade s određenim brojem većih ili manjih soba. Prostor omeđen samostanskim traktima sačinjava kvadrat uređen kao cvjetnjak, koji ponegdje ima u sredini bunar (Ivanić). Tako oblikovana samostanska zgrada redovito je podignuta na kat.

Na taj način sagrađena je i zgrada krapinskog samostana. Četiri samostanska krila podignuta su na kat i zatvaraju mali pačetvorinasti kvadrat, u kojemu je skromni cvjetnjak, jer radi visoka krovišta crkve u taj prostor ne dolazi sunce.

Istočni trakt okrenut prema Trškom vrhu i župnoj crkvi proteže se od crkvenog tornja i crkve prema starom gradu i u katu ima 4 prozora a jednako i u prizemlju. Kako je tu niži teren ispod samostanske zgrade postoje s vanjske strane dolje i vrata u podrum. Taj trakt je razmjerno kratak.

Sjeverno samostansko krilo prema Krapinščici i starom gradu u katu ima 9 prozora a u prizemlju 6 prozora i vrata na samostansko dvorište, koje se s istočne strane prema zapadnoj strani diže, pa je i tu istočni dio zida samostanske zgrade viši a zapadni niži.

Zapadno krilo se proteže u ravnini od Sjevera prema Jugu uz padinu brda Vrbca, pa je vrlo vlažno i djeluje ruševno. Ono je najdulje. Povezuje južno krilo i uz sakristiju izbija izvan samostanskog zdanja u samostanski vrt. I taj trakt ima kat i prizemlje. Radi blizine brda samostanske su prostorije tamne.

Uz crkvu i iznad sakristije podignuto je južno samostansko krilo, koje u prizemlju ima hodnik uz crkvu i sakristiju, dok se u katu nalazi široki hodnik prema kvadratu a iznad sakristije su bile sobe za klerike.

Sva četiri samostanska trakta u prizemlju i u katu imaju prema kvadratu samostanske hodnike, koji sa sjeverne i južne strane imaju po 5 prozora, a sa istočne i zapadne po 3 prozora. U prizemlju se iz istočnog trakta u kvadrat ulazi kroz prikladna manja vrata.

Samostanska zgrada u cjelini djeluje vrlo neugledno i siromašno. Prizemlje je više, a kat je razmjerno vrlo nizak. Samostansko krovište je često bilo oštećivano jakim vjetrovima, koji su radi smještaja samostanske zgrade u Krapini razorno djelovali, dok se po savjetu brata Leonida Lackovića samostanski tavani nisu na nekoliko mjesta pregradili.

Raspored prostorija

U zapadnom krilu — vjerojatno najstarijem — u prizemlju od vrta prema Krapinščici nalazila se blagovaonica, kuhinja i smočnica, zatim stepenište od sakristije u kat. Nakon toga su bile pomoćne prostorije i vjerojatno priručna samostanska ljekarna. Prozori svih tih prostorija gledali su prema brdu Vrbcu a hodnik je bio s unutrašnje strane. Iznad blagovaonice u katu bile su sobe za provincijala i gvardijana do stepeništa. Dalje su se redale sobe za samostansku braću. Tu je bila i knjižnica.

Sličan raspored soba je bio i u sjevernom i istočnom krilu. Zna se, da je krapinski samostan u katu imao 18 soba za stanovanje svećenika i braće pomoćnika. U prizemlju su u ova dva samostanska krila bile uglavnom zajedničke sobe: rušnica za pranje i spremanje rublja, stolarija, postolarija i samostanska čekaonica.

Samostanski hodnik uz crkvu do sakristije bio je izvan samostanske klauzure za slobodan pristup vjernika. Tu je gvardijan o. Aleksa Jelačić dao ispod pet prozora prema samostanskom kvadratu isjeći zid i napraviti prostor za pomoćne ispovjedaonice, a u zidu crkve smjestiti dva velika ormara za misno ruho (Spomenica za 1731.).

Novi uslovi života u krapinskom samostanu u posljednje su vrijeme raspored soba izmijenili i preinačili. Samostanska čekaonica i blagovaonica smještene su u prizemlju istočnog krila, a kuhinja i smočnica u sjevernom krilu uz blagovaonicu. Izlaz u samostansko dvorište je ostao u sjevernom prizemlju. U oba kata tih samostanskih krila smještene su samostanske sobe za stanovanje. U taj dio samostana napravljeno je stepenište iz hodnika kod ulaza u samostanski hodnik.

U katu zapadnog krila sa sjeverne strane preuređene su tri sobe za stanovanje sestara redovnica. Zatim slijede dvije sobe i knjižnica. Ostali dio tog krila je neuređen.

U kutu južnog krila uz crkvu i iznad sakristije nalazi se širok hodnik, u koji se namjerava smjestiti knjižnica. Tu je nekada bio klerikat.

* * *

Samostanski zid. Crkveni propisi u redovničkim kućama traže, da samostansko dvorište i vrt budu ograđeni zidom. Takav zidani zid oko krapinskog samostana i crkve započeo je podizati 1731. o. Aleksa Jellačić, dovršio ga je o. Mihael Mlinarić 1753. (Samostanska spomenica). Dio toga zida s južne strane uz crkvu prema zapadnom krilu samostana stoji i danas i zatvara mali samostanski povrtnjak.

Pomoćne zgrade. Sa zapadne strane prema Krapinščici u dvorištu nalazila se zgrada za stanovanje posluge, samostanske štale i štagalj.

Samostanski bunar je na dvorištu dao iskopati gvardijan o. Mihael Mlinarić 1761. godine. Bio je dubok 13 orgija ili 24 i pol metra. Nad bunarom je bio podignut zaštitni krov u obliku tornjića, a bio je pokriven hrastovim daščicama (lemeškama) i crveno obojen (Spom. sam.).

Obnavljanje samostana. Krapinski samostan je prema zapisima samostanske povijesti često popravljan, bijeljen i obnavljan. Naročito krovište samostanskih krila, koje su snažni vjetrovi često otkrivali i oštećivali.

Kad je samostan u Krapini, car Josip II 1783. dokinuo, a na zalaganje i molbu Krapinščana i zagorskih plemića ponovo uspostavljen te je mjesto njega sa župom već potvrđen samostan u Remetincu dokinut, dogodilo se da je radi ratovanja s Francuzima samostan u Krapini kroz 13 godina toliko osiromašio i bio oštećen da je skoro i bez krova ostao. Napose onaj dio samostana prema brdu Vrbcu. No, nastojanjem gvardijana o. Fortunata Pintarića, rođenog Varaždinca, samostan i crkva u Krapini uspješno su obnovljeni od 1800. do 1805. Pintarić je obraćajući se Carskoj upravi u Beču dobio novčanu pomoć, kako je to vrlo opširno zapisano kao dodatak »Brevis descriptio« o. Vjenceslava Szklenszkog od 7a) do 11a) stranice.

Najveća nesreća zadesila je krapinski samostan oko pola noći 23. ožujka 1823. godine, kad je u samostanu nastao veliki požar i tom zgodom izgorio samostan, crkveni toranj, crkveni krov i služinska kuća u samostanskom dvorištu. U tornju se rastopilo 5 zvonova. Za tri godine postradali samostan i crkva u Krapini obnovio je gvardijan o. Bonifacije Pappler doprinosima siromašnog naroda, a posebno prilozima, što ih je u susjednoj Ugarskoj sabrao brat Ksaver Brezak u iznosu od 5675 forinti (Posavec o. Alojzije, Miscelanea I, str. 10.).

U sastavu Hrvatske provincije Svetih Ćirila i Metodija a pod upravom »crnih fratara« do 1939. samostan u Krapini je bio vrlo zapušten i prijetilo mu je rušenje. Najnužniji popravak je napravio o. Krescencije Klemen, a nastavio o. Romuald Radelić. Godine 1960. samostan je jednim dijelom popravio i obnovio o. Benjamin Balaško. I konačno u posljednje vrijeme o. Marko Kurolt, gvardijan, ulaže mnogo truda, ljubavi i brige, da taj stari i vrijedni spomenik kulture sačuva na duhovno dobro Krapine, tog duhovnog i kulturnog središta Hrvatskog Zagorja, značajnog grada za povijest našega naroda.

6. Samostanska crkva

Povelja Zagrebačkog kaptola od 20. travnja 1641. godine, kojom se potvrđuje službeno uvođenje Franjevaca u Krapinu 17. travnja iste godine, izričito se spominje ispod starog i porušenog grada Vrbca u Krapini kapela Svete Katarine, djevice i mučenice, a uz nju i gostinjac (hospitale) na zemljištu Franje Keglevića. Po svemu izgleda, da su Krapinščani u ovoj kapeli mnogo štovali Svetu Katarinu i da su radi primljenih milosti na ovo mjesto dolazili i iz udaljenijih mjesta Zagorja. Kako je Franjo Keglević upravo ovu kapelu s gostinjcem i pripadnim vrtovima 17. travnja 1641. poklonio Franjevcima, želja mu je bila da Franjevci sagrade tu i crkvu i samostan Svete Katarine, što su oni i učinili (ASK za 1641.).

Sačuvani arhivski podaci nisu dovoljno jasni i ne može se sa sigurnošću reći, da li je temeljni kamen samostanske crkve i samostana postavljen na dan dolaska Franjevaca u Krapinu, to jest 17. travnja 1641. ili kasnije. Vjerojatnije će biti, da je to učinjeno kasnije, ali svakako već 1641., jer se Franjo Keglević prigodom javnog uvođenja Franjevaca u Krapinu obvezao pomagati tu izgradnju kroz dvije slijedeće godine (intra bienium successivis vicibus — ASK 1641.).

Sa sigurnošću se zna i to, da je temeljni kamen samostana i crkve postavio i blagoslovio prvi poglavar samostana u Krapini o. Đuro Jagačić, koji je odredbom provincijske uprave Svete Marije Ugarske vodio brigu oko izgradnje crkve do njenog dovršenja i stavljanja pod krov. I u jednom spisu, koji se u ovjerenom prepisu čuva u samostanskom arhivu (ASK 1641.) sam je uz potpis braće: Rafaela Gorupa, Maksimilijana, samostanskog propovjednika i Franje Vulanka (svi su bili svećenici franjevci) opisao i potpisao, da je samostan i crkvu sagradio doprinosima dobročinitelja a najvećma Franje Keglevića (sub maiorum benefactorum, praesertim magnifici Domini Francisci Keglevich).

Tlocrt samostanske crkve pokazuje odulju lađu svođenu barokno na tri polja. U prednjem dijelu je pjevalište (kor) postavljeno na dva stupa i tri luka. Lađa je prostrana i visoka. Dužina joj je zajedno s pjevalištem 19 metara, širina 10 metara a visina 12 metara. Svetište je pomaknuto malo u desno — prema samostanu — a odijeljeno je od lađe visokim i uskim triumfallnim lukom. Dužina mu je 6 metara a širina 6,70 metara. Završava ravnim zidom, jer je iza toga zida s njegove vanjske strane smještena sakristija, u koju iz svetišta ispod glavnog oltara vode vrata.

S lijeve strane (južni zid) prema pjevalištu lađi je prizidana kapela Svetoga Antuna Padovanskog zatvorena s tri stranice osmokuta, a nadsvođena baroknim križnim svodom kao i lađa. Sa zapadne i istočne strane kapela ima po jedan oveći prozor. Dužina joj je 8,20 metara a širina 6,70 metara. Podigao ju je barun Franjo Čikulini 1668. godine. Ispod kapele je sagradio i kriptu, a namijenio ju je za grobnicu svoje obitelji. No, u njoj nije sahranjen ni on ni bilo tko iz njegove obitelji (Vj. Szklensky, Brevis descriptio, str. 5a).

Godina izgradnje upravo te kapele — 1668. — svjedoči, da je i čitava crkva Svete Katarine u Krapini do te godine bila već sagrađena, premda ne i posve dovršena. Ne postoji zapisano svjedočanstvo o graditelju, koji je napravio nacrt i izvodio radove. Možda je to bio zidar majstor Peter Rabba iz Graza, koji je 1650. gradio i franjevačku crkvu u Varaždinu koja stilski nalikuje krapinskoj samostanskoj crkvi. Treba se sjetiti onih poluprozora križnih završetaka na gornjem dijelu zidova lađe.

Materijal je uglavnom kamen i vapno, jer se Franjo Keglević 1641. obvezao dati tisuću kola lomljenog kamena, koji će dovesti njegovi kmetovi, a uz to i svoje dvije vapnare s podvozom. Radnu snagu su dali vjernici iz Krapine i okolice, a hranio ih je samostan uz pripomoć Franje Keglevića, jer se spomenuti dobrotvor svojevoljno obvezao u tu svrhu dati sto mjerova različita žita i sto akova vina (ASK, za 1641.).

Sazidana i osposobljena kao građevina s tornjem bila je već 1645., jer je te godine Franjo Keglević poklonio 3 zvona (Szklenszky, o. c. str 4b), ali njeno uređenje je trajalo do 1657., jer je te godine posvećena. Posvetio ju je zagrebački biskup Petar Petretić 1657., jer se u samostanskom izvoru pod naslovom »Origo« spominje doslovno: »posvećena je iste godine (eodem anno) kao i samostanska crkva u Varaždinu« (Liber constitutionum conventus Crapinensis, 1639-1830. I, gdje se na početku te knjige nalazi latinski spis »Origo«). Varaždinsku samostansku crkvu posvetio je 24. srpnja 1657. zagrebački biskup Petar Petretić i izdao pismeno svjedočanstvo o toj posveti koje se čuva u samostanskom arhivu izvorno (ASK za 1657., kutija I. Paškal Cvekan, Djelovanje Franjevaca u Varaždinu, Varaždin 1979. str. 70.). Znači, da je 1657. Petar Petretić posvetio i samostansku crkvu Svete Katarine u Krapini. Na taj način godina 1657., što je upisana uz donji desni rub Keglevićeva grba na pročelju samostanske crkve iznad ulaznih vrata, označuje godinu posvete crkve Svete Katarine.

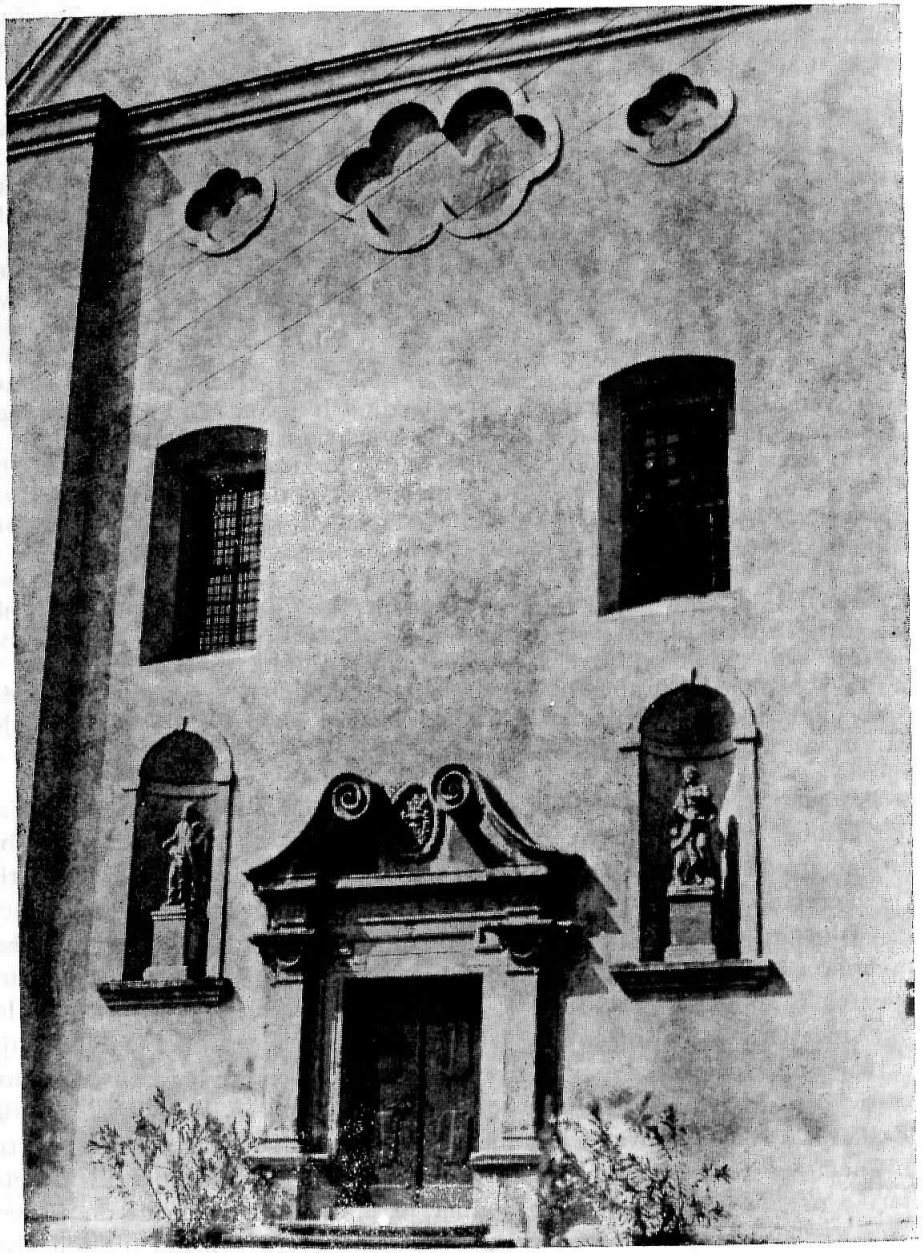

Fasada samostanske crkve

Pročelje crkve

Pročelje samostanske crkve u Krapini oblikovano je jednostavno, u stilu 17. stoljeća i vrlo dopadljivo. Sa svake strane ploču pročelja flankira po jedan pilaster, a između ta dva pilastera središnje dolje nalazi se tipični portal starog baroka. Između voluta na portalu središnje je smješten u ovalu grb obitelji Keglević, a oko grba su slova: S. A. M. D. F. K. L. B. D. B. S. C. R. M. Anno 1657. Kukuljević je taj natpis ovako pročitao: Spectabilis ac magnificus dominus Franciscus Keglević liber baro de Bussin Caesareae regique majestatis consiliarus — svjetli i ugledni gospodin Franjo Keglević slobodni barun Bužinski nepovredivog carskog i kraljevskog veličanstva savjetnik godine 1657.

Postavljanjem grba obitelji Keglević s imenom Franje Keglevića, gospodara grada Krapine i krapinskih posjeda, Franjevci su u duhu vremena zahvalno istaknuli svoga zaštitnika i dobročinitelja i utemeljitelja.

U visini kamenog nadvratka portala s obje strane nalazi se po jedna ovalno ugrađena niša s polukružnim završetkom. Na visoku postolju u desnoj niši gledano prema pročelju smješten je vrlo dobro oblikovan kameni kip Svete Ane, kako to uklesano na postamentu kipa piše: S. Anna 1699. U lijevoj niši na jednako oblikovanu kamenu postolju stoji kameni kip s oznakom (atributima — štap i šešir na leđima) Svetoga Joakima, premda se natpis s postamenta izbrisao. Oba su kipa djelo istoga kipara i izgrađeni su godine 1699., kako je to na kipu Sv. Ane i zabilježeno.

Nema sumnje, da su se Franjevci postavljanjem kipa Svete Ane na pročelje samostanske krapinske crkve htjeli zahvalno odužiti i svojoj dobročiniteljici Ani Mariji Keglević udatoj Erdödy, što je lijepo i znakovito za one, koji poznaju povijest dolaska Franjevaca u Krapinu i na ovo mjesto.

Iznad ovih niša nalaze se dva prozora pjevališta crkve. Prostor pak između tih prozora urešen je fresko slikom, koja prikazuje mučeništvo Svete Katarine, a ispod slike je sunčana ura, a iznad nje godina 1730., kada je tu sliku dao naslikati gvardijan o. Jerko Mattan. Slika je bolje vrsti i vrijedna, a jer je bila premazana sivom bojom, da ne propadne, Konzervatorski zavod iz Zagreba je prigodom obnove crkve izvana savjetovao gvardijana o. Benjamina Balaško, da se slika prekrije žbukom, kako bi se u prikladnije vrijeme mogla stručno obnoviti.

Ispod profiliranog zabata pročelja u sredini smještena je plitka niša uokvirena s dva spojena troluka i u njoj je fresko slika Svetoga Franje Asiškog. S desne strane je manja niša uokvirena četvorolukom i u njoj je naslikan franjevački grb. S lijeve strane u niši istog oblika naslikan je simbol stigmatizacije Sv. Franje — srce, iznad srca dlanovi Franjinih probodenih ruku, a ispod srca stopala probodenih Franjinih nogu. Srednja slika je primanje rana Svetoga Franje na Alverni, a sa strane simboli toga događaja — dva načina prikazivanja toga događaja. Na taj je način o. Jerko Mattan 1730. htio istaknuti, da je krapinska samostanska crkva posvećena Sv. Katarini — slika između prozora na pjevalištu i da pripada sinovima Svetoga Franje Asiškog.

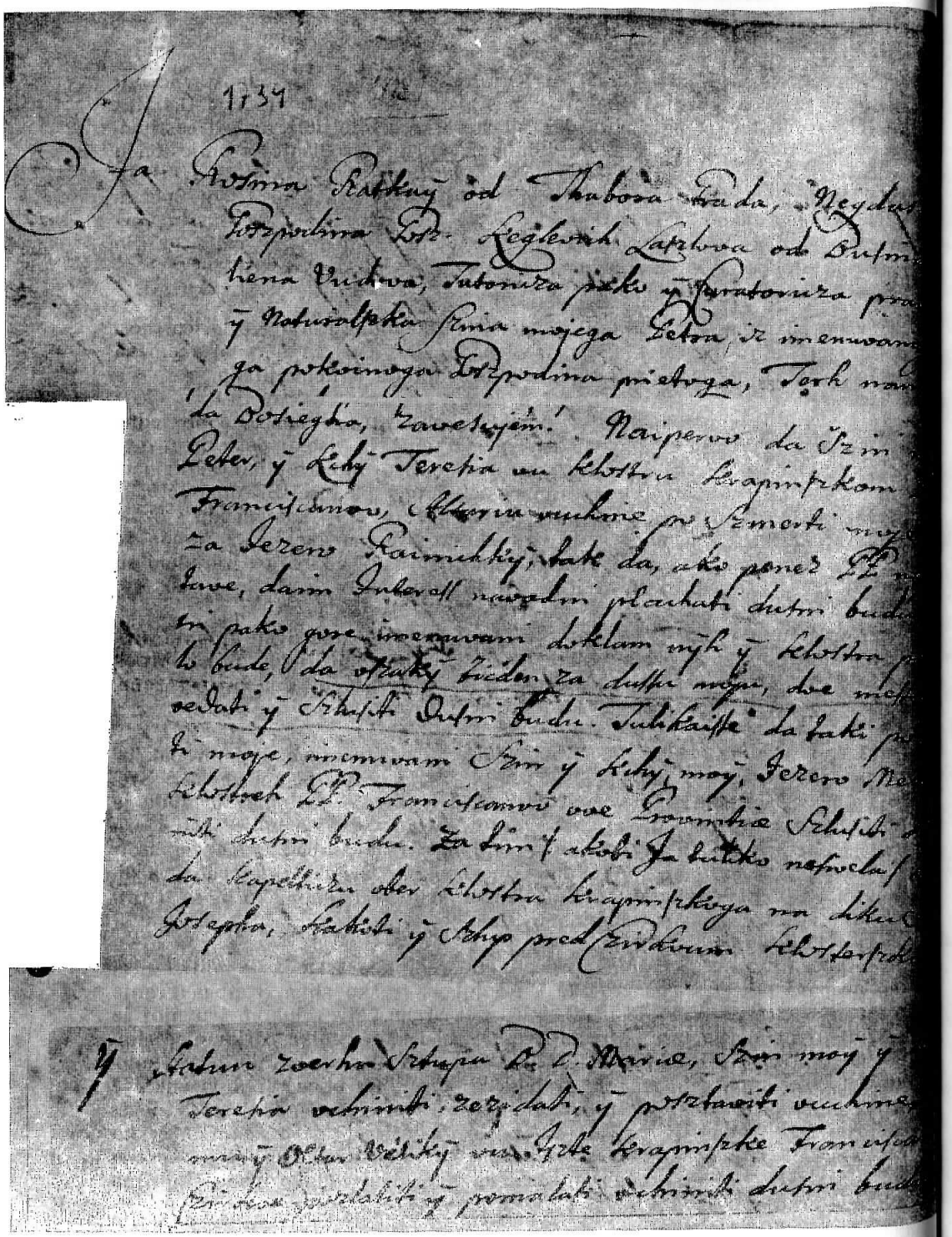

Testamentarna odredba Rosine Ratkay — 1681.

Pročelje završava u obliku trokuta, obostrano flankirano profiliranim okvirom. Jednoličnost te plohe je razbita s tri otvora u obliku četvoroluka, od kojih su dolnja dva otvoreni kao prozori krovišta, a gornji pri vrhu zabata je slijepi prozor — niša.

Ulazna vrata uokvirena kamenim okvirom jednostavna su drvena, dvokrilna i stara.

Promatrajući pročelje samostanske crkve u Krapini čini mi se, da je na tome pročelju izraženo sve, što ta crkva kao građevina sadrži. Keglevićevim grbom, godinom 1657. i kipom Svete Ane, istaknuti su utemeljitelji samostana i crkve, istaknuta godina posvećenja crkve, izražena zahvalnost plemenitoj velikodušnosti. Slikom mučeništva Svete Katarine označena je Zaštitnica crkve, a freskom utisnuća rana Svetome Franji Asiškom i franjevačkim grbom naglašena je pripadnost crkve i samostana Franjevačkom redu, koji u toj crkvi po svojim sinovima slavi Boga i iskazuje čast Trojstvu, što Ga na zabatu pročelja označuju ova tri četvoroluka prozora postavljena u pravilnom trokutu — simbolu Trojstva. U jednostavnosti rječit i bogat sadržaj!

Toranj

Toranj samostanske crkve je podignut s desne strane crkvene lađe i ugrađen tako, da povezuje crkvu i samostanski istočni trakt s južne strane. Ispod tako postavljena tornja ulazi se u samostanski hodnik prizemlja, a u katu se iz samostana ulazi u pjevalište — kor. Sagrađen je zajedno s crkvom.

Kakav završetak ima izvorno podignut toranj nije poznato. Zna se da je drvenu kupolu tornja dao podići gvardijan o. Petar Jakopčić 1771., a njen izgled je sačuvan na slici antipendija kod oltara Svetoga Prokopija.

O gradnji te kape tornja zapisano je u knjizi obnova i popravka za godinu 1771. slijedeće: — Te godine na novo je podignuta kapa tornja, djelomično doprinosima dobročinitelja a djelomično samostanskom milostinjom.. Utrošeno je 419 forinti. Sagrađena je od drveta i obijena daščicama. Završavala je jabukom od bakra i starim na novo pozlaćenim križem. Iznosila je 8 i pol orgija — to jest 15 metara. Obojena je bila crvenom bojom, a 1773. crnom bojom i završena« (Liber constitutionum conventus Crapinensis I — od 1639-1830.). Kad je u požaru samostana i crkve 23. 3. 1823. izgorjela ta kapa samostanskog tornja (Posavec, Miscelanea I str. 10.), toranj je u obnovi dobio piramidasti završetak s Križem i gromobranom što ga i danas ima.

Zvona

O samostanskim zvonovima u Krapini se malo zna. Spominje se, da je Franjo Keglević u novo sagrađeni toranj dao smjestiti tri zvona, koja je on nabavio. Vjerojatno su to bila manja zvona. Samostanska kronika spominje, da je 1749. gvardijan o. Pacifik Fejer nabavio zvono, teško 2 centa, a o. Mihael Mlinarić 1751. kao krapinski gvardijan nabavio je Lauretansko zvono. Gvardijan o. Leonardo Potočnjak (1767-70.) dao je prelijati u Grazu napuknuto korsko zvono, a članovi Trećeg reda pod njegovim vod-

stvom kupili su novo zvono od 3 centa, koje je zvonilo na blagdane i za pokojne članove Trećeg reda. Bilo je to 1768. godine.

Ova stara zona, a Posavec o. Alojzije (o. c. str. 10.) spominje, da ih je bilo 5, rastopila su se u požaru 23. 3. 1823. kad je toranj izgorio. I tada je đakovački biskup Emerik Raffay samostanskoj crkvi u Krapini nabavio novo veliko zvono (Posavec, o. c. str. 10.).

Danas se u tornju nalaze 2 manja zvona, koja su nabavljena poslije prvog svjetskog rata.

7. Unutrašnje uređenje crkve

Najljepši ukras baroknih crkava svakako su mnogobrojni oltari, bogato razvedenih retabla i još bogatije pozlaćeni i obojeni, s obiljem kipova i izrezbarenih ukrasa. Namjena im je: crkveni prostor učiniti ugodnim i toplim, pokretnim i živim, privlačnim i lijepim. Barokna crkva kao kuća Božja i kuća župne zajednice želi dočarati zajedništvo i povezanost s općinstvom Svetaca i Anđela; približiti uzvišenost brižljivoga Boga Stvonitelja, Spasitelja i Posvetitelja; istaknuti žrtvu Križa u srcu Crkve, što se po rukama svećenika prinosi na oltarnoj menzi, pokazujući u svetačkoj sferi uzore ostvarena kršćanskog života — kipove svetaca i težiti k najvišem vrhuncu ostvarenja ljudskoga života — u život Trojstva, što redovito prikazuje atika baroknih oltara.

Sve to pokazuje i unutrašnje uređenje još dobro uščuvana namještaja samostanske krapinske crkve. Vidljivo je na velikom oltaru u svetištu crkve i na tri pobočna oltara u lađi te na oltaru Svetoga Antuna u prizidanoj kapeli, a prisutno je i na propovjedaonici, u sakristiji i na koru.

Veliki oltar

Svojom starinom, izvornošću i ljepotom ističe se upravo veliki oltar u svetištu crkve. Izrađen je iz drva u drugoj polovici 17. stoljeća kao ravni retabl vrlo bogate ornamentike. Dala ga je podići Rozina Ratkaj od Tabora Grada, udovica Lasla Keglevića de Bussin. U samostanskom se arhivu čuva ovjerovljeni prepis pisma, kojim spomenuta Rozina Ratkaj obvezuje svoju kćer Tereziju udatu Homonay i sina Petra Keglević između ostaloga: »k tomu Oltar veliki vu iste Krapinske Frančiskanske cirkve pozlatiti i pomalati včiniti dužni budu« (ASK — 1681.). Budući da je to pismo napisano 24. 1. 1681., znači, da je veliki oltar prije toga Rozina Ratkaj nabavila i u samostanskoj crkvi postavila, ali ga nije dospjela obojiti i pozlatiti, pa određuje svojoj djeci da to moraju učiniti. A da je Rozina Ratkaj veliki oltar i dala podići, možemo zaključiti iz podatka, koji se u spomenutom pismu također navodi: »Vu kapeli B. D. Mariae oberh Lobora zavetujem Szina y kcher moju da oltar na diku Sz. Barbare (i koteri ie jur zachet) vuchiniti, zagotoviti, y postaviti vuchine« (o. c.). U svakom slučaju za nas je važno, da veliki oltar Svete Katarine u samostanskoj crkvi postoji 1681., a o. Vjenceslav Szklenszky izričito navodi, da ga je podigla Rozina Ratkay: »Veliki oltar Sv. Katarine zvani podignut je darežljivošću udovice gospodina Ladislava Keglević, kojega je kasnije gosp. Petar Keglević po odredbi

testamenta gospođe kneginje Rozine Ratkaj svoje majke, dao oslikati i pozlatiti« (Majus S. Catharinae dicatum erectum est munificentia relictae viduae Spectabilis et Magnifici Dni Ladislai Keglevich; quod postmodum Excellentissimus Dnus Petrus Keglevich ex dispositione testamentaria Illustrissimae Dnae Comitissae Rozinae Ratkay, utpote suae Matris depingt- et inauravi curravit — o. c. str. 5a).

Graditelj oltara nije poznat, ali je dobar umjetnik i vješt svome poslu. Ravna ploha zida, kojom završava svetište, pružila mu je prikladno mjesto da razvije bogato oblikovan renesansni retabl u trodjelnoj strukturi. Profesor Đuro Szabo piše: »Glavni oltar je tipično djelo 17. stoljeća, po kompoziciji posve nalik nekadašnjem oltaru župne crkve, tek su figure mnogo slabije . . . « (Hrvatsko Zagorje, str. 85., Izdanje Spectar). Dr A. Horvat je dodala: »Retabl toga oltara ide među najveća i najznatnija djela te vrsti koja još danas in situ postoje od onih koja su nastajala u 17. stoljeću (ibidem str. 85.).

Po sličnosti izradbe retabla župne crkve u Hausmannstättenu blizu Graza, koji je izrađen 1665. godine, s retablom oltara Svete Katarine u Krapini, moglo bi se naslutiti, da je krapinski oltar izradio majstor iz Graza. No, o tome bi svoj sud trebali donijeti stručnjaci.

Najviši dio velikog oltara — atika — ima u sredini sliku Navještenja Bl. Djevice Marije u pozlaćenoj bogato urešenoj rami polukružna završetka. Sliku je dao naslikati grof Petar Keglević 1713. Slika je ulje na platnu, dobro uščuvana, slikar nepoznat. U nišama uokvirenima s po dva stupića ukrašenima inkrustiranim ornamentima vinove loze i grožđa nalazi se kip Svete Barbare s kaležem i mačem lijevo, a kip Svete Apolonije s palminom grančicom i zubarskim kliještima — desno. Atika obostrano završava bogato izrezbarenim ukrasom, ispred kojega je na voluti smješten krilati anđeo u sjedećem stavu.

Na vodoravnom gredu atike među bogato izrađenom vitičastom ukrasu postavljeno je u sredini Raspelo s Kristovim tijelom, s desne strane kip Žalosne Gospe, a s lijeve kip Svetoga Ivana Evanđeliste. Ispod Raspela i gornjeg dijela rame slike Navještenja nalazi se bogato ukrašen grb Rosine Ratkay, koja je oltar dala podići i testamentarno odredila sinu Petru i kćeri Tereziji da ga oboje i pozlate.

Srednji dio retabla — svetačka sfera — oblikovan je vodoravno tako, da se u sredini nalazi oltarna slika zaštitnice crkve — Sveta Katarina, djevica i mučenica sa znakovima svoga mučeništva i proslave. Slika je ulje na platnu, slikar nepoznat, a naslikana je kao dar Petra Keglevića 1713. Svetica je postavljena središnje, u plavoj haljini, zaogrnuta širokim plaštem crvene boje. Desnu ruku je stavila na prekrivenu oltarnu menzu, ispred koje je postavljen krvnički mač, a u podignutoj lijevoj ruci drži mučeničku palmu. Iznad Svetičine glave u oblacima s lijeve strane jedan krilati anđelić drži pobjednički vijenac mučeništva, dok se s desne strane također u oblacima nalazi nekoliko anđeoskih glavica. Slika je dopadljiva i uščuvana.

Uz oltarnu sliku u ravnoj liniji na retablu su napravljene po dvije plitke niše, u kojima su smješteni kipovi: Sveti Petar, apostol i Stjepan, kralj ugarski — desno, a Sveti Pavao, apostol i Ladislav, kralj ugarski — lijevo. Nišu Sv. Petra i Sv. Pavla zatvaraju po dva stupa bogato ukrašena inkrustiranim ornamentima i kompozitnim glavicama. Niše s vanjske strane zatvorene su jednostavnim ukrasom. Kipovi stoje na ukrašenim postamentima, a iza njihovih glava je postavljena školjka. Iznad niše Sv. Petra u ovalnom rokaju ispisana je 1713. godina, kad je oltar prvotno obojen i pozlaćen, a nad nišom Sv. Pavla 1914. godina, kad je oltar Alojz Zoratti popravio, obojio i djelomično pozlatio. Nad nišom Sv. Stjepana i Sv. Ladislava kao završetak greda smješten je po jedan manji, krilati anđeo u sjedećem stavu.

Na zidnoj menzi oltara u sredini je smješteno skladno izrađeno i bogato ukrašeno svetohranište, koje se vrlo skladno uklapa u cjelinu oltara. Ima dva dobro istaknuta dijela i završava malom kupolom, koja na vrhu ima oltarno Raspelo. Gornji dio sa stupićima predviđen je za javno izlaganja Monstrance.

Donji dio retabla obostrano se uz menzu spušta do poda svetišta i tako je oblikovan, da se između dva ornamentalno inkrustirana stupića kompozitnih glavica nalaze vrata s polukružnim završetkom. Lijeva vode u sakristiju a desna služe za obilaženje oko oltara.

Ispred zidana stipesa oltara nalazi se na platnu oslikani antipendij, koji u sredini ima baroknu sliku Svete Katarine, a sa strane cvijeće. Naslikan je 1765. i vrijedno je djelo takve izradbe antipendija uobičajenih u 18. stoljeću.

Sadašnji izgled krapinskom samostanskom velikom oltaru dao je Alojz Zoratti iz Maribora 1914. Po sačuvanu prijedlogu Zarattijevu vidljivo je, da je on nastojao popraviti i sačuvati, što se je poslije neuspjela bojenja sivom bojom 1890. pokvarilo. Zoratti je kipove Svetaca pozlatio, a jednako i ornamente na cijelomu oltaru. Bio je spreman svu tu pozlatu obnoviti u listićima, ali samostan nije mogao platiti 4000 kruna, pa je odlučeno, da se oltar obnovi jednostavnijim načinom za 2500 kruna. Zorattijeva je zasluga, da se prvotna — sadašnja — slika Svete Katarine vrati natrag na svoje izvorno mjesto, jer se tu tada nalazila ona slika Svetice, što je danas pod korom. I svetohranište se tom zgodom obnovilo u izvornom obliku i popunilo (ASK 1914.).

Kipovi djeluju statički. Iznad oltarne slike postavljen je bogato ukrašen grb Keglevića, jer je ban Petar Keglević dao oltar obojiti i pozlatiti i potpuno dovršiti po testamentarnoj odredbi svoje majke Rozine Ratkay.

Oltar Blažene Djevice Marije

S lijeve strane izvan svetišta u lađi, gdje se križaju južni zid lađe i poprečni zid svetišta, postavljen je u koso oltar postavljen u čast Blažene Djevice Marije. Szklenszky o. Vjenceslav bilježi, da je u 17. stoljeću tu bio podignut oltar Blažene Djevice Marije od Navještenja, a darovao ga je Đuro Zebec, župnik Sv. Mihovila u Mihovljanu i vice-arhiđakon zagorski.

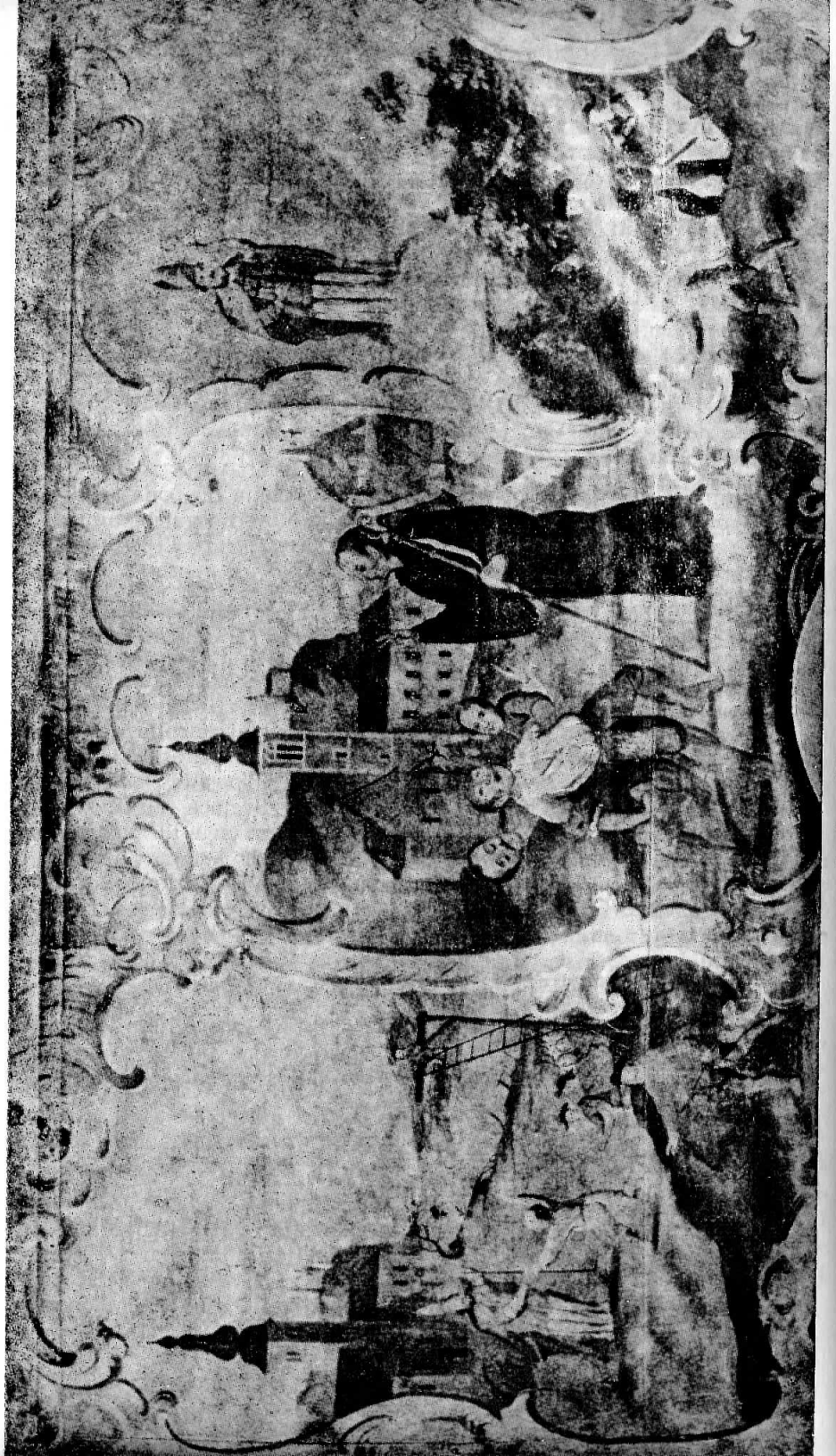

Antipendij na oltaru sv. Prokopija, 18. st.

U vrijeme službovanja Szkelenskoga u Krapini (1763. do 1766.) taj je oltar dotrajao, jer su ga crvi izjeli i vlaga uništila i trebalo ga je ukloniti (Brevis descriptio, str. 5a). Godine 1765. trošni oltar je uklonjen, a na njegovo mjesto je iste godine postavljen novi, sadašnji, jer se našao dobročinitelj Nikola Bedeković od Komora i njegova supruga Franciska Sinderi (Szklenszky, o. c. str. 5a). Slijedeće 1766. oltar je obojen i pozlaćen, pa je u kartuši iznad središnje oltarne niše postavljen dvogubi grb Bedekovićevih i Cinderijevih sa slovima i godinom dovršenja: NB DK AF CC A 1766. — Nicolaus Bedekovich de Komor ac Francisca Czindery anno 1766.

Drveni retabl oltara Dr Doris Baričević ovako opisuje:

— Pred predelom, koja se stupnjevano razvija u širinu, stoji reliefvijar stožasta oblika i valovitih obrisa s ukomponiranim okvirima kanonskih pločica. Vertikalna raščlamba retabla je nenaglašena s po jednim polustupom i pilastrom sa svake strane oltarne niše, kojima se na vanjskim uglovima pridružuju visoki, dekorativni volutni pilastri kao nosioci figure. Građe je raskinuto u sredini, gdje se nad nišom razlistao bujni rokajni okvir s malenim sličicama. Atika je flankirana pilastrima i obrubljena volutama, dok na građu stoje dvije oveće volutne konzole (Doris Baričević, Pregled spomenika skulpture i drvorezbarstva 17. i 18. st. u središnjem dijelu hrvatskog Zagorja. Poseban otisak iz Ljetopisa Jazu knjiga 78. Zgb 1978. str. 591.).

Od kipova s tog inače barokno lijepo oblikovana oltara izvorno su sačuvane samo polufigure 14 Pomoćnika, što su u atici oltara vrlo zgodno postavljeni. To su: Sv. Juraj, mučenik, Sv. Blaž, biskup i mučenik, Sv. Erazmo, biskup i mučenik, Sv. Vid, mučenik, Sv. Pantaleon, mučenik, Sv. Kristofor, mučenik, Sv. Dionizije, biskup i mučenik, Sv. Cirijak, mučenik, Sv. Akacije, mučenik, Sv. Eustahije, mučenik, Sv. Egidije, opat, Sv. Margareta, djevica i mučenica, Sv. Katarina, djevica i mučenica, Sv. Barbara, djevica i mučenica.

U vezi s ovih 14 Pomoćnika na oltaru Bl. Djevice u samostanskoj crkvi, koje je naš narod u 18. stoljeću posebno štovao i zazivao, značajno je zapaziti, da su upravo na Trškom Vrhu 1759. godine Nikola Bedeković i njegova supruga Franciska Cinderi dali podići oltar u čast 14 Pomoćnika, a taj posao je obavio kipar **Antun Mersi** iz Rogateca (D. Baričević, Štajerski kipari na Trškom Vrhu, Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, god. XXIV, broj 1—6, Zgb. 1975. str. 24—25.). Dodamo li da su 1765. Nikola Bedeković i supruga mu Franciska Cinderi dali podići i oltar Bl. Djevice Marije u Franjevačkoj krapinskoj crkvi i na gornjem dijelu toga retabla dali postaviti 14 Pomoćnika u polufigurama, nije li onda i taj oltar djelo **Antuna Mersija** kipara iz Rogateca?! Sačuvani kipovi: Sv. Ljudevit, Sveta Elizabeta i Sv. Franjo s oltara. Sv. Franje izgrađena 1765. upućuju na Antuna Mersija. Pisanog dokaza nema, ali uvjeren sam da je Mersi kipar iz Rogateca napravio oltare Bl. Djevice Marije i Svetoga Franje u samostanskoj crkvi.

Ispred zidane menze oltara nalazi se oslikani antipendij, ulje na platnu, koji u sredini ima sliku Majke Božje s Djetetom Isusom, a sa strane cvijeće. Naslikan je 1767., a neimenovanu umjetniku Nikola Bedeković je isplatio zatraženu svotu, koja nije zapisana (ASK — 1767.). Djelo je vrlo dobro i rad je slikara, koji je slikao i antipendij na velikom oltaru.

Oltar Svetoga Franje — oltar Trećeg reda

U lađi s desne strane, gdje se križaju sjeverni zid lađe i poprečni zid svetišta smješten je u koso oltar Svetoga Franje Asiškoga, prozvan i oltar Trećega reda, jer su se za nj brinuli članovi Trećega reda i pred tim oltarom obavljali svoje mjesečne skupštine i ostale pobožnosti. Prema zapisu o. Vjenceslava Szklenszkoga prvotni oltar je podigao Franjo Prašinski de Prasno, kraljevski savjetnik, podžupan varaždinski, sabirač vrhovne tridesetnice u Nedelišću i apostolski samostanski sindik (Altare Laterale Divo Patri Francisco Sacratum, erexit Generorus Dnus Petrus Franciscus Prassinszky de Prasno, Suae Majttis Consiliarius, Vice-Comes Comitatus Varasdinensis, Exactor Supremae Tricesimae Nedelicensis, ac. Conventus Syndicus Apostolicus (o. c. str. 5a). I taj su oltar iz istih razloga kao i oltar Bl. Djevice uklonili 1765. i postavili novi, sadašnji, koji je dao podići i pozlatiti svojom darežljivošću gospodin Martin Supan (Ara vero S. Patris Francisci noviter erecta et inaurata est, liberalitate Dni Martini Supan eodem anno 1765. — Szklenszky, o. c. str. 5a).

Drveni retabl ovoga oltara izrađen je posve jednako kao i oltar Bl. Djevice Marije i ne treba ga posebno opisivati. U središnju nišu ponovo je vraćen kip Svetoga Franje, 117 cm visok, barokni izvorno, pozlaćen, dok su ostali previsoki kipovi Svetoga Ljudevita, kralja i Svete Elizabete, kneginje — zaštitnici Trećega reda. Ovi su zamijenili izvorne, koji se premazani i djelomično oštećeni čuvaju u samostanu.

Gornji dio oltara — atika — sačuvana je izvorno i po njoj su istovjetno kao i na oltaru Bl. Djevice smještene polufigure franjevačkih svetaca i svetica — njih 14 — kao i 14 Pomoćnika. Među njima su: Sv. Franjo, Sv. Bonaventura, Sv. Antun, Sv. Bernardin Sijenski, Sv. Ivan Kapistran, Sv. Paškal, Sv. Didak, Sv. Klara, Sv. Agneza, Sv. Ljudevit, kralj, Sv. Elizabeta i još nekoliko.

U rokaju iznad kipa Svetoga Franje naslikana je slika koja najtočnije svjedoči o namjeni oltara. Sveti Franjo dijeli pojase (corde) muškarcima i ženama, članovima bratovštine Svetoga Franje od pojasa — Treći red, koju je u Krapini osnovao 1752. o. Mijo Mlinarić, gvardijan, dopuštenjem provincijske uprave (ASK — 1752.).

Zidani stipes oltara pokriva lijepo oslikan antipendij, ulje na platnu, koji s jedne strane ima sliku Svetoga Franje u sredini, a cvijeće sa strane. Kad se antipendij okrene, na oslikanoj drugoj strani prikazana je smrt i dvije mrtvačke glave. Za sastanke Bratovštine svetog pojasa Sv. Franje i kod misa za pokojne članove Bratovštine izložena je bila ta strana antipendija. Naslikao ga je isti slikar kao i ostale sačuvane u samostanskoj crkvi 1767. (ASK — 1767.).

Oba opisana pokrajna oltara izvorno su mramorizirani, kipovi pozlaćeni a karnati obojeni. Vrijedno su djelo i treba ih čuvati, da ne propanu radi vlažnosti crkve.

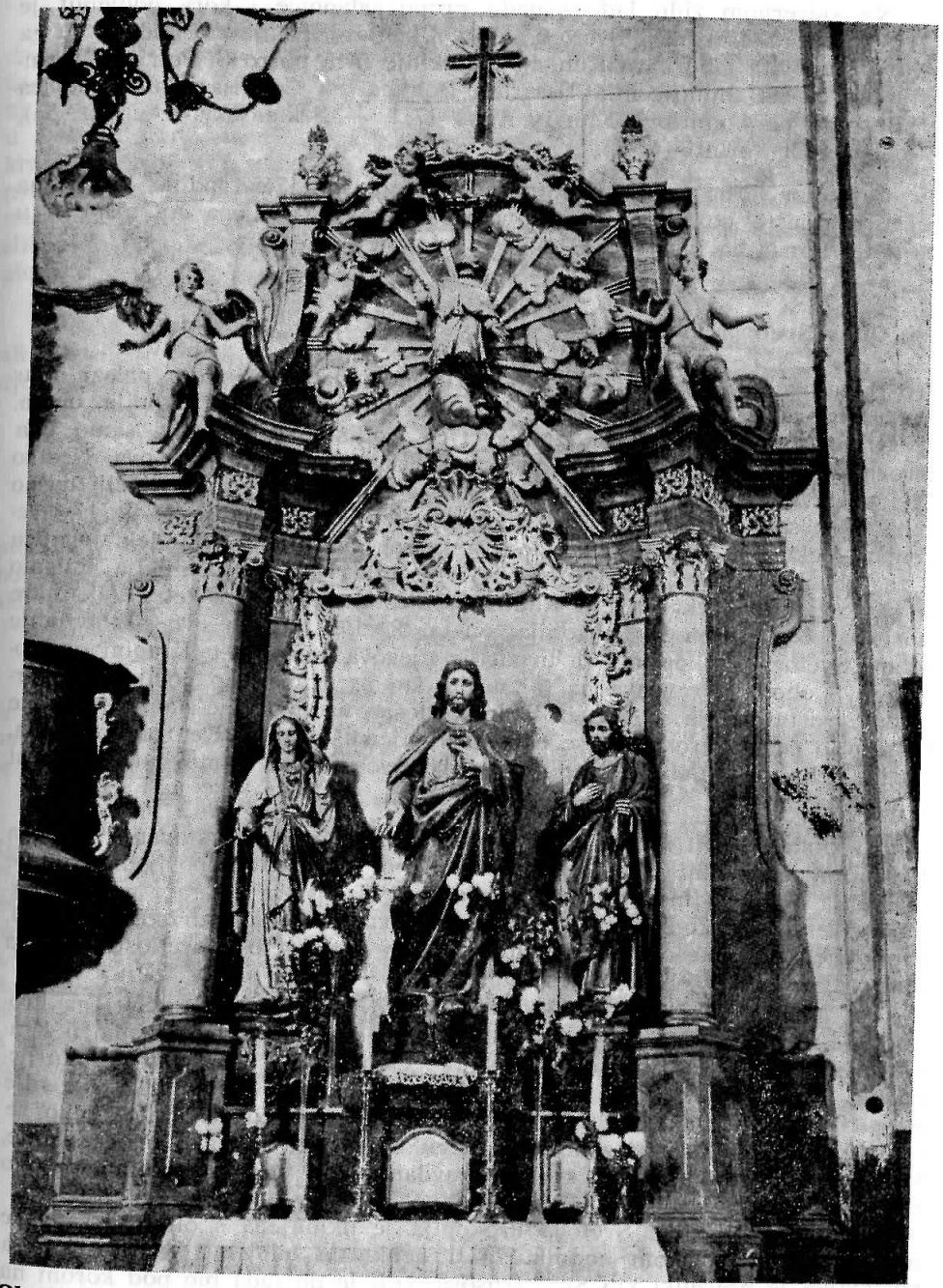

Oltar sv. Prokopija, 1765. Foto: D. Baričević

Oltar Svetoga Petra Alkantare

Na sjevernom zidu lađe između propovjedaonice i kora podignut je 1711. godine oltar u čast Svetoga Petra Alkantare, franjevca. Podigle su ga sestre Ljudevita i Barbara Kuhary, plemkinje (Ara porro S. Petri de Alcantara erecta est munificentia Ilssarum Dominarum Comitissarum Ludovica et Barbara de Comitibus Kuhary Anno 1711. — Szklenszky, o. c. str. 5a). Stajao je 350 forinti (ASK).

Taj oltar je na tome mjestu u crkvi stajao do 1765. godine, kad je na njegovo mjesto postavljen novi Svetog Prokopija, a njega su postavili u svetište. Danas ga više nema.

Oltar Svetoga Prokopija

Danas se u crkvenoj lađi između propovjedaonice i kora nalazi oltar Srca Isusova, a izvorno je tu do 1904. bio oltar Svetoga Prokopija, opata.

Oltar je barokni retabl izrađen 1765. godine, koji u atici samo ima izvorni kip Svetoga Ivana Nepomuka i dva anđela iznad stupova. Nastao je i postavljen na to mjesto u lađi, jer se u Ladislavskoj provinciji našao jedan zaneseni Franjevac, po narodnosti Čeh, o. Prokopije Svoboda, svećenik i ljekarnik, koji je oduševio krapinskog gvardijana o. Anđela Jagatića i zagrebačkog kanonika Sigismunda Sitarocija kao dobročinitelja i uspio u samostanskoj crkvi Svete Katarine mjesto oltara Sv. Petra Alkantare postaviti oltar Svetoga Prokopija, opata. Razlog pak za ovo postavljanje oltara Svetoga Prokopija i za uvođenje njegova štovanja u Krapini o. Prokopija Svoboda opravdava na taj način, što preuzima kao povijesno sigurnu pretpostavku, da je Čeh iz Krapine došao na područje današnje Češke i osnovao češki narod, pa se uspostavljanjem štovanja Svetoga Prokopija, opata, Čeha, onaj Čeh — krapinski — ponovo vraća u domovinu — to jest — u Krapinu.

Svoboda je ovu misao kao i opravdanje za uvođenje štovanja Svetoga Prokopija u Krapini jasno istaknuo u svojoj tiskanoj propovijedi, koju je 4. srpnja 1765. godine prigodom svečanosti blagoslova oltara i prvog blagdana Svetoga Prokopija (taj dan se slavi Sv. Prokopije) održao u Krapini. Propovijed nosi naslov: — Preporođeni Čeh aliti svetosti svetlosti Svetoga Prokopija vu domovini Čeha Krapine.

Po narodnosti Čeh, a uz to je kao redovnik imao i ime Svetoga Prokopija kao svoga nebeskoga zaštitnika, Svoboda je nastojao i uspio u Krapinu prenijeti štovanje Svetoga Prekopija, koji je inače našemu narodu nepoznat i tuđ. Oltar je podignut i blagoslovljen, ali Svetac iz Češke nije se uspio u Krapini udomaćiti. I u ovome se slučaju pokazalo, kako se osobne želje i plemeniti zanosi ne mogu trajno održati, ako ono štovanje, koje se želi proširiti nema svoga opravdanja kod vjernika, kojima se ono želi dati.

Godine 1904. slika Svetoga Prokopija je uklonjena s oltara i sada se nalazi u samostanskom hodniku, a u neukusno obojenu nišu tog oltara postavljen je preveliki kip Srca Isusova, koji je do tada bio pod korom na zidu s lijeve strane, gdje je danas slika Žalosne Gospe (Kronika sam.). Uz

Srce Isusovo na tome oltaru stoje dva velika kipa: Srca Marijina i Sveti Josip. Djeluju neukusno na baroknom retablu oltara i trebalo bi ih ukloniti.

Stipes oltara je zidan, a ispred njega stoji oslikani antipendij, koji i dalje svjedoči o Svetom Prokopiju i o staroj Krapini iz polovice 18. stoljeća. Na njemu su tri slike odijeljene bogato razvedenim barokno naslikanim ramama. Na srednjoj slici Sveti Prokopije ispred samostanske crkve u Krapini tjera vraga iz opsjednuta seljaka. Iza Sveca u pozadini je stari krapinski grad, a na brijegu Vrbcu kapela Svetoga Josipa. Na desnoj slici prikazan je Sveti Prokopije, kako oslobađa nevino osuđena na vješala. U pozadini je crkva i samostan u Krapini. S lijeve strane na antipendiju je slika, koja prikazuje Svetog Prokopija, kako u svojoj domovini pomaže plemića, na kojeg drugi plemić puca iz puške.

Oslikani antipendij, ulje na platnu, nije neke umjetničke vrijednosti, ali je vrijedno povijesno svjedočanstvo i treba ga sačuvati. Mislim, da nije djelo onoga slikara, koji je izradio slike na spomenuta tri oltarna antipendija.

Propovjedaonica

— Godine 1773. posebnom naklonošću prema našemu redu ugledni i plemeniti gospodin Nikola Bedeković podigao je u našoj crkvi novu propovjedaonicu i dao je oslikati — piše Szklenszky (O. c. str. 5b). Samostanska knjiga, koja bilježi sve, što je novo u samostanu i crkvi napravljeno ili obnovljeno, navodi 1775. da je nova propovjedaonica stajala 148 fl. i 12 x.

Prigodom skidanja skele poslije unutrašnjeg uređenja crkve dogodila se 28. 10. 1970. mala nezgoda. Skela je udarila o vijenac na zidu iznad propovjedaonice i iz oštećenog vijenca ispala je mala olovna kutijica, u kojoj se nalazila mala pergamena, a na njoj je bilo napisano:

— Anno a reparata Salute MDCCLXXIII Die vero 26a Junii, feliciter Regnante Imperatore Josepho II Ejusdemque Augustissima Matre Maria Theresia Regina Hungariae. Existente bano Croatiae Ecelmo D. Comite Francisco Nadaszdi Eppo Zagreb. D. Josepho Gallyuff, Syndico vero huius Conventus D. Antonio Bedekovich de Kumur Regni Vice Bano. Ex munificentia D. Nicolai Bedekovich de Kumur Tabulae Banalis assessoris procurante Patre Petro Jakopchich guardiano Haec Cathedra erecta est. Ex qua Verbi Dei semen ita spargatur ut suo tempore innumerabiles animarum segetes in horrea caelestis Gaudii congregari possint. Quod faxit Deus, cui laus, honor et gloria per infinita saeculorum saecula. Amen.

B

Chare lector.
Nos speramus, Te duo facturum
1 mo pro nobis oraturum
Et paulo post nos secuturum.

U prijevodu:

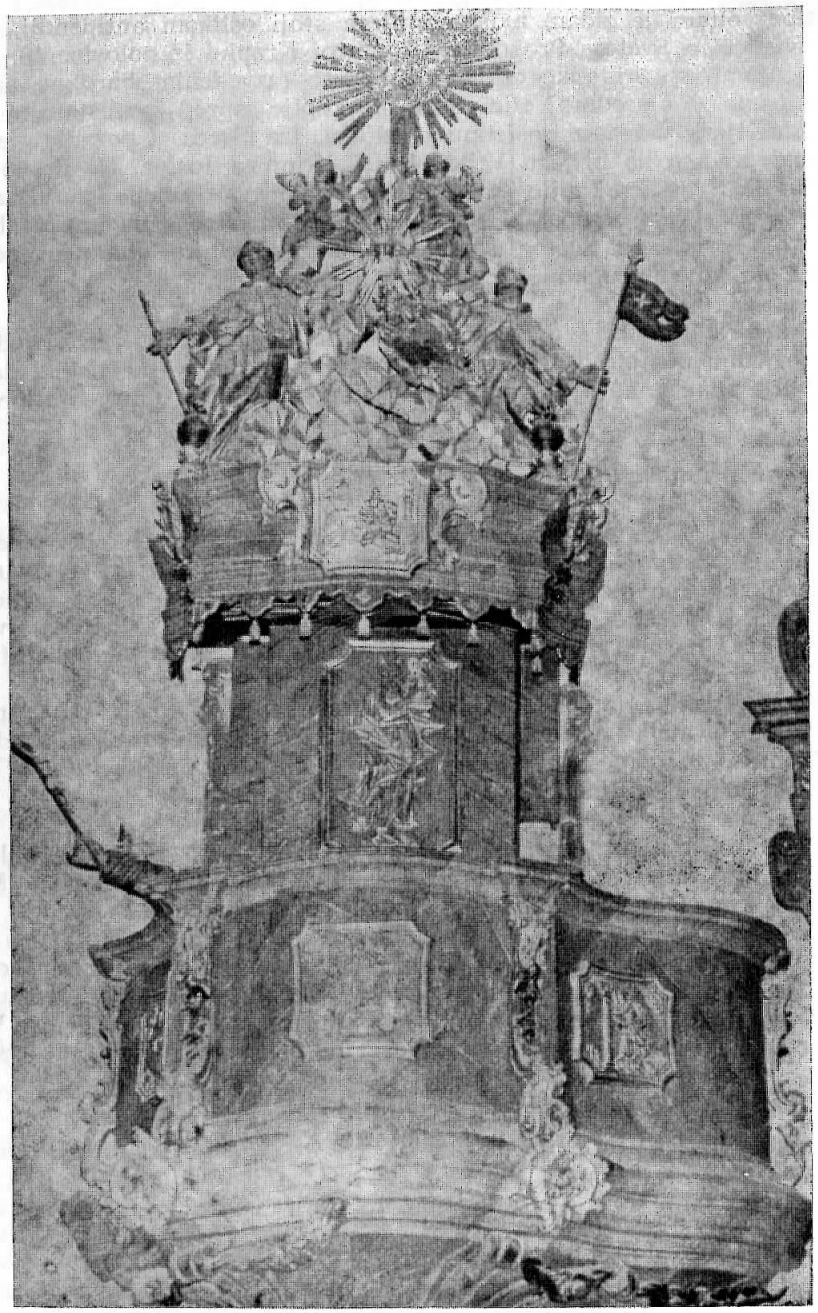

Propovjedaonica, 1773.

— Godine od ostvarenog spasenja 1773., dana 26. lipnja, dok je sretno vladao kralj Josip II i njegova majka Marija Terezija, kraljica Mađarske, dok je ban Hrvatske bio gospodin Komes Franjo Nadaždi, biskup zagrebački gospodin Josip Galjuf, sindik pak ovoga samostana gospodina Antun Bedeković de Komor, podban kraljevstva, blagonaklonošću gospodina Nikole Bedekovića de Komor, prisjednika banskog stola, brigom oca Petra Jakopčića, gvardijana, podignuta je ova propovjedaonica. Neka se iz nje Riječ Božja tako sije, da u svoje vrijeme nebrojeni snopovi duša uzmognu se sabrati u žitnici nebeske radosti. Dao to Bog, komu hvala, čast i slava kroz beskrajne vjekove vjekova. Amen.

B.

Dragi čitatelju.

Nadamo se, da ćeš Ti dvoje učiniti:
Prvo za nas se moliti
i malo kasnije da ćeš za nama doći«.

Ova izvorna pergamena svojim sadržajem otkriva:

1. Propovjedaonica je završena i postavljena na svoje današnje mjesto 26. lipnja 1773.

2. Darovao ju je Nikola Bedeković svojom blagonaklonošću prema Franjevcima u Krapini.

3. Brigu oko njene izgradnje vodio je gvardijan o. Petar Jakopčić.

Požaliti treba, što zapis ne donosi tko je njezin stolar i kipar, jer u svojoj jednostavnosti djeluje privlačivo.

Na jednoj kartuši, koja je pala s propovjedaonice i nalazi se u samostanu, naslikan je dvogubi orao obitelji Bedeković a ispisana su i slova kao i na oltaru Bl. Djevice Marije NB DK AF CC Anno 1774., što znači da je dar obitelji Bedeković Cinderi, a 1774. je obojena i potpuno dovršena.

Dr. Doris Baričević, stručnjak za barokne propovjedaonice, opisuje je ovako: — Smještena je na desnom zidu lađe s ulazom iz samostanskog hodnika. Na zaobljene stranice govornice nadovezuje se u laganoj S-liniji prilazni podest koji — kao i sama govornica — ima čunjasti donji dio. U kontrastu s njihovim mekanim, oblim linijama stoji uglati vijenac baldahina s visokom figuralnom nadgradnjom. Ikonografski program izražen je uglavnom reljefnim prikazima alegorijskog i simboličkog sadržaja, a svo bogastvo figuralnog dekora koncentrirano je na baldahinu. Na stranice govornice aplicirani su pravokutni okviri odsječenih uglova s reljefnim prikazima ženskih likova, personifikacijama »Mudrosti«, »Pravednosti« i »Postojanosti«. Ispod njih, na podnožju govornice, nalaze se malene kartuše sa sidrom, kaležom, uhom i plamenim srcem, simbolima nade, vjere, poslušnosti i ljubavi. Reljef na pozadinskoj stijeni prikazuje Mojsiju sa zakonikom, a onaj iznad njega na vijencu baldahina Petra u trenutku kada zatajuje Krista i lijevo i desno od njega sunce i polumjesec. Na vrhu baldahina nagomilalo se kamenje u piramidu, pred kojom kleče franjevački sveci Ivan Kapistran i Bernardin Sijenski sa zastavama« (Pregled spomenika skulpture i drvorezbarstva 17. i 18. st. u središnjem dijelu hrvatskog Zagorja, Jazu Ljetopis, knjiga 78. Zgb 1978. str. 592.).

Propovjedaonica je izvorno mramorizirana i pozlaćena, a 1890. je nekom sivom bojom neukusno premazana.

Oltar sv. Antuna — 17. st. Foto: D. Baričević

Fresko slika u svetištu crkve

Na južnom zidu svetišta naslikana je fresko slika, koja predočuje anđela, što u raširenim rukama drži relikvijare: jezik Sv. Antuna Padovanskog i jezik Svetoga Ivana Nepomuka. U koju svrhu i kada je naslikana ova slika ne postoji zapis. Tehnika slikanja — Rangerova — dala bi zaključiti, da je ta slika nastala 1736. po narudžbi o. Alekse Jellačića kao i ona na zapadnom zidu u sakristiji, koju je dao Jellačić naslikati (Kronika sam.).

Kapela Svetoga Antuna Padovanskog

Spomenuli smo već, da je samostanskoj crkve s južne strane prizidana kapela Svetoga Antuna Padovanskog i da je tu kapelu dao sagraditi 1668. i u njoj podići oltar barun Franjo Čikulin. On je ispod te kapele dao napraviti kriptu za sebe i svoju obitelj, ali njegovi potomci nisu ni njega ni bilo koga drugog od svoga roda u njoj sahranili. Vjenceslav Szklenszky piše: — Tandem Capella S. Antonii Paduani Ecclesiae adjuncta, unacum Ara, aedificata est Anno 1668. a Spectabli ac Magnifico Dno Libero Barone Francisco Chikulin, qui ibidem aedificata Crypta, sibi sepulturam elegit, quam tamen sui posteri nescio qua de Causa deseruere — Napokon kapela Sv. Antuna Padovanskog zajedno s oltarom priključena je crkvi godine 1668. po uglednom i plemenitom gospodinu slobodnom barunu Franji Čikulinu, koji je ondje u sagrađenoj kripti sebi izabrao počivalište, koje su njegovi potomci ne znam s kojega razloga napustili (o. c. str. 5a).

Premda nigdje zapisa nema, kad je sadašnji oltar Sv. Antuna napravljen, čini mi se, da je izvorni iz 17. stoljeća. Postoji samo zapis, da je u niši toga oltara bio kip Svetoga Antuna s Djetetom Isusom na rukama, koji se oblačio. Knjiga obnova bilježi da se 1774. nabavilo »na oltaru Sv. Antuna također novo odijelo na njegov kip i novo odijelo od zlata za Isusa također na oltaru Sv. Antuna« (uti in Ara S. Antonii super statuam ejusdem ... Liber Constitutionum Conv. Crap. I dio).

Danas je u oltarnoj niši slika Sv. Antuna sigurno iz 18. stoljeća i predočuje Sveca, kako mu se ukazuje Dijete Isus. Među stupovima uz sliku stoje kipovi: Sveti Antun Pustinjak, koji se u samostanskoj crkvi osobito štuje 17. siječnja, desno, a jedan franjevački svetac lijevo. Sa strane su postavljeni kipovi: Sveti Sebastijan, mučenik, desno i Sveti Rok, lijevo. Ova dva Sveca su zaštitnici od kuge, a sva četiri su pozlaćeni, karnat obojen.

U atici su u sredini nalazi slika Sv. Antuna s ljiljanom, ulje na platnu, u pozlaćenoj profiliranoj rami, svještena između dva stupića. Uz sliku u sredini su postavljena dva pozlaćena kipa klarisa — vjerojatno Sv. Klara i Sv. Agneza. Na segmentima zabata i na vrhu atike sjede i stoje anđeli.

Na zidnoj oltarnoj menzi nalaze se lijepo oblikovane barokne kanonske ploče. Oslikani antipendij je novijeg datuma.

Danas se na sjevernom zidu nalazi lijepo, staro i barokno oblikovano veliko Raspelo. Na istočnom stupu luka pri ulazu u kapelu postavljena je Bezgrješna, kip.

Pjevalište i orgulje

Na koru samostanske crkve i danas su još sačuvane stare korske klupe, koje je 1730. dao napraviti i postavio o. Jerko Mattan, gvardijan. Smještene su ispred prozora pročelja crkve. Imaju 11 sjedišta. Na zidu iza sjedišta u sredini kora — mjesto određeno za voditelja korske molitve — nalazi se slika, ulje, na drvu, a prikazuje Davida, kralja, po kome se naziva knjiga Psalama, od koje je sastavljena korska, samostanska molitva — sveta služba.

Prve orgulje, manjeg opsega, u samostanskoj crkvi vjerojatno postoje od posvećenja crkve 1657., jer se prvi orguljaš u Krapini spominje 1658. o. Petar Otto, a poslije njega 1660. o. Dominik Mikičević. Orguljaše krapinski samostan ima bez prekida za cijelo vrijeme trajanja Provincije Sv. Ladislava — to jest do 1900.

Ove orgulje je 1730. o. Jerko Mattan, gvardijan, ustupio samostanskoj crkvi Svete Marije od Navještenja u Hrastovici, gdje je Ladislavska provincija imala samostan i župu. Mattan je za Krapinu nabavio nove orgulje, koje je vjerojatno napravio brat Andrija Schaumann, poznati graditelj orgulja u Ladislavskoj provinciji i tada je bio djelatan u Ormožu. Na tim orguljama prvi orguljaš bio je o. Paškal Kačenjak, a iza njega šezdesetak Franjevaca — svećenika orguljaša.

Sadašnje orgulje za crkvu Sv. Katarine nabavio je o. Hadrijan Horvat, gvardijan, godine 1896., a izradila ih je firma Josip Brandl iz Maribora. Prvi njihov orguljaš bio je o. Leo Leppen.

Kućište je smješteno na sredini kora s prospektom prema crkvenoj lađi. Donji dio kućišta je ostatak starih orgulja a jednako i korska ograda. Igraonik je postavljen sa strane kućišta s lijeve strane, gledano prema velikom oltaru. Imaju 10 registara: osam u manualu, a 2 u pedalu. Upotrebljavaju se i još su dobre.

Kripte za ukopavanje pokojnika

Ispod samostanske crkve napravljeno je više grobnica za sahranjivanje pokojnika.

1. Grobnica obitelji Keglević, u koju su se ukopavali članovi njihove obitelji.
2. Pred glavnim oltarom — ispod svetišta — ukopavala su se samostanska braća na temelju posebne povlastice. Njihova su imena ubilježena na posebnom i uramljenom papiru i izvješena su na samostanskom hodniku u katu.
3. Pred oltarom Bl. Djevice Marije sahranjivali su se vjernici iz Krapine uz cijenu 15 forinti.
4. Pred oltarom Sv. Franje ukopavalo se uz cijenu 15 forinti.
5. Pred oltarom Sv. Prokopije ukopavalo se uz cijenu od 12 forinti.
6. U sredini crkve ispred kapele Svetoga Antuna ukopavalo se također uz cijenu od 12 forinti.
7. i 8. Ispod kora ukopavalo se uz cijenu od 10 forinti.

Ove podatke navodi jedan spis samostanskog arhiva.

* * *

U novo sagrađenoj samostanskoj crkvi sahranjen je 1656. Gašpar Bedeković, kako o tomu svjedoči ploča na desnoj strani lađe pod pjevalištem. Natpis je ispisan lošim distisima latinskim jezikom:

— Oboit die 16. Iuni 1656.
Si mihi te fratrem ultra vivere fata dedissent
gaudia prae reliquis haec mihi summa forent.
Ut Domino placuit fiat divina voluntas.
Quot iubet in cunctis, hoc decet esse ratum.
Sit quidquit tu digna quidem te premia carpis
Me tamen hic pro te cura dolorque manent.
Ut cum nulla tuae plus restat linea vitae
Fratris post cineres molliter ossa cubent.
Ita mestus occinebat generoso domino Gasparo
Ita mestus occinebat generoso domino Gasparo Bedekovich
Fratri suo charissimo Melchior Bedekovich

U samostanskoj kripti je sahranjen i otac Ljudevita Gaja, koji je umro 18. travnja 1826., a pokopan 21. travnja. O tome postoji zabilješka u matici umrlih župnoga ureda Svetoga Nikole u Krapini:

— 1826. dana 21. (travnja) presvijetli i plemeniti gospodin Ivan Krstitelj Gay, ljekarnik, proviđen sakramentima umirućih, blago je u Gospodinu umro, 73 godine star, i sahranjen u kripti otaca Franjevaca u Krapini po Adamu Markoviću, župniku i uz pratnju kapelana Sregovecza i gospodina Emerika Andraschevicha.

Godine 1918. umro je posljednji član obitelji Keglević profesor Oskar Keglević i dopuštenjem vlasti sahranjen je u obiteljskoj grobnici crkve Sv. Katarine u Krapini (Šematizam Hrv. Prov. Svetih Ćirila i Metodija, 1925. str. 59.).

* * *

Ovdje je vrijedno zabilježiti, kako o. Vjenceslav Szklenszky piše, da je u samostanskoj krapinskoj crkvi sahranjen i Petar Keglević, ban, koji je umro 30. 5. 1724. Njemu su njegovi potomci kao spomen postavili u crkvi zastavu s ovim natpisom:

— Flos Patriae ereptus, Florescat in Coelis coronatus!

(Cvijet domovine otkinut, neka cvate okrunjen na nebesima). Szklenszky tvrdi, da se u samostanskoj crkvi nalazila još jedna stara i trošna zastava, pa drži da je tu sahranjen i barun Franjo Keglević, utemeljitelj samostana i crkve u Krapini, jer se za njegov grob sigurno ne zna (o. c. str. 6a).

U crkvi je, piše Szklenszky, sahranjena i velika dobročiniteljica Krapinskog samostana plemkinja Barbara Kuhary, koja je umrla 10. listopada 1762., a navršila je 82 godine života i 58 godina kao udovica. Živjela je uzornim i pobožnim životom. Njezino tijelo, premda je ležalo 15 dana nesahranjeno u Dobravi na njenom imanju, doveženo na sahranu u samostansku crkvu, bilo je gibko i kao živo. Za ovo svjedoči, ističe Szklenszky, o. Klaro Thil, kapelan i ispovjednik pobožne Barbare Kuhary (o. c. 6a) — Szklenszky je tada u Krapini bio).

8. Sakristija

Iza velikog oltara i zapadnog zida, kojim završava svetište crkve, ali u sastavu samostana, smještena je u prizemlju sakristija, koja ima prozor prema vrtu a izlazna vrata prema samostanskom hodniku.

Stari sakristijski ormari, napravljeni 1738. za gvardijana o. Ambrozija Kovačića, a nedavno kao dotrajali iz sakristije uklonjeni, smješteni su bili uz zapadni sakristijski zid. Nekako u sredini toga zida postoji dobro uščuvana fresko slika, vrlo lijepo oblikovana kao i ona u svetištu crkve, koja na izvoran način prikazuje, kako Salemski svećenik Melhisedek, prinosi Abrahamu — pobjedniku, kruh i vino, a iz toga se kruha izdiže Raspelo, slika žrtve križa u srcu crkve, Sveta Misa. Naslikana je 1738., a ciglaste je boje. Potsjeća na Rangerovu tehniku slikanja.

Između vrata, što iz sakristije vode u crkvu, nalazi se prislonjena uza zid jedna stara, oslikana ispovjedaonica. S prednje strane sjedišta za svećenika nalazi se slika, ulje na drvu, koja prikazuje anđela, koji potiče jedan ženski lik i latinski piše: »Utinam saperent! ... O, kad bi shvatili!« Uz to i citat iz Jabove knjige: — »Paucitas dierum meorum finietur brevi; dimitte me, Domine, ut plangam paulum dolorem meum ... Mali broj mojih dana svršit će brzo; dopusti mi, Gospode, da plačem malo bol moju ...«. S lijeve strane ispovjedaonice je slika »Žalosna Gospa«, ulje na drvu i latinski tekst: »Vera effigies B. M. V. lacrimantis et sugentis Tyrnavia in Hungaria Anno 1708.« (Prava slika Bl. Djevice Marije, koja je godine 1708. plakala u Trnavi Mađarskoj). S desne pak strane je slika Jesus Patiens — trpeći Isus i latinski tekst, koji se ne može pročitati, a počima riječima: »Cerno caput ... (gledam glavu ...).

Vrijedna su i izlazna vrata iz sakristije na samostanski hodnik, jer su ukrašena intarzijom i postavljena 1731. godine. Nabavio ih je o. Aleksa Jellačić, gvardijan. Isti je dao iskopati udubinu u zidu sa strane ulaznih sakristijskih vrata i u toj udubini dao napraviti, veliki dvokrilni, drveni zidni ormar za spremanje crkvenog odijela. Ormar je izvorno obojen crno, a na gornjem dijelu vrata tog ormara stoji i danas još latinski tekst, koji pristaje sadržaju ormara. Na desnom krilu vrata piše: — »Bonum depositum custodi 2 Tim« — Dobri poklad sam sam čuvao. Na lijevom krilu stoji: — Haec enim vestimenta sunt sancta — Ovo su sveta odijela.

Sveto posuđe — rizničko blago

Premda je samostan u Krapini uvijek bio jedan od najsiromašnijih u Ladislavskoj provinciji, a i danas je takav, sačuvalo se u njemu razmjerno mnogo vrijednog crkvenog posuđa i ostalih predmeta za liturgijsku službu.

Pokaznice

1. **Pokaznica,** stara, renesansna, srebro, ručni rad i vrlo vrijedna. Visoka je 57 cm. Na vrhu ima kipić Majke Božje s Djetetom Isusom. Elegantnog je oblika s ovalnim podnožjem 20 x 26 cm i ukrašeno je s prikovanim

Renesansna pokaznica, 1680.

ukrasima. Ovalna sredina pokaznice ima vijenac zlatnih traka, na kojemu se nalazi manja ovalna kutijica s lunulom za hostiju. S prednje strane ta je kutijica ukrašena prikovanim srebrenim ružicama. Podnožje za lunulu je anđeoska glavica. Anđeoska glavica veže i vijenac pokaznice s držkom (nodusom), a jednako i gornji dio s kipićem Majke Božje. Profesor Szabo smatra, da je napravljena oko 1680. Širina vijenca je 26 cm.

2. **Pokaznica,** srebro, pozlaćena, barokna, ručni rad. Ima puncu: nRs, orao raširenih krila. Visoka je 52 cm. Završavala je križićem, koji je otkinut, ali postoji. Na razvedenom baroknom podnožju ovalna oblika 20 x 26 cm, a ornamentalno je izrađeno, stoji držak, koji nosi ovalni vijenac pokaznice širok 25 cm u obliku zlatnih traka. Na tom vijencu nalazi se drugi vijenac, srebrn, koji gore ima figuru anđelka i figuru Boga Oca, a sa svake strane po jednog pozlaćenog anđela, koji gledaju prema otvoru pokaznice kao poklonici Hostije. Ispod je postavljen simbol Duha Svetoga — golub. Treći vijenac je barokni okvir ostaklenog prostora s lunulom za Hostiju. Ostaklena su i vratašca sa stražnje strane. Tipični oblik barokne pokaznice 18. stoljeća, premda nije zapisano, kad je napravljena.

Kaleži

1. **Kalež,** srebro, pozlaćen, 20 cm visok, kupa 8 x 7,5 cm, ima utisnutu puncu MH i još jedan znak. Podnožje razvedeno okruglo — 15 cm. Ručni je rad i potječe iz početka 18. stoljeća. Na kupi su srebreni ukrasi s četiri ovalne pločice, na kojima su izrađeni simboli Kristove muke. Na nodusu ukras s jabukom, grozdom i kruškom. Podnožje je također ukrašeno — tri anđeoske glavice, a svaku zatvaraju po dva uzdignuta krila u ovalu. Između anđeoskih glava postavljena su tri ukrasa — voće: jabuka, grozd i kruška. Vrlo je lijep, uščuvan i vrijedan.

2. **Kalež,** srebro, pozlaćen, ručni rad, prva polovica 18. stoljeća. Kupa 9 x 9 cm, ukrašena — plodovi i cvijeće. Ukrašeno je i okruglo podnožje — 15 cm. Visina mu je 24 cm. Punce nema.

3. **Kalež,** srebro, pozlaćen, barokni, ručni rad. Visina mu je 25 cm. Kupa 9 x 9 cm, ukrašena. U tri rokaja smješteno: žito, grožđe, cvijeće. Jednaki ukrasi su na nodusu i na podnožju. Podnožje barokno, polomljene crte — 18 cm. Vrlo je lijep. Ima puncu IP. Upotrebljava se i nalazi se u sakristiji.

4. **Kalež,** srebro, pozlaćen i utisnuta je bečka punca s oznakom 13 (lota), križić u krugu i brojke 1767. Visok je 28 cm. Kupa 9 x 9 cm, a podnožje barokno razvedeno 26 cm. Elegantan je i ukrašen slikama u emajlu. Na ukrašenoj kupi su tri slike: Sveti Prokopije, opat, tjera đavla i latinski tekst: S. Procopius Abbas Patronus Regni Bohemiae (Sv. Prokopije, opat, zaštitnik Češkog kraljevstva); Sveti Prokopije na samrti i latinski tekst: Profetizat et moritur (Proriče i umire); Proglašenje svetim i latinski tekst: Sazave canonisatur (U Sazavi proglašen svetim).

Na podnožju su također tri slike:

a) Rođenje — S. Procopius nascitur (Sv. Prokopije se rađa).
b) Od kanonika postaje Benediktinac — Ex canonico fit Benedictinus.
c) Postaje benediktinski opat — Factus Abbas Benedictinorum.

Na rubu podnožja je ugravirano: Memento Benefactorum (Sjeti se dobročinitelja). S unutrašnje pak strane ugravirano: S. Brocopio — Brocopius F. F. Mjesto P-B, a znači: Svetom Prokopiju dao napraviti Prokopije.

U knjizi zabilježava što se godišnje novo nabavilo ili staro popravilo u samostanu (Liber constitutionum I) za godinu 1768. stoji zapisano: — Item Calix Solemnis cum Imaginibus ex Porczalan S. Procopii per Patrem Procopium procuratus. Dosljedno, ovaj kalež je za čašćenje Sv. Prokopija u Krapini preko svojih prijatelja (dobročinitelja) pribavio o. Prokopije Svoboda, ljekarnik, koji nije službovao u Krapini. Kalež je izrađen u Beču, kako to svjedoči punca, prigodom uspostavljenja oltara Sv. Prokopija. Izrađen je i poklonjen 1767., a zabilježen u samostanskoj knjizi 1768.

5. **Kalež,** kovina, pozlaćen, visina 27 cm. Kupa 9 x 10 cm. Podnožje okruglo — 14 cm. Barokni ukrasi. Na kupi su simboli Kristove muke. Na podnožju su simboli: vjera, ufanje i ljubav. Konac 18. stoljeća.

6. **Kalež,** kovina, pozlaćen, visina 26 cm. Kupa je 9 x 9 cm. Podnožje okruglo — 14 cm. Sličan je kaležu pod brojem 5, ali jednostavniji.

Moćnici

1. **Moćnik,** oblik pokaznice, napravljen je od kovine. Barokna je oblika. Oko kutijice za moći u sredini nalaze se tri vjenčića postavljeni jedan na drugoga. Visina mu je 30 cm, a širina 12 cm. Podnožje je ovalno 11 x 9,5 cm, ukrašeno s četiri rokaja. Ručni rad, a moći nema. Po zapisu iz knjige Liber constitutionum conv. Crap. iz 1775. doznajemo, da je o. Pacifik Veselko, gvardijan, nabavio moći Svete Katarine, zaštitnice crkve, a udovica Ana Marija Vukšić pribavila pokaznicu od kovine i pozlaćenu (Pro Reliquia hoc anno Roma acquisita S. Catharinae V. et M. ex munificentia Peritt. Dnae Viduae Annae Mariae de Vuksich factum Ostensorium ex metello et deauratum). Moćnik je dakle, Svete Katarine, nabavljen 1775. a dar je Ane Marije Vukšić.

2. **Moćnik Svetoga Križa,** oblik je pokaznice. Visina mu je 26 cm, a širina 13 cm. Napravljen je od kovine, posrebren i pozlaćen. Na ovalnom podnožju 11,5 x 9,5 cm, jednostavno izrezbarenu nalazi se držak, koji se razvija u ovalni vijenac pokaznice lijepo oblikovane s tri vijenca postavljena jedan iznad drugoga, a u trećemu je kutijica s česticom Sv. Križa. Okvir kutijice je ukrašen ovalnim vijencem ružica i pozlaćen. Ispod moći u kutijici je napisano: S. Crucis DNIC — to jest: Svetoga Križa Gospodina našega Isusa Krista.

Na donjem dijelu podnožja, koji se zatvara pločicom posrebrene kovine, nalazi se u Beču izdani list o vjerodostojnosti moći, a izdan je službeno 1790. Na tom je listu dodana rukom napisana obavijest: — 1795. Dono accepit P. Cajetanus Auker, a P. Urbano Szacherich Guardiano Carolostadiensi«. To jest: 1795. dobio na dar od o. Urbana Sačerića, gvardijana u Karlovcu, o. Kajeton Auker, koji je tada službovao u Zagrebu, pa je dao samostanu u Krapini. Moćnik je ručni rad i izrađen je u Beču, jer mu je autentičnost izdana u Beču 1790. Lijepo je djelo i vrijedno.

Ostali predmeti

Pacifikal, raspelo za blagoslove, srebro, pozlaćen. Raspelo ima raspon 16 x 19 cm i krakovi završavaju trolistom, na kojemu su pričvršćeni evanđelisti izrađeni od srebra. Na raspelu se još nalaze evanđelista Sv. Matej i Sv. Marko. Na donjem dijelu uz križ su postavljene dvije statue: Marija i Sv. Ivan. Na raspelu s druge strane su češki kamenovi plave boje u srebrenim kutijicama. Ostala su još samo dva na poprečnoj gredi raspela. U sredini se tu nalazi i glava jednog anđela. Površina cijelog pacifikala ukrašena je ornamentikom ručne izradbe. Podnožje je ovalno 13 x 11 cm.

Posudice za bolesnike — okruglog oblika, napravljene od srebra — 10 cm visoka s križem na vrhu. To su zapravo dvije posudice spojene u jednu. Na dnu donje posudice je utisnuta punca.

Posudice za popudbinu i sveto ulje, napravljene od kovine, ali zanimljivo izrađene. Podnožje je kao gotički izrađeno podnožje za raspelo i u njemu je posudica za bolesničko ulje. Na tome podnožju je i gotički križ i u sredini toga križa je posudica za hostiju. Vjerojatno pod konac prošloga stoljeća.

Svjetiljka, vječno svjetlo, srebro, ručni rad, 25 x 20 cm, 18. stoljeće.
Kanonske ploče, dvije u veličini 24 x 40 cm, lijepo izrađene i posrebrene, a srednja je 34 x 38 cm, također posrebrena. Nabavljene su 1846. Sačuvane su i vrijedno su djelo radi svoje izradbe.

9. Kip Bezgrješne na stupu pred crkvom

U oporučnom pismu Rozine Ratkaj, udovice Lasla Keglevića, naznačena je obaveza, po kojoj su njezin sin Petar Keglević i kći Terezija udata Homonay dužni »stup pred cirkvum Klostrenskum i statuu sverhu stupa B. D. Mariae... zezidati i postaviti vučine...«. I tako je došlo do izgradnje onoga pila s kipom Bezgrješne Djevice na njemu, a stup taj i danas još stoji ispred ulaza u samostan i crkvu na desnoj strani maloga travnatog proplanka. Podignut je početkom 18. stoljeća, a podigao ga je Petar Keglević, da ispuni testamentarnu obavezu svoje majke Rozine Ratkaj.

Lik Djevice je okrenut prema crkvi, a na podnožju stoji napisano: Bezgrješna Djevice, moli za nas. Osrednji je kiparski rad u kamenu. Vrijedan je radi svoje starine.

10. Kapela Svetoga Josipa na Vrbcu

Brijeg iznad samostana u Krapini i danas još zovu Josipovac ili njemački Josephberg, dok je njegovo izvorno i staro ime posve zaboravljeno. Zaboravilo se, da je to bio Vrboc ili Vrbec, Vrbovec, stari krapinski grad, po kojemu se onda i to brdo zvalo. Neobično je stoga za Zagorje, da se u srcu Zagorja jedno mjesto zove: Josipovac. I s pravom.

Razlog pak, da se Vrbec prozvao Josipovac, leži u tomu što se na vrh toga brijega nalazila kapela podignuta u čast Svetomu Josipu. I premda od te kapele danas gotovo nema ni spomena, potrebno je ipak sačuvati povijesne podatke o njenom postanku i trajanju.

Testament Rozine Ratkaj, iz 1681. određuje kao obavezu njezinu sinu Petru Keglević i kćerci Tereziji Homonay, da na Vrbcu podignu kapelu u čast Svetomu Josipu. Doslovno: — Zatim (ako bi ja tuliko ne živela) hoću da kapelicu ober Kloštra Krapinskoga na diku Sv. Jožefa... zezidati i postaviti vučine« (Ovjereni prepis testamenta — ASK 1681.).

Petar Keglević je 1703. namjeravao ostvariti želju svoje majke Rozine Ratkaj i sagraditi kapelu na Vrbcu. Sačuvano pismo o. Alekse Buzjakovića, provincijala Ladislavske provincije, napisano 2. 7. 1704. to potvrđuje. Rođeni Krapinščan o. Aleksa moli Petra Keglevića, da sa zagrebačkim biskupom, koji se nalazi u Varaždinu, uredi pitanje kapele Sv. Josipa na brdu iznad samostana u Krapini onako, kako se on prošle godine s njime u Popovcu dogovorio, te da obavijesti krapinskog gvardijana, što treba u tome da uradi (Lujo Savor, Regesti isprava iz Arhiva porodice Keglević, god. 1700 — 1853., Zbornik hist. instituta Jazu, Zgb 1954. Vol 1. K II, — 57, str. 271.).

Neposredno prije izgradnje spomenute kapele na Vrbcu provincijal o. Aleksa Buzjaković piše 27. 5. 1705. pismo Petru Kegleviću i zahvaljuje mu za brigu oko gradnje crkvice na brijegu u Krapini. Piše mu, da je u arhivu provincije naišao na originalan akt, prema kojemu je barun Franjo Keglević inkorporirao (pravno dao) franjevačkom samostanu brdašce nad samostanom, a ako je krapinski župnik položio prvi kamen za gradnju rečene crkvice Sv. Josipa, on će protiv toga prosvjedovati, jer se tim dira u prava samostana (J. Savor, Regesta — o. c. K II, — 87. str. 274.).

Iz sačuvanog izvornog prosvjednog pisma, koje je na dan blagoslova i postavljanja temeljnog kamena crkvice Sv. Josipa 22. lipnja 1705. napisao u Krapini o. Elzear Luchich kao generalni vizitator, a potpisao je prosvjed o. Ladislav Buchany Pavlin, koji je ovlaštenjem biskupa zagrebačkog Martina Brajkovića postavio temeljni kamen kapelice i prosvjed je odobrio, potpisom i pečatom potvrdio Petar Keglević, iz toga dokumenta je vidljivo:

1. Petar Keglević kao zakoniti utemeljitelj i zaštitnik samostana u Krapini odlučio je iz pobožnosti i radi zavjeta svoje majke Rozine Ratkay podići kapelu u čast Svetomu Josipu na brijegu iznad samostana, na zemljištu, koje su njegovi pretci dali i poklonili samostanu. On će tu kapelu sagraditi svojim troškom.

2. Nastao je spor, tko će u toj kapeli vršiti službu: Franjevci ili župnici u Krapini. Radi toga se dugo otezalo i postavljanjem temeljnoga kamna. Na lice mjesta je došao sam biskup zagrebački Martin Brajković. Sve je vidio vlastitim očima i dao je dopuštenje Petru Kegleviću da tu kapelu može ondje podići i sagraditi, a o. Ladislava Buchany, Pavlina, kao trećeu i nezainteresiranu osobu ovlastio je da blagoslovi temeljni kamen. I tako je stvar neodlučeno ostavio, hoće li kapelom upravljati Franjevci ili mjesni župnici.

3. Da se stvar s postavljanjem temeljnog kamena i s podizanjem kapele više ne otežе i da se ne sprečava ostvarenje tako svetoga djela na slavu Božju, Luchich o. Elzear, generalni vizitator i član Ladislavske provincije iz poštovanja prema Petru Kegleviću, zaštitniku krapinskoga samostana, pristaje na to podizanje kapele, ali želi, da se tom zgodom ponovo utvrdi:

a) Pristajemo na gradnju ove kapele, koja je na našemu zemljištu i ne prosvjedujemo u koliko ova kapela, podignuta na mjestu, gdje je stajalo naše Raspelo, bude povjerena trajno braći i ocima ovoga samostana neovisno o župniku i arhiđakonu.

b) U koliko to ne bude tako, prosvjedujemo pred gospodinom Keglevićem i pred o. Ladislavom Buhanyem, koji je blagoslovio temelji kamen, da ne pristajemo niti možemo pristati na gradnju te kapele na našemu zemljištu.

Kapela Svetoga Josipa na Vrbcu izgrađena je i dovršena 1707. A da su u njoj vršili službu Franjevci iz samostana u Krapini a ne krapinski župnici, svjedoči izjava o. Kerubina Dellamartina, koji kao provincijal 21. lipnja 1780. izjavljuje, da su Franjevci 70 godina upravljali tom kapelom.

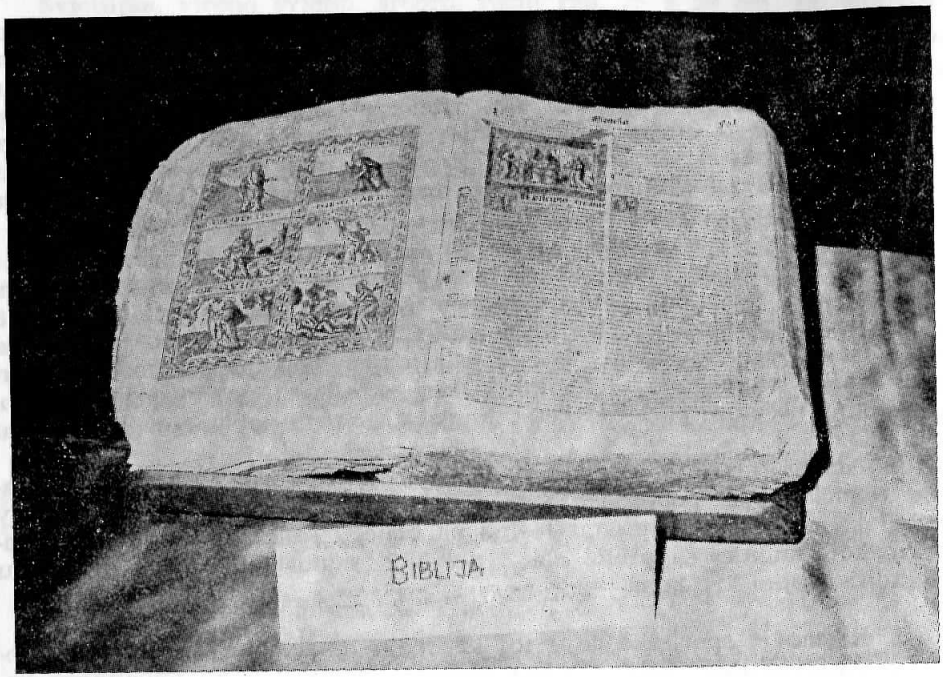

Joannes Jacobus Sacon, Biblija, tiskana u Lionu 1515.

Posavec o. Alojzije kao gvardijan u Krapini 1827. godine piše u povijesti krapinskog samostana: — Gore spomenuta kapela Svetoga Josipa je oko 1790. godine zapuštena tako, da danas (1827.) jedva neki trag postoji (Miscelanea I, Imago... str. 10. ASV).

Kao sigurno i povijesno utvrđeno o kapeli Sv. Josipa na Vrbcu zna se ovo:

1. Kapela Sv. Josipa na Vrbcu sagrađena je od 1705 — 1707. na zemljištu franjevačkog krapinskog samostana, gdje se prije nalazilo drveno Raspelo.

2. Sagradio ju je ban Petar Keglević po testamentarnom legatu svoje majke Rozine Ratkay Keglević, što ga je ostavila 1681. godine.

3. Kapelom su upravljali Franjevci iz samostana u Krapini, jer je podignuta na samostanskom zemljištu. Jednom je samo — 1771. — Ivan Dragovanić, izaslanik zagrebačkog arhiđakona, pokušao obaviti službeni pregled te kapele, ali je odustao, kad su mu samostanski oci pokazali protesno pismo (Sam. pov. 1771.).

4. U kapeli su bila tri oltara. Veliki oltar u čast Svetomu Josipu podigao je Petar Keglević. Drugi oltar je podignut u čast Majke Božje i na njemu je bio kip Majke Božje Celjske, što ga je iz Celja donio o. Aleksa Jelačić i na taj oltar postavio. Oltar je podigao i dao ga pozlatiti i obojiti

Nikola Bedeković 1762. Mnoge milosti što su ih vjernici primali po zagovoru Gospi Celjskoj upisivale su se u knjigu, koju je vodio i čuvao svečani propovjednik samostana u Krapini (Knjiga ta nije do sada pronađena). Treći pak oltar u toj kapeli u čast Svetoga Franje Ksaverskog nabavila je plemkinja Ana Marija Keglević rođena Pettaci 1769. godine.

5. Kapela je imala i kor, koji je 1731. dao napraviti o. Aleksa Jellačić, gvardijan. Isto tako i mali zvonik, u koji je 1751. o Mijo Mlinarić, gvardijan, smjestio jedno zvono. Majstor orgulja iz Graza Antun Rämer poklonio je kapeli Sv. Josipa nove orgulje 1766.

6. Kapela je 1791. postala ruševna, a razlog je bio u teškom materijalnom stanju samostana u Krapini, jer je car Josip II samostan u Krapini najprije dokinuo a onda na molbu krapinskih građana, zagorskih plemića i župnika ponovo uspostavio. Radi ratova s Turcima i Francuzima kroz 15 godina krapinski samostan je bio jako oštećen i borio se za puko svoje održanje, pa nije čudo, da je tada stradala i kapela Svetoga Josipa, izložena vjetrovima i vremenskim nepogodama. Godine 1827. kako svjedoči očevidac o. Alojzije Posavec, gvardijan u Krapini, bila je potpuno srušena.

7. Sjećanje na tu kapelu postoji, a čuvaju ga ona crkvena vrata samostanske krapinske crkve, što ispod tornja s ulice vode pod kor u crkvu. Na njima je uz monogram Sv. Josipa i godina 1707., kad je kapela na Vrbcu bila dovršena.

Kulturna djelatnost

1. Visoko franjevačko školstvo

Poznato je, da je Ladislavska provincija vjerna odredbama Reda posebnu brigu vodila za svoj svećenički i redovnički podmladak. Za lakše i uspješnije uzdržavanje klerika budućih svećenika Provincija je uz dva generalna studija u Zagrebu (1670.), Varaždinu (1700.) i kasnije u Pećuhu (1741.), redovito imala još dva ili tri provincijska studija filozofije, moralke i govorništva. Ovi provincijski studiji nisu bili vezani uz određeno mjesto nego su se po odredbi Uprave provincije mijenjali i održavali u onim samostanima, koji su imali materijalne mogućnosti brinuti se o prehrani klerika. Osposobljeni lektori filozofije, moralne teologije i govorništva namješteni su u određeni samostan provincijskog studija i predavali su određena gradiva filozofije, moralne teologije i govorništva klericima, kojih je bilo od 4 do 9 u takvom provincijskom studiju. Slušali su predavanja, polagali ispite i sudjelovali u javnim raspravama, koje su njihovi lektori na koncu određenih gradiva određivali za javnu raspravu. Uz latinski jezik studenti filozofije i teologije u Ladislavskoj provinciji morali su naučiti: hrvatski, mađarski i latinski jezik tako, da su na sva tri jezika mogli i propovijedati.

Provincijske tabule, u kojima je svake godine Uprava provincije određivala raspored osoblja i službi u pojedinim samostanima, pokazuju, da se i u krapinskom samostanu povremeno također održavao provincijski studij filozofije, moralne teologije, govorništva i novicijat.

Radi kulturnog značaja za povijest grada Krapine vrijedno je iznijeti sačuvane izvorne podatke o visokom školstvu Ladislavske provincije u krapinskom samostanu.

Studij filozofije

1685 — 1686. lektor: o. Maksimilijan (Đuro) **Sedlmayr,** Bavarac. Rođen 1653., obučen u Remetincu 1675/76., svećenik 1678. Umro je 1724. u Križevcima.

1706 — 1707. lektor: o. Aleksa (Adam) **Pucz,** plemić, Slavonac. Rođen je 1670., obučen u Ormožu 1685/86., svećenik 1694. Umro je 10. 4. 1731. u Varaždinu.

1717. — lektor: o. Danijel **Klucsarich** (Klučarić Nikola), Međimurac iz Subotice. Rođen je 1688., obučen u Ormožu 1706/1707., svećenik 1712. Umro je 13. 11. 1732. u Ormožu.

1729. — lektor: o. Arsenije **Csaklecz** (Čaklec Stjepan), iz Varaždina. Rođen je 17. 12. 1699., obučen 1717/18. u Križevcima, svećenik 1724. Umro je 19. 2. 1755. u Kloštru Ivaniću.

1731 — 1732. lektor: o. Franjo (Pavao) **Rogecz,** iz Varaždina. Rođen je 16. 1. 1705., obučen 1722/23. u Križevcima, svećenik 1728. Umro je 6. 6. 1763. u Varaždinu.

1733 — 1735. lektor: o. Ambrozije (Andrija) **Kovacsich** (Kovačić) iz Varaždina. Rođen je 31. 10. 1707., obučen 1725/26. u Križevcima, svećenik 1731. Umro je 20. 12. 1740. u Zagrebu.

1734. — lektor: o. Josip **Brandenberg,** (Vilim), plemić, Štajerac iz Luttenberga. Rođen je 15. 1. 1704., obučen 1723/24. u Križevcima, svećenik 1728. Umro je 20. 9. 1767. u Ormožu.

1737 — 1738. lektor: o. Nikola **Fucsek** (Fuček), iz Krapine. Rođen je 22. 9. 1709., obučen 1727/28. u Križevcima, svećenik 1734. Umro je 11. 3. 1760. u Varaždinu.

1742 — 1743. lektor: o. Kajetan **Hierl,** Bavarac. Rođen je 19. 7. 1711., obučen 1731/32. u Remetincu, svećenik 1735. Umro je 10. 4. 1756. u Sigetu.

1746 — 1747. lektori: o. Romuald (Pavao) **Kovacsich,** (Kovačić), iz Varaždina. Rođen je 27. 1. 1707., obučen 1723/24. u Križevcima, svećenik 1730. Umro je 2. 2. 1760. u Varaždinu.
o. Petar **Hennecz.**

1753. — lektor: o. Maksim (Ivan) **Göller,** iz Češke. Rođen je 16. 8. 1719., obučen 1743/44. u Ivaniću, svećenik 1748. Umro je 14. 4. 1785. u M. Gjudu.

(8 klerika)

1758. — lektori: o. Petar **Henecz** i o. Fabijan **Szovar.**

1778 — 1779. lektor: o. Sabin (Ivan) **Szekovanics,** iz Varaždina. Rođen je 26. 11. 1748., obučen 1765/66. u Krapini, svećenik 1772. Umro je 26. 1. 1815. u Čakovcu.

1780 — 1781. lektor: o. Rudolf (Toma) **Rohonczi,** Mađar iz Uifala. Rođen je 2. 1. 1744., obučen 1763/64. u Križevcima, svećenik 1769. Umro je 14. 9. 1817. u Siklošu.

1782 — 1783. lektor: o. Iv. Kapistran (Stjepan) **Vadschedl,** iz Virovitice. Rođen je 26. 12. 1752., obučen 1772/73. u Ormožu, svećenik 1777. Umro je 3. 11. 1801. kao kapelan u Guščerovcu.

Studij moralne teologije

1687. — lektor: o. Maksimilijan **Zedlmayr.**

1705. — lektor: o. Ivan Kapistran (Mihael) **Turkovics,** Međimurac. Rođen je 1673., obučen 1691/92. u Zagrebu, svećenik 1696. Umro je 22. 9. 1713. u Varaždinu.

1706 — 1707. lektor: o. Aleksa **Pucz.**

1713 — 1714. lektor: o. Aleksa **Pucz.**

1727. — lektor: o. Ivan Kapistran (Petar) **Beszediczek** (Besedičcek), Hrvat iz Prekomurja. Rođen je 1690., obučen 1714/15. u Varaždinu, svećenik 1720. Umro je 16. 4. 1730. u Đurđevcu.

1744. — lektor: o. Kajetan **Hierl.**

1745. — lektor: o. Aleksa (Đuro) **Prettinger,** iz Ptuja. Rođen je 19. 3. 1712., obučen 1730/31. u Ivaniću, svećenik 1735. Umro je 31. 3. 1767. u Varaždinu.

Studij Govorništva

1774. — lektor: o. Berard (Josip) **Farkassich** (Farkašić) iz Đurđevca. Rođen je 7. 3. 1745., obučen 1762/63. u Križevcima, svećenik 1768. Umro je 23. 6. 1784. u Zagrebu.

1775. — lektor: o. Bartol (Josip) **Novosel,** iz Čakovca. Rođen je 9. 1. 1747., obučen 1763/64. u Ormožu, svećenik 1771. Umro je 25. 11. 1779. u Virovitici.

Novicijat

1723. magister: o. Josip **Zetcher.**

1725. magister: o. Antun Horvat.

1736. magister: o. Leopold Blažić.

1759-61. magister: o. Anđeo Jagatić.

1762-65. magister: o. Vjenceslav Szklenszky

1766. magister: o. Anaklet Payr.

1827. magister: o. Grga Gjurasz.

1828-30. magister: o. Alojzije Posavec.

2. Franjevac — učitelj na pučkoj školi

Po zapisu kanonika arhiđakona zagorskog doznajemo, da je za župnika Martina Kruharića njegov kapelan Nikola Fabijančić kao »logicus absolutus« poučavao dječake u Krapini čitanju i pisanju i u latinskom jeziku. Bilo je to 1665. godine. Plaća mu je bila od svakog dječaka 1 forint godišnje i besplatna hrana kod župnika. Kao naknadu za to župnik je imao općinski mlin (Dr Ortner, o. c. str. 99. i 137.).

U 18. stoljeću Krapina ima već oblikovanu pučku školu prema propisima Marije Terezije i Josipa II. Nas ta škola ovdje zanima u toliko, što je u nestašici obrazovanih učitelja za pučke škole službu učitelja u Krapini od 1783. — 1786. vršio član Ladislavske provincije o. Andrija **Wiziak**, svećenik — franjevac. Rođen je u Ormožu, Štajerac, krsno ime Mihael. Rodio se 13. 7. 1754., obučen 1772/73. u Križevcima, svećenik je postao 1778. Završio je preparandiju u Zagrebu 1782 i postao učitelj u Krapini 1783. Umro je 30. 5. 1791. u Krapini.

Za vršenje učiteljske službe u Krapini primao je samostan godišnje 50 forinti, a uz to »stanovite knjige za navuk, škornje (čizme), derva u klošter za njegovu peć i nagrade (praemium), kotere dobro vučećim on delil bi« (Ortner, o. c. str. 100.).

Poznato je da od 1812. u Krapini postoji i niža gimnazija, jer se spominje u zapisniku vrhovnog ravnateljstva od 30. 4. 1817. (Cuvaj, Povijest školstva, Zgb 1907. I knjiga, str. 718.). Šišić navodi, da je gradska uprava u Krapini tražila, da bi Franjevci preuzeli i službu profesora na toj gimnaziji, pa čak i to da bi se ona u samostanu smjestila (F. Šišić, Školovanje Lj. Gaja u Domovini, Hrvatsko Kolo, XIX, str. 57.). Lijepa nagađanja, ali pisanih dokaza u samostanu nema!

3. Szklenszky o. Vjenceslav

U napisu: »Školovanje Ljudevita Gaja u Domovini« Ferdo Šišić piše: »Baš nekako oko tog vremena naišao je Gaj u knjižnicu krapinskoga franjevačkog samostana na već spomenuti rukopis Oca Sklenskoga, a sadržavao je nakratko povijest Krapine. Gaj ga je u prvi kraj jamačno prepisao, a onda se s tim prijepisom vratio u Varaždin. Nigdje nije u rukopisu bilo ubilježeno ime njegova autora, no Gaj ga — kako čusmo — zove u svojoj »Antobiografiji«. Otac Sklenski, očito rodom Čeh, o kojem inače ne znamo baš ništa« (Hrvatsko Kolo, XIX, str. 69.).

No, da ovo ne znamo baš ništa ne ostane i dalje u tami i zaboravi prošlosti, treba osvijetliti lik vrlo učenoga i vrijednog Franjevca oca Vjenceslava Szklenszkog, jer je njegove povijesne rukopise Ljudevit Gaj uzeo iz samostanske knjižice u Krapini i oni se danas kao rukopisi iz Gajeve knjižice čuvaju u Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

Szklenszky o. Vjenceslav, rođen je 10. travnja 1732. u Nové Mesto na Morave. Na krstu je dobio ime Franjo, a u Redu Vjenceslav. Majka mu se prezivala Kreisky, a po narodnosti je Moravac. Kao svršeni retor (gimnazijalac) stupio je u novicijat Ladislavske provincije 8. rujna 1751. u Ormožu, gdje je ta Provincija imala svoj samostan, i za godinu dana — 8. rujna 1752. zavjetovan je. Studij filozofije slušao je i završio u Kanjiži, a teologiju u Varaždinu do 1758. Svoju mladu Misu kao svećenik rekao je 9. svibnja 1756. u Varaždinu. Bio je glazben i svirao je orgulje, jer mu je u novicijatu bio učitelj orguljanja vrstan učitelj o. Vjenceslav Valenta, također Čeh. Službu orguljaša vršio je kao student - svećenik 1758. u Varaždinu (cantor et organista), a kao učitelj novaka 1762-63. bio je orguljaš u Krapini.

Radi svoje nadarenosti i sposobnosti natjecao se 26. svibnja 1761. u Virovitici za lektora filozofije i na tom vrlo strogom ispitu dobio najblistaviju ocjenu 59 punkta i kao takav 1761. postao lektor filozofije na Provincijskom studiju u Velikoj Kanjiži i predavao cijeli kurzus filozofije od 2 godine. (Mon II, str. 151. i 161.).

Godine 1763. — 1766. je učitelj novaka u Krapini.

Za katedru teologije natjecao se u Varaždinu 21. lipnja 1764. i završio taj ispit s 53 punkta (Mon II, str. 176.), što mu je među najboljima davalo pravo predavanja na generalnim studijima teologije.

Na generalnom studiju 2. klase predaje u Pečuhu kao lektor teologije 1766. i ostaje ondje do 1768. (Mon II, str. 204. i 215.). Godine 1768. prelazi na generalni studij 1. klase i predaje teologiju u Zagrebu od 1768. do 1775., kad postaje zagrebački gvardijan (Mon II, str. 223. i 307.). Budući da je punih deset godina predavao teologiju na generalnom studiju (lector decenalis). Uprava provincije mu je 1775. ishodila od generala Reda naslov lektora jubilarca (lector iubilatus), Mon II, str. 312.

Od 1775. — 1777. je zagrebački gvardijan.

Na provincijskom Kapitulu 1777. izabran je za kustosa, to jest zamjenika o. Kerubina Dellamartina provincijala i kao takav službuje u Krapini do 1780. (Mon II, str. 320.). Bavi se studijem povijesti i piše svoje povijesne knjige, rukopise, koje ćemo kasnije navesti.

Preostali dio svoga života od 1780. — 1790. provodi u Čakovcu, gdje 1. prosinca 1790. i umire (Mon II, str. 357. i Matricula Prov. S. Lad., str. 493.).

Sačuvani povijesni rukopisi o. Vjenceslava Szklenszkog

1. **Szklenszky** o. Vjenceslav, Historia de regnis Croatiae, Dalmatiae et Sclavoniae cum additamento de regnis Bosnae, Serviae et Bulgariae, Krapina 1789.
   Papir, 19 x 12,7 cm, 536 stranica, latinska kurziva, autograf, ukoričeno u kartonske korice presvučene sivim papirom.
   Nalazi se u Sveučilišnoj knjižnici: R 3075.
2. **Szklenszky** o. Vjenceslav, Compendium historicum, Krapina 1777. Papir, 11,4 x 17,4 cm, str. XII-292., latinska kurziva, autograf, tvrdo uvezano u smeđe, kožnate korice, na slobodnoj stranici uveza prednjih korica napis: »Compendium Historicum Crapinae Compilatum anno 1777. per P. Wenceslaum Szklenszky, Lect.

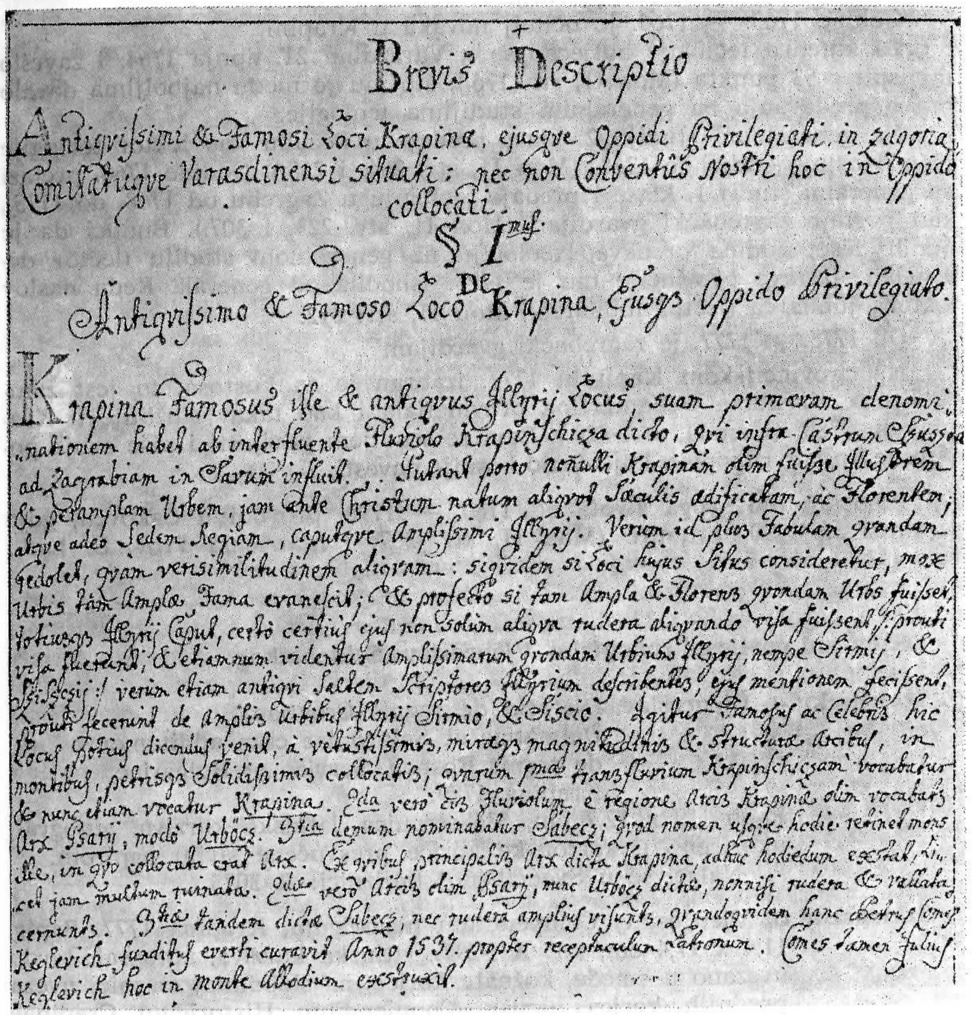
Brevis Descriptio
Antiquissimi & Famosi Loci Krapinae, ejusque Oppidi Privilegiati, in Zagoria Comitatuque Varasdinensi situati: nec non Conventus Nostri hoc in Oppido collocati.
§ Imus.
De Antiquissimo & Famoso Loco Krapina, Ejusque Oppido Privilegiato.
Krapina Famosus ille & antiquus Illyrii Locus suam primaevam denominationem habet ab interfluente Fluviolo Krapinschicza dicto, qui infra Castrum Chussoi ad Zagrabiam in Savum influit.

o. Vjenceslav Szklensky, početak njegova spisa o Krapini

Jubilatum et Provinciae Custodem actualem«, a na hrptu: »Comped. Histori.«

Nalazi se u Sveučilišnoj knjižici: R 3101.

3. **Szklenszky** o. Vjenceslav, Brevis descriptio loci Krapina ejusque oppidi nec non conventus Franciscanorum in hoc oppido collocati, Krapina 1779.

Papir, 21 x 33,2 cm, listova 20, latinska kurziva, autograf, neuvezano. Szklenszky je napisao 11 i pol stranica, a ostalo o. Fortunat Pintarić, gvardijan u Krapini.

Nalazi se u Sveučilišnoj knjižici: R 4419.

4. **Szklenszky** o. Vjenceslav, Historia ecclesiastica I. — 1789.

Papir, 19 x 15,5 cm, stranica (6) + 498, latinska kurziva, autograf, uvez u sive kartonske korice.

Nalazi se u samostanskom arhivu u Varaždinu pod oznakom: Rukopisi (f 57) — 36.

5. **Szklenszky** o. Vjenceslav, Historia ecclesiastica II. — 1789.

Papir, 19 x 15,5 cm, stranica (2) + 450, latinska kurziva, autograf, uvez u sive kartonske korice.

Nalazi se u samostanskom arhivu u Varaždinu pod oznakom: Rukopisi (f 57) — 37.

6. **Szklenszky** o. Vjenceslav, Historia Hungariae, Transylvaniae, Galliciae et Lodomeriae.

Papir, 19,3 x 13,2 cm, stranica (2) + 440, latinska kurziva, autograf, uvez u kartonske korice sive boje.

Nalazi se u samostanskom arhivu u Varaždinu pod oznakom: Rukopisi (f 62) — 35.

Teološki rukopisi o. Vjenceslava Szklenszkog

1. **Szklenszky** P. Wenceslaus, Cursus theologicus complectens tractatus VIII.

I De creatione mundi
II De incarnatione et SS. invocatione
III De incomprehensibili Mysterio SSae Trinitatis
IV De verbo Dei scripto
V De verbo Dei tradito
VI De Providentia Dei
VII De legibus
VIII De virtutibus theologicis

Terminavi compositione 30. martii 1769. Sastavljanje ovih predavanja završio je 30. ožujka 1769. Predavao je u Zagrebu na generalnom studiju 1. klase od 1768-69.

Veliki format, 33,8 x 21,1 cm, papir, latinska kurziva, autograf, kartonske korice sive boje, str. 522.

Nalazi se u arhivu samostana u Čakovcu pod oznakom — rukopisi: — 11.

2. **Szklenszky** P. Wenceslaus, De sacramentis in genere et in Specie, Zagreb 1770. — 1775.
Papir, 31 x 20,1 cm, latinska kurziva, autograf, uvez oštećen, prva dva lista odvojena, a ostala samo posljednja korica, str. 540.
Čuva se u arhivu samostana u Čakovcu pod oznakom, rukopisi: — 12.

3. **Szklenszky** P. Wenceslaus, De poenitentia, De extrema unctione, Zagreb 8. XI. 1773.
Prepisao predavanja Szklenszkog, fra Konstantin Šantek, Hrvat iz Remetinca, 1 godine teolog u Zagrebu. U istoj knjizi je i traktat »De Deo incarnato« od o. Kerubina Dellamartina.
Papir, 31,8 x 19,7 cm, latinska kurziva, uvoz u tvrde kartonske korice, hrbat i uglovi u kožu.
Nalazi se u arhivu samostana u Čakovcu pod oznakom rukopisi: — 13.

4. **Szklenszky** P. Wenceslaus, De Ecclesia Christi, De pontifice romano et conciliis.
Nalazi se zajedno s rukopisom o. Kerubina Dellamartina od 289 — 599. stranice. Prepis nekog slušača teologije.
Papir, 31,8 x 19,7 cm, latinska kurziva, uvez u tvrde kartonske
Nalazi se u samostanskom čakovačkom arhivu pod oznakom: rukopisi — 14.

5. **Szklenszky** P. Wenceslaus, De primio principio, 1787.
Papir, 19 x 14 cm, autograf, latinska kurziva, uvezano u korice sive boje, ima 425 stranica. Potpuno priređeno za tisak.
Nalazi se u arhivu samostana u Virovitici pod oznakom: rukopisi (M 1 10) — 7.

6. **Szklenszky** P. Wenceslaus, Clavis ad intelligendam S. Scripturam, 1788.
Papir, 18,5 x 12,5 cm, str. (8) +508, latinska kurziva, uvezano u kožu. I ovo je izvorni rukopis priređen za tisak.

Povijesni i teološki rukopisi o. Vjenceslava Szklenszkog svjedoče, da je njihov pisac bio vrlo zauzet i marljiv Franjevac. Daju obilje građe za studij i vrednovanje sačuvanih rukopisa Szklenszkog kao teologa i kao povjesničara. I premda sam spomenute rukopise spomenuo djelomično i u monografijama: »Virovitica i Franjevci«, 1977. i u »Čakovec i Franjevci«, 1978., pa u »Djelovanje Franjevaca u Varaždinu« 1979., potrebno je ipak, da se upravo u ovoj monografiji dade potpuno gradivo o ocu Vjenceslavu Szklenszkom, jer je svoje povijesne rukopise napisao upravo u Krapini.

4. Samostanska ljekarna i braća ranarnici

Jedan vrlo koristan vid kulturnog djelovanja franjevačke braće pomoćnika u krapinskom samostanu bila je služba ranarnika i ljekarnika.

Prema do sada nepoznatim podacima u krapinskom su samostanu go-

tovo u neprekinutom redoslijedu vršili ranarničku službu mnogi Franjevci — braća pomoćnici, koji su svi od reda i stupili u Franjevački red kao ranarnici. Možemo ih pratiti od 1730. do 1780.

Ladislavska provincija je upravo u tome razdoblju imala preko pedeset braće ranarnika i ljekarnika i zato je Uprava provincije mogla uspješno voditi brigu, da u samostanima studija i novicijata bude mala kućna ljekarna i osposobljen brat ranarnik i ljekarnik. Kako se i u krapinskom samostanu od 1730. do 1783. održavao Provincijski studij bilo filozofije, moralne teologije i govorništva, a devet godina i novicijat, postojala je u samostanu mala kućna ljekarna i brat ranarnik na službu mladoj braći. Zapis kućne povijesti 1751. izričito spominje takvu ljekarnu kao »apotheca domestica«, a 1761. se navodi, da je o. Mijo Mlinarić, gvardijan za tu ljekarnu nabavio ormar za smještaj lijekova, dok se u 1772. godini kaže, da je za lijekove utrošeno 17 forinti. Uz ljekarnu je postojala i bolnička soba, jer se bilježi podatak, da su 1771. popravljeni i obojeni prozori u bolnici (Origo conv. Krapinensis u Kronici od 1914. god.). Sve to potvrđuje i Izvještaj o. Kerubina Pehma, gvardijana u Krapini, napisan 1. lipnja 1784., koji u prijevodu glasi:

— U ovome samostanu je bila kućna apoteka (Apothecula domestica), ali radi smrti brata ranarnika i radi pomanjkanja drugog brata, koji bi mogo dostajati, stoji s djelomično praznim posudama a djelomično s unišenim materijalima i lijekovima te za to nitko više ništa ne bi htio platiti (ASK, 1784.).

I premda je brat ranarnik u samostanu radio prvenstveno za bolesnu braću, nema sumnje, da je rado pomagao i bolesnim građanima, jer takvu pomoć Uprava provincije nije branila, ako se radilo o siromasima i samostanskim dobročiniteljima. Postoji naime zapis odredbe Uprave provincije iz 1752., gdje se u sporu radi davanja lijekova samostanskog ljekarnika u Pećuhu, pa ga je gradski ljekarnik tužio, spor tako rješava, da i u buduće samostanski ljekarnik može davati lijekove siromasima i samostanskim dobročiniteljima, ali bez ikakve naplate (Mon II, str. 95,5). Rješenje je vrijedilo za sve samostanske kuće, u kojima su postojala kućne ljekarne i braća ranarnici. Dosljedno i za samostan u Krapini.

U krapinskom samostanu su djelovali kao ranarnici:

1730. — Thalwiser brat Kapistran — 25. 12. 1730. u Krapini i umro.
1731. — Mausser brat Bartol, chyr — 30. 7. 1731. u Krapini i umro.
1732-34. — Kramhöller brat Kazimir, chyr.
1736-39. — Schmidt brat Antun, chyr.
1742-45. — Artener brat Mihael, chyr.
1750-51. — Vendt brat Damjan, apoth.
1758-61. — Schmidt brat Antun, chyr.
1762-67. — Glasner brat Luka, chyr.
1767-68. — Dettl brat Firmin, chyr. (+ 3. 12. 1768. u Krapini).
1769-71. — Berger brat Remigije, chyr.
1772. — Simon brat Nikola, chyr.
1775-80. — Berger brat Remigije, chyr. (+ 17. 1. 1780. u Krapini).
1780. — Simon brat Nikola, chyr.

Brat Remigije Berger je posljednji ranarnik u krapinskom samostanu. Njegovom smrću prestaje ta služba u Krapini, jer Provincija nema više dovoljno braće ranarnika, a od 1783. car Josip II, dokida sve redovničke škole, pa su preostala i osposobljena braća ljekarnici i ranarnici vodili samostanske ljekarne u Virovitici, Ivaniću, Križevcima i u Segezdu (Ugarska).

5. Arhiv i knjižnica

Sačuvana arhivska građa samostana u Krapini je sređena. Povelje, ovjereni prijepisi, kojih ima lijepi broj iz 17., 18. i 19. stoljeća, sav taj materijal je složen od najstarijih prema najmlađima i pohranjen u zato namijenjenu arhivsku kutiju. Regestum bi se mogao lagano napraviti, ali je arhivna ostavština i bez toga upotrebljiva. Ostala arhivska građa u obliku samostanskih knjiga, u koliko je sačuvana, pohranjena je također u prikladne kutije za arhivsku građu i njome se može služiti.

Knjižnica nije velika, ali je dobro smještena u prozračnu sobu u zapadnom traktu samostana. Oblikovana je postepeno od 1750. godine. Ima priličan fond starih knjiga iz 18. stoljeća. Posjeduje Bibliju Ivana Jakova Sacon, tiskanu 1515. u Lionu.

Djelomični katalog današnje knjižnice načinio je 1925. godine profesor dr Maksimilijan Lach, dok je za vrijeme o. Landulfa Lacha, provodio praznike u krapinskom samostanu. Knjige su složene po veličini i ne bi trebalo mnogo truda, da se knjižnica sredi i učini pristupačnom i korisnom.

6. Kulturna ostavština

Sačuvane slike

U katu samostana, gdje danas stanuju samostanska braća u Krapini, nalazi se nekoliko starih slika, nepoznatih slikara iz 18. stoljeća.

1. **Bezgrješno Začeće,** ulje na platnu, 82 x 24 cm, novijeg datuma i dobro sačuvana.

2. **Bezgrješno Začeće,** ulje na platnu, 65 x 38 cm, jednostavan drveni okvir, barokna 18. stoljeće.

3. **Žalosna Gospa,** ulje na platnu, 52 x 44 cm, 19. stoljeće.

4. **Mali Isus** stavlja vijenac ruža na glavu Sv. Josipu, ulje na platnu, 66 x 53 cm, drveni okvir, svježe boje, barok 18. stoljeće.

5. **Žalosna Gospa,** ulje na platnu, 68 x 58 cm, uščuvana.

6. **Sveti Petar Regalat,** ulje na platnu, 145 x 100 cm, bez rame. Sliku je 1747. nabavio o. Leopold Blažić i postavio u crkvu. Dobro je uščuvana, lijepa, možda je djelo brata Izaije Gassera, koji je tada djelatan.

7. **Četvrta postaja Križnog puta,** ulje na platnu, rama crna, 88 x 68 cm, vjerojatno iz crkve, 18. stoljeće, uščuvana, slikar nepoznat.

8. **Sveti Josip s Djetetom Isusom,** ulje na daski, 18. stoljeće, rama drvena.

9. **Sveti Prokopije,** ulje na platnu, 135 x 92 cm, oltarna slika, pozlaćena rama, do 1904. nalazila se na oltaru Svetog Prokopija. Slikar nepoznat, a naslikana 1765.

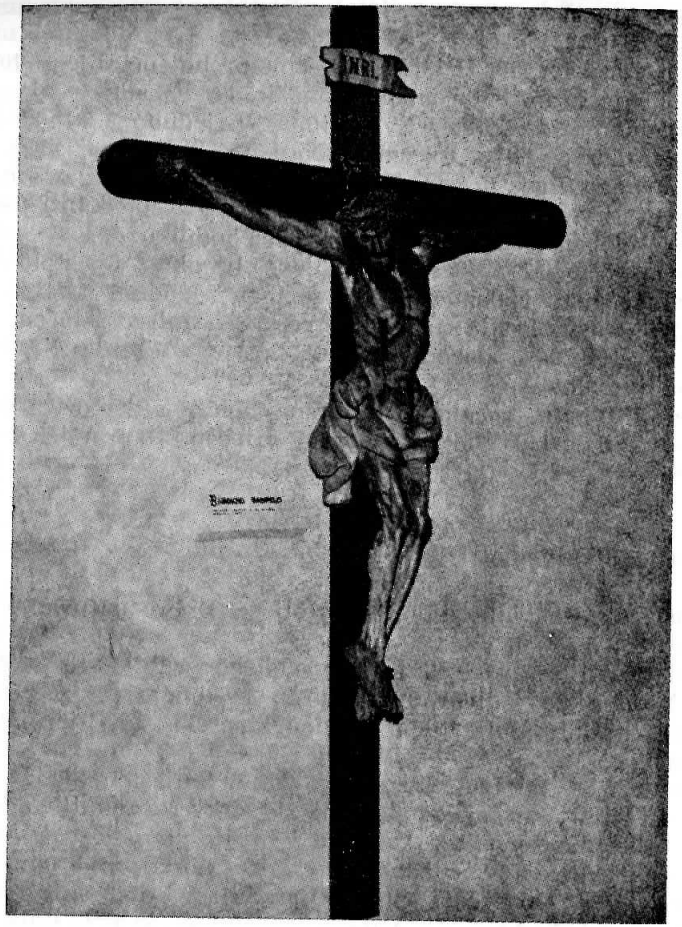

Raspelo u samostanskom hodniku, 18. st.

10. **Ana Marija Keglević Erdödy,** utemeljiteljica samostana u Krapini, ulje na platnu, 70 x 58 cm, u jednostavnoj crnoj rami, nalazi se u samostanskoj blagovaonici. Sliku je nabavio 1746. o. Leopold Blažić, gvardijan i smjestio u staroj blagovaonici.

11. **Franjo Keglević,** osnivač samostana u Krapini, ulje na platnu, 80 x 52 cm, u jednostavnoj crnoj rami, nalazi se u samostanskoj blagovaonici. Sliku je nabavio 1746. o. Leopold Blažić, gvardijan i smjestio u staroj blagovaonici.

12. **Sveta Katarina,** ulje na platnu, veliki format, oltarna slika velikog oltara, djelo krapinskog slikara Lovre Sirnika iz 1905. Nalazi se u crkvi pod korom.

13. **Žalosna Gospa,** ulje na platnu, na malom oltaru pod korom u crkvi, djelo Lovre Sirnika iz 1907.

Raspela i kipovi

1. **Veliko Raspelo,** drvo, 135 x 128 cm, prebojeno, lijepo barokno, 18. stoljeće, kipar nepoznat ali dobar. Nalazilo se nekada u blagovaonici, a sada na zapadnom zidu kapele Sv. Antuna. Vrijedno.
2. **Raspelo,** drvo, 88 x 85 cm, prebojeno, barokno i vrlo lijepo, 18. stoljeće ,kipar nepoznat, dobar. Nalazi se na hodniku uz crkvu.
3. **Raspelo,** drvo, 60 x 56 cm, prebojeno, barokno, dobro uščuvano, 18. stoljeće, kipar dobar, nepoznat. Nalazi se na hodniku.
4. **Raspelo,** drvo, 52 x 50 cm, prebojeno, barokno, 18. stoljeće, oštećene noge, kipar nepoznat. Nalazi se na stepeništu zapadnog trakta.
5. **Sveti Ljudevit,** kralj, zaštitnik Trećeg reda, drvo, 146 cm, prebojeno, a izvorno posrebren i pozlaćen. Bio na oltaru Sv. Franje. Kipar nepoznat, 1765. godina i malo oštećen.
6. **Sveta Elizabeta,** kneginja, zaštitnica Trećeg reda, drvo, prebojen, ispod srebro i zlato, 142 cm visok, malo oštećen. Napravljen za oltar Sv. Franje 1765.

Neki vrijedni predmeti

1. **Ormar,** ukrašen intarzijom, 18. stoljeće. Dobro uščuvan i vrlo vrijedna izradba.
2. **Stari ormari** za spremanje samostanskog rublja, 18. stoljeće, s natpisima. Vrijedan kao jedinstveno sačuvan predmet iz toga vremena.
3. **Golub** — Duh Sveti, lijepo izrađen kiparski rad. Vjerojatno sa stare propovjedaonice.
4. **Stara ura** — na hodniku prvoga kata. Smještena je u duguljastom ormaru, koji je pričvršćen uz sjeverni zid crkve. Zanimljivo je oblikovan gornji dio ure, gdje se nalaze kazaljke i brojčanik za oznaku sati. Brojčanik su tri koncentrično naslikana kruga. Na vanjskom krugu su rimskim brojkama od 1 do 12 označeni satovi. U srednjem krugu su označene četvrti sati brojkama od 1 do 4. U malom središnjem krugu, koji je ukrašen naslikanim ružicama stoji latinski tekst:

— Serius aut ocius metam properamus ad unam.
— Kasnije ili prije žurimo k jednome cilju!

Na ravnoj plohi brojčanika u kutovima naslikane su slike koje predočuju četiri posljednje stvari svakoga čovjeka: desno dolje — smrt, gore — sud, lijevo dolje — pakao, gore — nebo.

Ura potječe iz 18. stoljeća.

7. Sredstva za uzdržavanje samostanske braće

U samostanu je u 18. stoljeću redovito bilo preko dvadeset redovnika — svećenika, braće pomoćnika, a vrlo često i braće klerika. I premda se živjelo siromašno i skromno, u samostanu su bila dosta velika sredstva za uzdržavanje samostanaca. Vjerni svome Utemeljitelju Franjevci u Krapini su se uzdržavali svojim pastoralnim radom i doprinosima vjernika.

Na samostanskom su dvorištu imali štalu za 4 konja i za 4 krave. Imali su tu i kućicu za samostanskog slugu.

Uz samostan je vrt, zidom ograđen, u kojemu su braća obrađivala povrtnjak i prostrani voćnjak prema jugozapadu i jugoistoku. Voćnjak — šljivik i travnjak — imali su i prema Krapinici.

Iznad vrta su obrađivali tri jutra oranice treće klase i sijali zob i proso. Na brdu Vrbecu, gdje je bila kapela Sv. Josipa, bila je ispaša za krave, jer je bilo zemljište kamenito.

Na velikom krapinskom polju samostan je uživao livadu, što je samostanu 1711., kao legat za služenje svetih Misa dao Petar Keglević, a veličina je livade označena načinom 18. stoljeća — 15 kosaca. Bila je dosta velika.

Samostan je kod različitih privatnika imao pohranjen novac misnih zaklada u visini od 10.350 forinti od čega je godišnje dobivao kamate od 517,30 forinti za odslužene Mise.

Uz to je imao i legate za uzdržavanje svjetiljaka uljem u crkvi — u svemu 1900 forinti, što je pohranjeno kod privatnika uz 5% kamata godišnje donosilo 113 forinti kamata.

U svemu je samostan za zakladne Mise i za ulje imao 12.750 forinti i dobivao godišnje 642,30 forinti kamata u korist uzdržavanja samostanske braće.

Za služenje svetih Misa godišnje je primao 580,48 forinti, a 10 forinti za zvonjenje kod ukopa godišnje. Učitelj na školi primao je 50 forinti godišnje. Gospodstvo obitelji Keglević kao osnivač samostana u novcu nije davalo ništa, ali je zato davalo samostanu godišnje drvo za ogrjev u vrijednosti od 350 forinti.

Samostan je godišnje dobivao od vjernika 669 urna vina. Urna je 24 litre — znači, dobivao je 27 i pol hektolitara vina.

Prošnjom je dobivao 9 metri maslaca. U Štajerskoj pak godišnje 356 mjerova žita.

Godišnje je klao 7 bravaca. Dobivao od naroda kokoši, guske, piliće, jaja, sira, sijena i slame.

Sve to pretvoreno u novčanu vrijednost i potrošeno u samostanu iznosi 3221,54 forinti.

Ako se uzme da 1784. kad je napisan ovaj izvještaj u samostanu boravi 16 svećenika i 4 brata pomoćnika — u svemu 20 redovnika, a godišnje uzdržavanje za svakog pojedinca iznosi 200 forinti — zajedno 4000 forinti, pa se doda oko 400 forinti godišnje za uzdržavanje samostanske i crkvene zgrade i ostalih potreba, krapinski samostan godišnje troši: 4591 forint.

(Izvještaj 1. lipnja 1784. o. Kerubin Pehm, gvardijan, ASK 1784.).

8. Franjevci svećenici iz Krapine

Boravak i djelovanje Franjevaca u Krapini odrazilo se i na franjevački svećenički podmladak iz grada Krapine. Naročito u 17. i 18. stoljeću, kad je Ladislavska provincija razvila i vodila svoje školstvo i u Krapinskom samostanu imala po 16 svećenika i održavala provincijski studij i novicijat. Molitva i primjer braće djelovali su i na zvanje mnogih mladića, koji su

ulazili u Red i postajali svećenici. Vrijedno je navesti sve one Franjevce svećenike, koji su od 1655. do 1898. potekli iz grada Krapine, da se njihova imena ne zaborave. Bilo ih je 19, a navesti ćemo ih tako, da uz njihovo redovničko ime i prezime istaknemo: godinu rođenja, godinu Mlade mise i godinu njihove smrti.

1. o. Aleksa Sheniok,		+ 1679.
2. o. Franjo Vulianda,		+ 1660.
3. o. Benigno Buzjaković,		+ 1672.
4. fra Joakim Mattić,		+ 1704.
		ubijen za vjeru u Pećuhu
5. o. Euzebije Buzjaković,	1636. — 1660. —	+ 1689.
6. o Josip Sokolović,	1637. — 1661. —	+ 1667.
7. o. Aleksa Buzjaković,	1642. — 1665. —	+ 1706.
8. o. Emerik Vinski,	1654. — 1679. —	+ 1685.
9. o. Benedikt Brozović,	1685. — 1713. —	+ 1721.
10. o. Aleksa Jellačić,	1699. — 1723. —	+ 1768.
11. o. Dominik Jagušić,	1704. — 1726. —	+ 1773.
12. o. Jakov Bolfek,	1703. — 1727. —	+ 1745.
13. o. Nikola Fuček,	1709. — 1734. —	+ 1760.
14. o. Brikcije Stybernecz,	1726. — 1752. —	+ 1756.
15. o. Volfgang Volfek,	1730. — 1753. —	+ 1788.
16. o. Serafin Godina,	1752. — 1776. —	+ 1782.
17. o. Ivan Krizostom Vorij,	1781. — 1803. —	+ 1814.
18. o. Bonifacije Heršak,	1831. — 1857. —	+ 1862.
19. o. Justin Jurak,	1864. — 1887.	

Između ovih 19 svećenika Franjevaca o. Aleksa Buzjaković je tri puta vršio službu provincijala u Ladislavskoj provinciji — 1684-87; 1693-96; 1699-1702. i kao provincijal 1700. putovao na generalni kapitul u Rim. Jellačić o. Aleksa odlikovao se govorničkom vještinom i postigao je u Provinciji naslov: praedicator clarissimus — sjajni propovjednik. Fuček o. Nikola uvrstio se među provincijske učene ljude i postao je lektor generalis, jer je na provincijskim učilištima predavao moralku, a onda i teologiju na generalnim učilištima: Pećuhu i Varaždinu. Mattić o. Joakim je postigao mučeničku krunu, jer su ga neprijatelji vjere 1704. ubili u Pećuhu.

9. Gvardijani samostana u Krapini

Poglavari od 1641. — 1661.

1. o. Đuro Jagačić,	1641.
2. o. Kristof Borošić,	1654.
3. o. Mojsije Kyrali,	1655.
	prvi gvardijan

U Ladislavskoj provinciji od 1661. — 1898.

1. o. Maksimilijan Tkalčević,	1662.
2. o. Pavao Pentić,	1665.
3. o. Franjo Cziriaky,	1668.
4. o. Pavao Pentić,	1669.
5. o. Franjo Cziriaky,	1671.
6. o. David Kožić,	1672.
7. o. Elzearije Koren,	1674.
8. o. David Kožić,	1675.
9. o. David Buday,	1677.
10. o. Bernardin Gregarić,	1680.
11. o. Ferdinand Szelniczay,	1681.
12. o. Bernardin Gregarić,	1682.
13. o. Abraham Stančić,	1684.
14. o. Hilarion Sviličić,	1686.
15. o. Bernardin Crep,	1687.
16. o. Franjo Cziriaky,	1688.
17. o. Mihael Pintarić,	1690.
18. o. Antun Partlec,	1691.
19. o. Gabrijel Pauze,	1693.
20. o. Hilarion Sviličić,	1694.
21. o. Elzearije Koren,	1695.
22. o. Pavao Jahić,	1696.
23. o. Kazimir Tomašić,	1699.
24. o. Pavao Jahić,	1700.
25. o. Pavao Levačić,	1701.
26. o. Melkior Nemčec,	1703.
27. o. Jakov Pflancz,	1704.
28. o. Pavao Levačić,	1705.
29. o. Aleksa Puc,	1706.
30. o. Bernardin Barčić,	1707.
31. o. Aleksa Puc,	1708.
32. o. Ladislav Stunja,	1711.
33. o. Pavao Levačić,	1713.
34. o. Franjo Babić,	1714.
35. o. Aleksa Puc,	1715.
36. o. Dominik Paljak,	1718.
37. o. Anzelmo Doller,	1719.
38. o. Volfgang Diaky,	1720.
39. o. Egidije Ozimec,	1722.
40. o. Augustin Mužar,	1724.
41. o. Egidije Ozimec,	1727.
42. o. Jerko Mattan,	1730.
43. o. Aleksa Jellačić,	1731.
44. o. Hugo Zeizer,	1733.
45. o. Aleksa Jellačić,	1736.
46. o. Leo Panc,	1737.
47. o. Ambrozije Kovačić,	1738.
48. o. Marcel Jurkin,	1740.
49. o. Hugo Zeizer,	1743.
50. o. Leopold Blažić,	1745.
51. o. Hilarije Boner,	1748.
52. o. Pacifik Fejer,	1749.
53. o. Mihael Mlinarić,	1750.
54. o. Petar Henec,	1753.
55. o. Dominik Bellay,	1754.
56. o. Dominik Jagušić,	1755.
57. o. Nikola Fuček,	1758.
58. o. Mihael Mlinarić,	1759.
59. o. Anđeo Jagatić,	1763.
60. o. Leonardo Potočnjak,	1767.
61. o. Petar Jakopčić,	1770.
62. o. Pacifik Veselko,	1773.
63. o. Krizanto Pukanić,	1776.
64. o. Marcel Vrančić,	1778.
65. o. Felicismo Rutty,	1779.
66. o. Mauricije Kovačić,	1780.
67. o. Kerubin Pehm,	1783.
68. o. Edmund Platušić,	1788.
69. o. Antun Sotter,	1791.
70. o. Edmund Platušić,	1794.
71. o. Antun Sotter,	1797.
72. o. Fortunat Pintarić,	1800.
73. o. Prokopije Strosgietl,	1809.
74. o. Pacifik Veselko,	1810.
75. o. Krizogon Coiš,	1815.
76. o. Inocent Kovač,	1816.
77. o. Ljudevit Korušec,	1817.
78. o. Krozostom Wory,	1818.
79. o. Bonifacije Papler,	1819.
80. o. Alojzije Posavec,	1827.
81. o. Augustin Jalšovec,	1828.
82. o. Aleksa Košnjak,	1830.
83. o. Marijan Tomašević,	1832.
84. o. Aleksa Košnjak,	1835.
85. o. Bonaventura Horvatek,	1839.
86. o. Prob Tančak,	1841.
87. o. Cecilije Rodyak,	1845.
88. o. Alojzije Posavec,	1846.
89. o. Augustin Jalšovec,	1848.
90. o. Marin Marinović,	1850.
91. o. Maksim Studen,	1852.
92. o. Gašpar Ganzter,	1853.
93. o. Ferdo Furda,	1854.
94. o. Franjo Kutnjak,	1856.
95. o. Antun Radoboj,	1857.
96. o. Hadrijan Horvat,	1873.
97. o. Dominik Antolković,	1898.

U Provinciji Sv. Ćirila i Metodija od 1900.

1. o. Kvirin Purgarić,	1900.
2. o. Kornelije Kopčić,	1902.
3. o. Ljudevit Horvat,	1903.
4. o. Emilije Šimić,	1910.
5. o. Nikola Nikolašević,	1912.
6. o. Mansvet Horvatek,	1914.
7. o. Ljudevit Horvat,	1915.
8. o. Izidor Agjić,	1918.
9. o. Landulf Lach,	1920.
10. o. Celestin Franetić,	1922.
11. o. Landulf Lach,	1924.

12. o. Celestin Franetić, 1936.
13. o. Landulf Lach, 1939.
14. o. Kresencije Klemen, 1939.
15. o. Vjenceslav Basta, 1942.
16. o. Ostijan Ostrugnaj, 1945.
17. o. Alfons Andrašec, 1948.
18. o. Romuald Radelić, 1949.
19. o. Fulgencije Pondeljak, 1951.
20. o. Jozafat Stipan, 1954.
21. o. Benjamin Balaško, 1960.
22. o. Đuro Đurin, 1967.
23. o. Teofil Šibalić, 1969.
24. o. Benjamin Balaško, 1970.
25. o. Paulin Kos, 1972.
26. o. Marko Kurolt, 1973.
27. o. Anzelmo Banić, 1978.
28. o. Marko Kurolt, 1979.

Izvorni i literatura

1. *Tadej Smičiklas, Codex diplomaticus,* II, III, V, VIII, X, XI i XII.
2. *J. Stipišić — M. Šamšalović, Isprave u Arhivu* Jugoslavenske Akademije (inventar). Objavljene u Zborniku historijskog instituta Jazu, Vol 2 — Zgb 1959., Vol 3 — 1960., Vol 4 — 1961. i Vol 5 — 1964.
3. *Georgius Fejér,* Croatia ac Slavonia cum Regno Hungariae nexus et relationes, Budae 1839.
4. *Lujo Šavor,* Regesti isprava iz Arhiva porodice Keglević, god. 1700. — 1853. Zbornik hist. instituta Jazu, Vol 1 — 1954.
5. *Ivan Herceg,* Šišićeve bilješke za povijest Hrvatskih sabora u XVI stoljeću, Zbornik hist. instituta Jazu, Vol 1 — 1954.
6. *Ivan Tkalčić,* Monumenta historica episcopatus Zagrabiensis saeculo XII et XIII et XIV, Vol I, et II.
7. *Ratkaj,* Memoria regum et banorum regnorum Dalmatiae, Croatia et Sclavoniae, Vindebonae 1652.
8. *Vjekoslav Klaić,* Povijest Hrvata, I, II, III, IV i V, Zgb 1972/73.
9. *Vjekoslav Klaić,* Zemljopis zemalja u kojih obitavaju Hrvati, I svezak, Zgb 1880.
10. *O. Vjenceslav Szklenszky,* Brevis Descriptio Antiquissimi et Famosi Loci Krapina ejusque Oppidi Privilegiati, in Zagonia Comitatuque Varasdinensi situati: nec non Conventus Nostri hoc in Oppido Collocati, Krapina 1779.
11. *Dr Stjepan Ortner,* Povijest grada i trgovišta Krapine, Zgb 1899.
12. *Ante Kozina,* Krapina i okolica kroz stoljeća, Varaždin 1960.
13. *Ante Kozina,* Sto godina DVD Krapina, Krapina 1975.
14. *Stjepan Belošević,* Županija Varaždinska i Slob. Kralj. Grad Varaždin, Zgb 1926.
15. *Đuro Szabo,* Kroz Hrvatsko Zagorje, Zgb 1939. i 1972.
16. *Đuro Szabo,* Pregled crkvenoga graditeljstva u Hrvatskoj i Slavoniji od gotike do danas, Katolički list 1917.
17. *Emilije Laszovski,* Hrvatske povijesne građevine, Zgb 1902.
18. *Vjesnik Hrv. Arheološkog društva,* XIII, 1914.
19. *Ferdo Šišić,* Školovanje Ljudevita Gaja u Domovini, Hrvatsko kolo XIX, Zgb 1938.
20. *Emilije Laszovski,* Novi podaci za hrvatsku povijest, Porijetlo Veronike »Desiničke«, Hrvatsko kolo XIX, Zgb 1938.
21. *Dr Rudolf Horvat,* Slike iz hrvatske povijesti, Zgb 1910.

22. *Antun Cuvaj,* Građa za povijest školstva kraljevine Hrvatske i Slavonije, Zagreb 1910.
23. *Dr Anđela Horvat,* Između gotike i baroka, Zagreb 1975.
24. *Dr Doris Baričević,* Štajerski kipari na Trškom vrhu, Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, god. XXIV, broj 1-6, Zgb 1975.
25. *Dr Doris Baričević,* Pregled spomenika skulpture i drvorezbarstva, 17. i 18. stoljeća u središnjem dijelu hrvatskog Zagorja, Poseban otisak iz Ljetopisa Jazu, knjiga 78, Zagreb 1978.
26. *Antun Galović,* Sunčana ura i stari franjevački samostan u Krapini, Hrvatsko Zagorje, broj 1, 1971., Krapina.
27. *Vjesnik zemaljskog arhiva* kralj. Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, god. VIII, sv. 1., 2., 3., Zagreb 1906.
28. *Vjekoslav Noršić,* Spomenici gotskog doba u kotarima Krapina i Zlatar, Katolički list 1917, br. 1., 2., 3.
29. *Ivan Tkalčić,* Series episcoporum Zagrabiensium, Zgb 1894.
30. *Arhivska građa* krapinskog samostana — povelje i pisma što se čuvaju u sam. arhivu (ASK).
31. *Liber constitutionum* conventus Krapinensis, 1639. — 1830. I. i 1830. — 1899. II. Na početku i *Origo.*
32. *Regestum* — knjiga zakladnih misa s kratkom poviješću postanka samostana (*Origo*).
33. *Liber memorabilium* Krapinskog samostana u kojoj je latinski opisan početak samostana — *Origo* —, a nastavlja se s 1914. godinom i dalje.
34. *Liber complectens Inventaria* et Constitutiones Conv. Krapinensis ab anno Domini 1711. do 1833., I. i 1833. — 1873. II.
35. *Matricula Provinciae* S. Ladislai Regis, rukom i latinskom kurzivom pisanu registar osoblja od 1661. do 1899., uvezana knjiga velikog formata; Čuva se u Arhivu Provincije u Zagrebu.
36. *Matricula Provinciae* S. Ladislai Regis I, II, III, originalne rukopise knjige, veliki format, uvezane, latinska kurziva, Citiram: Mon I, II, III. Nalazi se u Provincijskom arhivu u Zagrebu.
37. *Matricula officiorum* Prov. S. Ladislai Regis, registar osoblja po vršenju dužnosti u pojedinim samostanima Provincije od 1661. do 1785. Nalazi se u Provincijskom arhivu u Zagrebu.
38. *Potočnjak o. Leonardo,* Liber Notitiarum, Samostanski arhiv u Varaždinu (ASV).
39. *Posavec o. Alojzije,* Miscelanea I, donosi dio kronike Krapinskog samostana. Nalazi se u arhivu samostana u Virovitici (ASV).
40. *Synoptica Descriptio* Provinciae Ladislainae Pro conventu Verocensi in Arhivo conservanda compillata 1732. (ASV).
41. *Descriptio Provinciae* Ladislaianae et conventibus 1729. (ASV).
42. *Paškal Cvekan,* Djelovanje Franjevaca u Varaždinu, Varaždin 1979.
43. *Schematismi* Prov. Croatiae SS. Cyrili et Methodii 1903., 1925., 1940. i 1969.

Sadržaj:

Strana

Predgovor 5

Krapina — legenda i stvarnost 9

1. *Položaj i ime* 11
2. *Otkriće Krapinca — neandertalca* 12
3. *Čeh, Leh i Meh — Krapina, Psari i Šabec* 13
4. *Povijesna Krapina* 18
   Prvi pisani spomen — kraljevski grad 19
   Poveljno povlašteno naselje 23
   Gospodari kaštela Krapina 25
5. *Župa Svetoga Nikole* 30
   Marija Jeruzalemska na Trškom vrhu 32
   Franjevci u Krapini 35

1. *Prvi pokretač za dolazak Franjevaca u Krapinu* 37
2. *Krapinski sudac i prisežnici pozivaju Franjevce* 39
3. *Pismeno odobrenje Benka Vinkovića, zagreb. biskupa* 41
4. *Osnivanje samostana Svete Katarine* 44
5. *Izgradnja samostana* 47
   Izvanjski izgled 47
   Raspored prostorija 48
6. *Samostanska crkva* 50
   Pročelje crkve 53
   Toranj 55
   Zvona 55
7. *Unutrašnje uređenje crkve* 56
   Veliki oltar 56
   Oltar Blažene Djevice Marije 59
   Oltar Svetoga Franje — oltar Trećeg reda 62
   Oltar Svetoga Petra Alkantare 64
   Oltar Svetoga Prokopija 64
   Propovjedaonica 65

Fresko slika u svetištu crkve 69
Kapela Svetoga Antuna Padovanskog 69
Pjevalište i orgulje 70
Kripte za ukopavanje pokojnika 70

8. *Sakristija* 72
Sveto posuđe — rizničko blago 72
Pokaznice 72
Kaleži 74
Močnici 75
Ostali predmeti 75

9. *Kip Bezgrješne na stupu pred crkvom* 76

10. *Kapela Svetoga Josipa na Vrbcu* 76

Kulturna djelatnost 81

1. *Visoko franjevačko školstvo* 83
Studij filozofije 83
Studij moralne teologije 85
Studij govorništva 85
Novicijat 85

2. *Franjevac — učitelj na pučkoj školi* 86

3. *Szklenszky o. Vjenceslav* 86
Sačuvani povijesni spisi o. Vjenceslava Szklenszkog 87
Teološki rukopisi o. Vjenceslava Szklenszkog 89

4. *Samostanska ljekarna i braća ranarnici* 90

5. *Arhiv i knjižnica* 92

6. *Kulturna ostavština* 92
Sačuvane slike 92
Raspela i kipovi 94
Neki vrijedni predmeti 94

7. *Sredstva za uzdržavanje samostanske braće* 94

8. *Franjevci svećenici iz Krapine* 95

9. *Gvardijani samostana u Krapini* 96
Poglavari od 1641. — 1661. 96
U Ladislavskoj provinciji od 1661. — 1898. 96
U Provinciji Sv. Ćirila i Metodija od 1900. 97

Izvori i literatura 99

Sadržaj: 101